פרשת **שמות** תשפ"ה לפ"ק | גליון תתתק"פ שנה כ"ט

קול התאחדותינו

יו"ל ע"י התאחדות האברכים דחסידי סאטמאר

בנשיאות כ"ק פרן רבינו הגה"ק שליט"א

בני ברק יצ"ו

תוכן העניינים

לקח טוב	ב
תורה ותפילה	ג
דבש תמרים - לקיחת תמרים	ד
קדוש יאמ"ר	ו
בשפתי צדיקים - לשון חכמים	ח
פרפראות לחכמה - דורש טוב	ט
שבח"י רפאל"ן	י
פינת יקרת	יב
חוקים להורותם	יח
הלכה ברורה	כא
היכלא דמלכא	כג
דבר בעתו	ל
פשוטלחן פלכים	לו

להכנסת מודעות, מזל טוב, הנצחת שם, לע"נ
להר"ר **אלטר אשר אנשיל אילאוויטש** הי"ו
052.7648437

כל הזכויות שמורות ©

והנה הנער בוכה... מילדי העברים זה

חדורי אמונה ומלאי בטחון, פסעו קבוצת הרבנים הגדולים נבחרי העדה ואנשי שם, בתוככי טרקלינו המפואר של הקיסר פראנץ יאזעף בעיר המלוכה וויען הבירה, וכי לא דבר ריק הוא שרבני וגדולי אונגארין יעזבו את קהילתם, ויפסיקו את הרבצת התורה לתלמידיהם, אך מחמת הגזירה הנוראה של לימודי חול לתשב"ר שריחפה בחלל לא נתנו מרגוע לנפשם, והחליטו שהוא עת לעשות לה'.

והנה עתה הם צועדים מפרוזדור א' למשנהו, ככל שהתקרבו אל מול פני המלך ככה גדלה יקר תפארת כלי הבית וקירותיו, וכך גם פעימות לבם הנרגשות הלכו והעצימו עת יעמדו לפני המלך להביע משאלותיהם, והנה הרגע המיוחל הגיע, ויושט המלך את שרביט הזהב ושאל מה בפיהם.

אחד הרבנים שהיה בעל לשון ומכיר את שפת המלך, אך דא עקא קולו היה עבה במקצת וניחר גרונו, פתח פיו ובשאגה אדירה אמר: אדוני המלך! אל יחר אפך בעבדך על גסות קולי, ושאגת גרוני, כי לא אני לבד מדבר לפניך, אלא אלפי אלפים תשב"ר שזוחלים ורועדים מהגזירה הנוראה זועקים מתוך גרוני ומבקשים שתקרע רוע הגזירה, וככה הרבה בתחנונים עד שהקיסר נטה חסד עליהם והגזירה נתבטלה.

ובזה ביארו דברי בתיה בת פרעה בראותה שהנה הנער בוכה דהיינו שקולו עב וגם כנער, ותאמר מילדי העברים זה, דהיינו כל קהל ישראל הנתונים בצרה זועקים מתוך גרונו.

ובזה ביארו בספה"ק שזה הענין של תפילה בקול ובצעקה, להורות שהאדם הנעמד להתפלל, אינו מתפלל על עצמו גרידא, אלא על כל קהל בני ישראל, ואז התפילה מקובלת לפני המקום, כד' התפארת שלמה השמיעיני את קולך כי קולך ערב, דהיינו אם האדם הוא בבחינת ערב לחבירו ומתפלל עליו, אז הקב"ה אומר השמיעיני את קולך.

עלינו להתאחד בתפילה ותחנונים מעומק הלב לה' המאזין לשוועת עמו ישראל, והוא יחיש את גאולתינו ויפדה אותנו מהגלות המר, וזכות תפילת רבים גדולה היא מאוד ובכוחה לקרב את פדות נפשינו, בביאת משיח צדקינו, ומלכינו מרן רבינו שליט"א בראשינו, במהרה בימינו, אמן.

קהל יטב לב דסאטמאר ומוסדותי' בארה"ק ת"ו

מ"ה טובו אהליך

ברגשי ידידות ובאותות הערכה, נשוב בזה כפס של ברכה,
למע"כ ידידינו וידיד עסקותינו, יקירינו ומכובדינו, האדם היקר
באנשים, ראש וראשון לכל דבר שבקדשים, רחים ושקיר רבנן
ותלמידיהון, ואיהו נפיה צורבא מרבנן, הוצק חן בשפתותיו,
חכמת אדם מאי"ר פניו, מנהל עסקותינו בקרית יואל לתפארת
ביד רמ"ה, שלא שדע וחכמה, שתמסר בכל נפשו ומאודו לבוא
בשערת עסקותינו בכל עת ועונה, בהתמסרות עצומה ואמונה

הרבני הנגיד הנכבד הטפסר המרומם

מוה"ר מאיר הירש שליט"א

מראשי הקהילה והמוסדות בקרית יואל יע"א

לרגל שמחתו הכפולה שבמינו

שמחת נישואי נכדו הבה"ח **יצחק** נ"ו לשל טוב

בן הרבני הנגיד העילא שה"ר **יהודא הירש** ה"ו

מנכדי קהלתינו וומסב"נ

עב"נ הכלה תחי' ב"ר **אברהם יושע ווירצבערגער** הי"ו

ושמחת נישואי נכדתו תחי' לשל טוב

בת חתנו הרבני הנכבד והנעלה שה"ר **יואל שטטלמאן** הי"ו

עב"נ הבה"ח נ"ו ב"ר **יואל כ"ץ** הי"ו, אב"ד במאנטריאל

וצרופה ברכתינו העבובה, בהודאה וחיבה, שיזכה לרב תענוג
ונחת, שתוך אושר ועושר והרחבת הדעת, וימשיך לעמוד לימין
עסקותינו הקדושה, ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפשא.

המברכים ברגשי הוקרה והערכה,
אסירי התודה והברכה

הנהלת הקהילות והמוסדות בארה"ק

ירושלים • בני ברק • בית שמש

כח עצום יש במחשבה טובה אמיתית לנצח היצה"ר

וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ, פירש"י 'בכל מה שהם נותנין לב לענות כן לב הקב"ה להרבות ולהפריץ', ונראה ע"פ מה דאיתא בספרים דהא דפרו ורבו כ"כ היה מפאת ריבוי חלקי הטוב שהיה מתברר מהמצרים ונתוסף על חלקי קדושת ישראל, והנה בגוי מחשבה רעה ה"ה כמעשה, וכאשר חשבו לענות את ישראל חשוב כאילו כבר עינו אותם, **וא"כ חלקי הקדושה שהיה צריך להתברר ע"י העינוי כו' זה נגמר תיכף בשעה שהיה נותנין לב לענות, ועל כן נגמר תיכף אצלם הכח להרבות ולהפריץ.**

ובזה לימוד לאדם לבל יתבהל לאמור איך נוכל את יצה"ר שהוא הר גבוה וקשה ולהבקיע בין חומות ברזל המונעים את האדם להשיג שלימותו, ולזאת ישיב אל לבו כי מחשבה טובה מצרפה הקב"ה למעשה, **וא"כ תיכף כשנדבה לבו אותו להתקדש הרי תיכף באה בו כל הקדושה מכל המעשים שהוא עתיד לעשות ונחפך לו לב אחר, ושוב אין להעריך עצמו קודם הקבלה לאחר הקבלה**, וק"ו **הדברים אם במה שהיו נותנין המצרים לבם לענות אותם נתוסף בישראל כח לפרות ולרבות עד שלבשו צורה אחרת שלא נשמע כמוהו שכולם יחד ילדו ששה בכרס אחד, שאכו"כ איש שנותן דעתו להתקדש ומקבל עליו באמת עול תורה ועול מצות שנשתנה תיכף מחותו וצורתו לאיש אחר כו'**, אך כ"ז באם הקבלה היא מעומק הלב באמת, כי לא לפניו חנף יבוא, וכי מה יועיל החיצונית להשיג כח פנימי, אם לא ברגש הנפש רוח אייתי רוח ואמשיך רוח.

שם משמואל

אם אינו מחובר לצדיק, בכח היצה"ר להתגבר עליו

ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, **התורה מלמדת דעת את העם שיהיו מתחברים ומתקרבים אל צדיק הדור**, כמאמר הכתוב (משלי יג כ): "הולך את חכמים יחכם", [כי] על ידי זה שאינו מקורב אל הצדיק, יצר הרע אשר נקרא מלך זקן (תנדא"ר פל"א), והוא בכל יום מתגבר על מצרי"ם, היינו מצ"ר י"ם (שמיצר בכל יום. ע' סוכה נב.). וזהו מחמת **'אשר לא ידע'** היינו שלא חיבר **את עצמו** (מלשה"ק בראשית ד, כה) **'את יוסף'**, הוא צדיק הדור, צדיק יסוד עולם הוא בחינת יוסף. **"חש"י ירחם עלינו שנוכל לקרב את עצמנו לצדיקי הדור באמת".**

רביד הזהב

היראה הוא גדר להחכמה, שלא יהיה ח"ו חכם להרע

ויהי כי יראו המילדות את האלקים ויעש להם בתים. "ענין היראה הוא שמגביל לחכמה, על דרך משל, **בחכמה לבד בלי יראה יכול לעשות כל הרשעות ולהיות ח"ו חכמים להרע** (ע"פ ירמי' ד, כב), **אך ע"י היראה נעשה גבול לחכמה, שלא יכנס חכמתו בדבר זר רק בתורה ועבודה.** נמצא היראה עושה גבול וכלי להחכמה שלא יתפשט יותר מדאי כו'. "וזה י"ל הפירוש: כל מי שיש בו יראת שמים דבריו נשמעים (ברכות ו:) על דרך 'וישמע שאול את העם' (ש"א טו, ד), שפירושו לשון אסיפה (ע"י"ש ברד"ק), והיינו, ע"י היראה שבו, דבריו נשמעים נאספים ונקבצים הכל במדה ובמשקל וגבול, שנעשה כלי וגבול אל החכמה. ולכך י"ל שיראה נקרא **'בית'**, ע"י שהוא צמצום וגבול לכלי. וזה י"ל פירוש הפסוק: **'ויעש להם בתים'**, היינו **'כי יראו המילדות את האלקים'** וזכו ליראה 'ויעש להם בתים' היינו שזכו ליראה הנקרא 'בית', ונעשה כלי וגבול וצמצום.

דגל מחנה אפרים

בזמנינו צריך זהירות ללכת דייקא 'ממדריגה למדריגה'

לא תאספון לתת תבן לעם ללבון הלבנים כתמול שלשום הם ילכו וקוששו להם תבן. נ"ל כי האדם הרוצה לילך בדרכי אמת בדרכי השי"ת, אסור לו לחפוש ולחקור אחר חכמות גדולות ומוצעות, ואין מהצורך לעשות פעולה יותר מכחו, כי אם אשר חננהו ה', וזה פירוש הפסוק: 'לא תאספון לתת תבן לעם', פירוש, שלא לחפוש אחר תבונה יתירה יותר ממדריגתו, 'ללבון לבנים', פירוש, הגם שכוונתו הוא לשמים ללבן ולזכך עצמו, אף על פי כן אסור לו לעשות יותר מכחו, 'כתמול שלשום' רומז על דורות הראשונים, רק 'הם ילכו', ועיקר הדרך הנכון הוא לילך בהדרגה ממדריגה כפי כחו.

אור לשמים

הקב"ה שומע תפלות ישראל אף כשאינו כראוי

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה. נראה לפרש, דמלך מצרים נקרא היצר הרע (זוה"ק ח"א קי:), ואמר הכתוב, שמדרך בני אדם ברוב הימים אשר יגיעו ויתעורר לבם בקרבם ויהרהרו בתשובה ויתחרטו על מעשיהם, ורוצים להמית היצה"ר. ויש שאינו משכיל לעשות תשובה כהוגן ולתקן העיקר הם המדות רעות ולטהר מחשבותיו שיתפלל בלי מחשבות זרות, רק אחר שיהרהר בתשובה אמר יאמר בלבו שבזה הוא מתוקן כראוי, ומרפה עצמו מן התורה ומן התפילה, שהיא עיקר עבודה שהיא בלב, זו תפילה (תענית ב.). וזה שכתוב: **'ויאנחו בני ישראל מן העבודה'**, כאדם המתייגע ועומד לפוש אזי הוא מאנח מיגיעתו ואינו עושה כלום, **'ויזעקו'**, רצ"ל רק ביום כנופיא ותענית שאומרים סליחות אז זועקים ובוכים, **אבל בשאר הימים אין מתאמצים כלל בתפילה, ואין זו תשובה נכונה.** אעפ"כ השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו מקבל צעקתם כאילו הם מתפללים בכוונה שלימה, וזהו: **'ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה'**, פירוש כאילו היה עבודה בלב זו תפילה שלימה.

נועם אלימלך

תורה

נצחון היצה"ר רק ע"י לימוד התורה

ויד את המצרי ויטמנהו בחול, "**ויך את המצרי**" היינו היצר הרע שהוא מיצר לישראל (עיי תיקו"ז הקדמה ט.), ועל ידי מה אפשר להכותו ולהכניעו, לזה אמר: "**ויטמנהו בחול**" חו"ל ר"ת: ח'וקיו ו'משפטיו לי'שראל (תהלים קמו, יט), **דהיינו על ידי לימוד התורה,** וכמו שאמרו רז"ל (סוכה נב:): "אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש" ויעסוק בתורה, ואם אבן הוא היצה"ר הוא נימוח וכו' (ע"ש).

ברית אברם

גדול פועל הנעשה מעסק התורה בשבת אלף פעמים מהנעשה בימי החול

למה משה ואהרן תפריעו את העם ממעשיו, כונתו בזה על ביטול העבודה ביום שבת, שהיתה מתחלתה על פי עצתו של משה רבינו עליו השלום, שיעין את פרעה בכך, ועתה השר שלו חזר בו והפך לבב פרעה בזה, באומרו מאחר כי אין להם עדיין תורה לעסוק בה בבנין רוחני, למה יבטלו מן עבודה הגשמית ביום שבת:

ובזה מובן הטעם שאמרו רבותינו זכרונם לברכה, **לא נתנו שבתות לישראל אלא לעסוק בהם בתורה,** והיינו כי ישראל יש בהם כח לבנות בנין רוחני ועליוני על ידי עסק התורה, ולכך נקראו בנאים, וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה, על פסוק **וכל בניך למודי ה' ורב שלום בניך,** וזה הבנין שבונים אותו על ידי עסק התורה, הוא נעשה בחלק עולם הבא, ולכן בשבת שהוא מעין עולם הבא, כמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה, צריך להרבות בו בעסק התורה, כי אז יצליחו בו יותר בבנין הרוחני, **ולכן כתבו המקובלים ז"ל: "דגדול הפועל הנעשה מעסק התורה ביום שבת, אלף פעמים יותר מן הנעשה מעסק התורה של ימי החול",** ולכן מאחר שנעשה בנין רוחני ועליוני בשבת מן עסק התורה, נאסר בשבת בנין הגשמי החמרי לגמרי, ולכן שנו במשנה הבונה מכלל ט"ל מלאכות האסורים בשבת, כי הבנין הוא אב מלאכה.

בן איש חי

תפילה

הקב"ה שומע תפלות ישראל אף כשאינו כראוי

ויהי בימים הרבים ההם וימת מלך מצרים ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה. נראה לפרש, דמלך מצרים נקרא היצר הרע (זוה"ק ח"א קיז:), ואמר הכתוב, שמדרך בני אדם ברוב הימים אשר יגיעו ויתעורר לבם בקרבם ויהרהרו בתשובה ויתחרטו על מעשיהם, ורוצים להמית היצה"ר. ויש שאינו משכיל לעשות תשובה כהוגן ולתקן העיקר הם המדות רעות ולטהר מחשבותיו שיתפלל בלי מחשבות זרות, רק אחר שיהרהר בתשובה אמר יאמר בלבו שבזה הוא מתוקן כראוי, ומרפה עצמו מן התורה ומן התפילה, שהיא עיקר עבודה שהיא בלב, זו תפילה (תענית ב.). וזה שכתוב: '**ויאנחו בני ישראל מן העבודה**', כאדם המתייגע ועומד לפוש אזי הוא מאנח מיגיעתו ואינו עושה כלום, '**ויזעקו**', רצ"ל רק ביום כנופיא ותענית שאומרים סליחות אז זועקים ובוכים, **אבל בשאר הימים אין מתאמצים כלל בתפילה, ואין זו תשובה נכונה.** אעפ"כ השי"ת ברוב רחמיו וחסדיו מקבל צעקתם כאילו הם מתפללים בכוונה שלימה, וזהו: '**ותעל שועתם אל האלקים מן העבודה**', פירוש כאילו היה עבודה בלב זו תפילה שלימה.

נועם אלימלך

גם אם יש ח"ו חמת ברזל נגד התפילות, מועיל הצעקה ע"ד 'צעק לבם אל ה', ועי"ז יצאנו ממצרים

ויהי בימים הרבים ההם וגו', ויאנחו בני ישראל מן העבודה ויזעקו ותעל שועתם אל האלהים מן העבודה וישמע אלהים וגו', ויראֵ אלהים וגו'. יש לדקדק למה בחר בלשון זעקה וכו' למה לא נאמר ויתפללו וכתב לשון זעקה ושועה. ונראה לבאר כי ידוע מהגמרא גדולה תפלה יותר ממעשים טובים. גם איתא במדרשים ובזוהר מעלת התפלה שהיא במקום עבודה. אמנם יש עתים שאין התפלה יכולה לעלות למעלה מפני הקטרוגים שמפסיקים כחומת ברזל כמו שכתוב כי עוונותיכם מבדילים. **והתקנה לזה איתא בזוהר הקדוש לזעוק מעומקא דליבא בכל כונתו שהוא רק קול לבד בלא דיבור, והוא נקרא זעקה ושועה ומזה אין המקטרגים יודעים רק הקב"ה בעצמו פונה לזעקה זו כשהיא באמת מעומקא דלבא ועונה לקוראיו,** [וזה לשון הזה"ק בזה: אמר רבי יהודה, הלכך גדולה צעקה מכולן, שצעקה היא בלב, הדא הוא דכתיב (איכה ב יח) צעק לבם אל ה', וזו קרובה להקדוש ברוך הוא יותר מתפלה ואנחה, דכתיב 'כי אם צעוק יצעק אלי שמע אשמע צעקתו'] **וזה חשוב יותר מהתפלה שהיא בדיבור בחיתוך אותיות ותיבות שמבינים המלאכים ויכול לחיות קטרוג עליה, לא כן בזעקה הנזכרת לעיל בלא דיבור, השי"ת לבד יודע מחשבותיו ומבוקשו וממלא משאלות לבו לטובה.**

מאור ושמש

[**וידוע לשון הרמב"ן בפרשתן:** כי אע"פ שנשלם הזמן שנגזר עליהם לא היו ראויים להגאל, כמו שמפורש על ידי יחזקאל (יחזקאל כ ח) **אלא מפני הצעקה קבל תפלתם ברחמיו**].

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. י"ל דדעת האומות דישראל בטלין ברוב לגבייהו, אך ידוע דכל קבוע כמחצה על מחצה דמי ואינו בטל ברוב משא"כ אחר דניידי, ולפ"ז אם ישראל יושבין במקומן אין חשש ביטול ברוב, אבל לאחר שנלו הוי ניידי, אבל אינו חשש דמצינו אחד שקול כנגד כו"כ, כמו משה שקול כנגד כל ישראל ואם כן יתכן דהפחות שבישראל שקול כנגד כל האומות ולאו רובא הם, וראיה לזה מהמבואר במדרש כי השי"ת נכנם עמהם במנין להשלים מספר שבעים, ומזה יובן כמה ספון אחד מישראל אם כביכול מחשיב עצמו לאחד מהם, וזש"ה ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה, דפירשו מקביעתן ובאו למקום הטומאה ואיך לא חשו דישתקעו בטומאה ח"ו ויבוטלו ברוב, לזה אמר ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש, והלא בפרטן אי אתה מוצא רק ששים ותשע אלא שכביכול השלים המנין, ומזה יובן כמה חשוב אחד מישראל ואם כן אין כאן רוב נגדם.

(ישמח משה)

☆

הבה נתחכמה לו פן ירבה ונוסף גם הוא על שונאינו. אפי"ל לפימ"ש בבכור שור לבאר דברי חז"ל כינוס לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם. כי העולם נידון אחר רובו ועל פי רוב הרשעים בעולם רובא נינהו, ולכן כינוס לצדיקים שהם קבועים ויושבים במקומם וקיי"ל כל קבוע כמחצה על מחצה הנאה להם והנאה לעולם, שמכריעים את כל העולם לזכות דוודאי הקב"ה מטה כלפי חסד, אבל פיזור לצדיקים ואינם קבועים הרי כל העולם מוכרע לכף חובה ח"ו מחמת רוב רשעים, ולכן הושיב יוסף אביו ואחיו בארץ גושן ואת העם העביר אותם לערים, כי אז היו במתי מעט ומצרים עם רב, וחשש שלא ידונו אחר רוב, ע"כ הושיבם במקום מיוחד קבוע בבחינת כינוס לצדיקים, ואת העם העביר לערים למען יהיה פיזור לרשעים, ואז יש לישראל דין רוב כי

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, ע"ל רבות יה"ק עצי התמרים

טבע הרשע הוא לשנוא הצדיק ולהכותו, וע"ז תמה משה 'למה תכה רעך' הלא אינו צדיק אלא רשע כמוך

ויצא ביום השני והנה שני אנשים עברים נצים ויאמר לרשע למה תכה רעך. ופירש"י 'רעך'. רשע כמותך. (ובשפתי חכמים שם, מביא בשם המהרש"ל לדייק, דאיך קראו 'רעו' אם זה הי' רשע וזה לא הי' רשע, לכן פי' שגם כן חברו הי' רשע, עיי"ש) **מדברי תורה אשר זכיתי לשמוע מפ"ק אדמו"ר הגה"ק מרן יואל טייטלבוים זי"ע אבדק"ק סאטמאר. שפי' ע"ד הצחות** בכוונת רש"י ז"ל בכתבו רשע כמותך, דהנה דרכי הרשעים ותהלוכתם לרדוף אחרי הצדיק, וצופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו, אמנם הפעם הזה הי' שונה דרכי הרשע לגמרי, שכאן רשע הי' מכה את רשע כמותו, ועל כן שאל משה רבינו ע"ה, רשע למה תכה רעך, הלא הוא רשע כמותך, ואין זה מדרכך להכות את הרשע הדומה לך, כן פי' מרן ע"ד צחות ומליצה

אמרי דבש (פרק י"ז, דף קל"א)

הלהרגני אתה אומ"ר, באמירת שם הקדוש, כאשר הרגת את המצרי

ויאמר מי שמך לאיש שר ושופט עלינו, הלהרגני אתה אומר כאשר הרגת את המצרי, ויירא משה ויאמר אכן נודע הדבר. איתא בגמרא, בשעה שהוציאו את ר' עקיבא להריגה, זמן ק"ש היה, והיו סורקין את בשרו במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול מלכות שמים, א"ל תלמידיו 'עד כאן', אמר להם, כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה 'בכל נפשך, אפילו נוטל את נשמתך' אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנה, ועכשיו שבא לידי ולא אקיימנה, היה מאריך ב'אחד', עד שיצאה נשמתו באחד, (ברכות דף ס"א). **שמעתי ממו"ח זקיני הגה"ק מהר"מ ט"ב זלה"ה** (מרן הגה"ק בעל 'ישמח משה') ע"פ מה דאיתא בכתבי האר"י ז"ל דבשם "תכה", הרג משה את המצרי, שנאמר למה 'תכה' רעיך, ודתן ואבירם אמרו לו 'הלהרגני אתה אומ"ר כאשר הרגת את המצרי' באמירה בלבד. והנה סופי תיבות של את' ה' אלקיך' הוא גם כן שם "תכה". לכן כשראו תלמידיו של רע"ק שהוא מאריך בתיבת 'אחד', אמרו לו, רבינו עד כאן, למה אתה מאריך בתיבת אח"ד, ולא תרצה לומר להלן הפסוק שלאחריו "ואהבת את ה' אלקיך", שמרומז שם השם תכ"ה בסופי תיבות, שתוכל להנצל בכח שם קדוש זה משונאיך, השיב להם ר' עקיבא, ידעתי מזאת, אבל בכיוון איני אומר הפסוק הזה של ואהבת, מפני שאמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, שרצוני להדבק בו ית' באהבה ומסיני"פ.

דברי יחזקאל (אגדות עמו' קג"ן)

קבוע כמחצה על מחצה ומטה כלפי חסד, ולזה אמר הכתוב ויקם מלך חדש על מצרים אשר לא ידע את יוסף, ובתרגום דלא מקיים גזירת יוסף שיהיו ישראל קבועים במקומם, כי אם לשית עצה לנוד אותן ולפזרן, ולזה ויאמר אל עמו הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו, בהיותם במקומם קבוע כמחצה על מחצה ומטה כלפי חסד, הבה נתחכמה לו פן ירבה וגו' ויעבידו מצרים וגו', כל אחד ואחד לקח לו איש ישראל לעבד לו בבית ובשדה, וסוף דבר גם תבן לא ניתן להם ויפץ העם וגו', אין לך פיזור יותר מזה.

(ייטב לֵב)

☆

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. ויבואר ע"פ הידוע שדבר חשוב דרכו למנות ודבר שבמנין יש לו מספר בפני עצמו, משא"כ דבר שאינו חשוב כל כך למנותו כי אם דרכו במדה ובמשקל אין לו מספר כי אם על ידי הצטרפות וריבוי, וכן איש הישראלי העושה רצונו של מקום אז יש לו חשיבות גדול ויש לו מספר בפני עצמו, משא"כ זה שאינו עושה רצונו של מקום שאין לו חשיבות אין לו מספר בפני עצמו, כי אם ברוב עם שיש לכל אחד ואחד מדה טובה ואז יש לכולם ביחד מספר ע"כ, וז"ש ואלה שמות בני ישראל"ל, היינו בעת שיהיו בבחיי ישראל שהוא מדריגה גבוה, ואז קאמר ואלה שמות של כל חד וחד כי יהיי להם שם ומספר בפ"ע, אבן הבאים מצרימה, ירצה שבעת שהיי במצרים שנפלו קצת ממדרגתם כידוע אז את יעקב יכונה למדריגה קטנה, ואז רק איש וביתו באו שלא הגיעו לרבת המעלה שיהיי לכ"א שם ומספר בפ"ע.

(קדושת יו"ט)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. ובמדרש וכי היום באים והלא ימים רבים היו להם שבאו למצרים וכו' מת יוסף נתנו עליהם משוי לפיכך כתיב הבים כאילו אותו היום נכנסו למצרים, והביאור הוא לפימש"כ בש"ך עה"תעה"פ ואת יהודה שלח לפניו שנשתלחה אותה רצועה מא"י לגושן, ואותה רצועה היתה נעלמת ולא היתה נודעת אלא ליעקבובניו, לזה אמרו יבו נא עבדיך בארץ גושן וכו' ולפי"ז יע"א לא נכנס לאויר חו"ל כלל שלא להיטמא מאויר ארץ העמים, אלא היתה רציעה של

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות ה"ק עצי התמרים

אף אם מתאספים למען שמו ית', אבל אם ח"ו אינם פרושים מע"ז ומינות, אזי הוא בהכרח שלא באמת, ואינו מרוצה

ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי אנכי שלחתיך נהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה. פעם אחת כשבא אדמו"ר אחד מארץ ישראל, והאדמו"ר הזה היה אחד מהחותמים שמצוה וחוב קדוש להשתתף בבחירות הטמאים בארץ ישראל, וכמה מבחורי הישיבה הלכו אל שלחנו בליל שבת קודש. **וכשנודע לרבינו דבר זה, רמז להם אז** [פרשת שמות שנת תשי"ח לפ"ק] **בתורתו בשלש סעודות**, וכך דרש ואמר לפרש הפסוק **'בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על ההר הזה'**, ואחר שדיבר באריכות בענין ביטול עבודה זרה, הוסיף ואמר (נעתק מן הטעי"פ) : דער בורא כל עולמים איז א מגיד מראשית אחרית, אבער משה רבינו האט דא נאך גארנישט געהערט, ווייל ווילאנג ער האט נישט געזען קיין ביטול עבודה זרה, האט ער (השי"ת) אים נאך גארנישט געווזען דערווייל, **און אזוי ברויך טאקע צו זיין, אז מען זעהט נישט קיין ביטול עבודה זרה, אפילו מען זאגט תורה, איז דאס אלעס גארנישט, עס איז ליגנט און שקר.** אזוי ווי דער פסוק זאגט טאקע דארט (ישעי' א טו-טז) אין זעלבן קאפיטל (וואו ס'שטייט) ידכם דמים מלאו רחצו הזכו (וגו') פארענט (כמה פסוקים לפניו בפסוק י"ג) זאגט דער פסוק 'חודש ושבת קרא מקרא לא אוכל און ועצרה', זאגט רש"י פשט וואס האב איך פון אייערע אסיפות, איר קומט זיך צוזאמען אויף א שבת א חודש, איר קומט פאר מיר "לפני", איך זע אבער אין הארץ האט עטץ אלץ אינזין עבודה זרה, **און בידעד זאכן אינאיינעם קען נישט זיין, אז מ'איז נאך נוטה אין הארץ צו דער עבודה זרה, דאס איז נישט סובל מ'זאל זיך קענען צוזאמען קומען פארן בורא כל העולמים, מ'זאל זיך צוזאמען קומען פאר מיינעט וועגן און אינזין האבן עבודה זרה דאס קען נישט אויסהאלטן**, אזוי טייטשט רש"י דעם פסוק, און אלע מפרשים טייטשן אזוי אויס דעם פשט אויף דעם דרך, זיי טייטשן אזוי דעם פסוק, אז די ביידע אינאיינעם, דאס קאן נישט זיין'.

ואחר אריכות דבריו הקדושים, סיים בדברות קדשו בזה"ל: "דארף מען וויסן אז נאר דער כח התורה דאס קאן מציל זיין אידען און מ'זאל זיך חלילה נישט טועה זיין חס ושלום ולא יעלה על לב לעולם. (שאפשר גאולה בלא זה) **שטייט ארויס אז שבת, חודש, אז מ'קומט זיך צוזאם און מ'האט א מחשבה פון עבודה זרה, שטייט, אז השי"ת זאגט, איך בין ענק מוחל דעם חודש מיטן שבת, אזוי שרייט געוואלד דער פסוק, וואס ברויך מען מער**, מחשבות עבודה זרה בעוה"ר חס ושלום וויסט דאך יעדער ווי **רוצה זיין אין א מלכות המינות וואס ס'איז דא דערינען בעוה"ר עבודה זרה ממש, ס'איז נאך ערגער, ס'איז עבודה זרה מיט מינות, מיט אלעס, אז מ'איז חלילה נוטה צו זיי, ברויך מען נישט זייער דאוועגען, מיט זייערע שבתים, מיט זייערע אסיפות.** זאגט דער פסוק בפירוש "**און ועצרה**", אפילו זיי זענען זיך מאסף "**לפני**" אפילו גאר פארן בורא כל עולמים'ס וועגן אז מ'איז זיך מאסף, ווייל די מחשבה איז אבער נוטה לעבודה זרה (אינו מרוצה לפניו ית'). **"השי"ת זאל העלפן מ'זאל האבן די זכי' מ'זאל זיך פורש זיין פון אלע דרכי עבודה זרה פון דרכי המינות, מ'זאל האבן די זכי' מ'זאל זיך מדבק זיין אין דרך האמת".**

זכר צדיק לברכה (אות תתקי"ט)

א"י מתקפלת והולכת לפניו והוא בתוכה, וכן כשהוליכהו לאחר מיתתהיתה מתקפלת והולכת עמו, וזהו שרמז לו אנכי ארד עמך מצרים ואנכי אעלך גם עלה ע"כ, וזש"ה הבאים מצרימה וכו' מת יוסף כאילו אותו היום נכנסו למצרים, וכי תימא הלא באו ולא כעת כאשר מת יוסף, לזה אמר את יעקב איש וביתו באו, שמתחלה כאשר באו עם יע"א גם ביתו הלך עמו מא"י והיי שם קדושת א"י, ורק עכשיו נכנסו למצרים.

(דברי יואל)

☆

ויהי כל יוצאי ירך יעקב שבעים נפש ויוסף היה במצרים. ופירש"י להודיעך דקתו של יוסף הוא יוסף הרועה את צאן אביו הוא יוסף שהיה במצרים ונעמה מל ועומד בצדקו, יתבאר עפימ"ש בתפארת שלמה דהצדיק נושא ומעלה תורתם ותפילתם ותשובתם של ישראל לשמים, וכ"ז יעקב היה קיים היה הוא מעלה אותם בכל ענינים, ואחר מיתת יעקב ידעו כי יוסף הוא הצדיק הדורורצו שהוא יעלה תורתם ותשובתם ע"ש, והנה בדברי יחזקאל כתב לפרש החרוז הוא אשר דיבר לעם סגולתו שמור לקדשו מבואו ועד צאתו, כי דיבור הוא לשון מנהיג כמו דבר אחד לדור, כלומר הוא אשר ראוי מנהיג לבני ישראל, שמור לקדשו מבואו ועד צאתו, מי שהוא זהיר לקדש את עצמו מעת בואו לעולם הזה ועד צאתו ע"כ, וזש"ה ויהי כל יוצאי ירך יעקב שבעים נפש, שכולם היו תחת השפעת יעקב אביהם כי הוא העלה את תורתם ועבודתם לשמים, ולאחר מיתתו בחרו ביוסף להיות מנהיגם ולהעלות עבודתם לשמים, מאחר ויוסף היה במצרים וכפירש"י שהיה צדיק מעיקרא ונשאר גם אח"כ בקדושתו, בבחי' שמור לקדשו מבואו ועד צאתו, ולזה בחרו דוקא בו להיות מנהיגם.

(ברך משה)

☆

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. וברש"י כתב אע"פ שמנאן בחייהן בשמותם חזר ומנאן במיתתן להודיע חיבתן, נראה בהקדם מה שפי' השל"ה עה"פ וזכרתי את בריתי יעקב, וקשה הא פסוק זה של נחמה ואיך בא בתוך הקללות, וי"ל כי אף זה הוא מתוכחת מוסר כי אינו דומה רשע בו רשע החוטא, לרשע בן צדיק שראה אביו מתנהג בחסידות, וכן אינו דומה מי שהוא דר במקום מכוער למי שהוא דר במקום תורה, וע"ז אמר ה' אזכור לך אלו הדברים שאתה מזרע אבות הקדושים, וגם הארץ אזכור כי נתתי לך ארץ ישראל שאוירה מחכים ע"כ, ובזה פי' בעצ"ח מה שהתפלל יעקב בסודם אל תבא נפשי ובקהלם אל תחד כבודי, שהתפלל שלא יזכר לחם בחטאתם חי"ו שהם מבניו ועי"כ יגדל אשמתם, וז"ש ואלה שמות בנ"י הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו, דהיינו שכ"ז שהיו במצרים היו עם יעקב אבינו משום דבנ"י במצרים היו מצוינים וכשרים והיו ראוי לחם שיזכר עליהם שמו של יעקב אביהם ושמות השבטים כאשר מונה והולך, ולזה נתכוון רש"י שמנאן במיתתן להודיע חיבתן, היינו להודיע חיבת האנשים החיים דאל"ה מוטב שלא יזכר שמותם שלא להוסיף על עונש עליהם כאשר בקש ובסודם אל תבא נפשי, משא"כ כאשר הולכים בדרך הישרה אז אע"פ שמנאן בחייהם ראוי להזכירם גם במיתתן להודיעי שבח בניהם ההולכים בדרכיהם.

(כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א)

לקיטת תמרים

אמרות וסיפורים, מלוקט מספרים, על רבות ה"ק עצי התמרים

בעת שנתמנה אבי הגה"צ רבי אלעזר ניסן זללה"ה לאב"ד סיגוט ונסע עמו ק"ז הישמח משה זללה"ה ללותו ונתקבצו אז אלפים רבים מישראל ויצאו לקבל פניו בבגדי שבת ויו"ט והאי סבא קדישא בכה מאוד ע"ז הכבוד ואמר או לו למי שהעולם מטעין בו, אז פתח אבי ז"ל את פיו בחכמה ואמר לו שהכבוד הזה נותנים לו עבור תורתו בשביל שהוא ת"ח ומייגע א"ע בתורת ד' ונחה דעתו של זקיני היש"מ ונענה נחמתני בני נחמתני.

ואמר לפרש את הפסוק (תהלים טז, ח) שויתי ד' לנגדי תמיד וגו' לכן שמח לבי ויגל כבודי עפי"מ שפי' הרמב"ם הכתוב למען יזמרך כבוד ר"ל שאם נותנים כבוד להקב"ה, אזי הכבוד מזמר ומשבח על שהגיע להקב"ה לא כן כשנותנין כבוד לבנ"א עכ"ד לכן כשחולקין כבוד לאדם צריך להבין שלא בשביל עצמו הוא זה אלא בשביל שיש בו תורה ויראת שמים וצדקות וכל זה מתת אלוקים הוא ולכן צריך שיעלה הכבוד ההוא להשי"ת ויאמר שהכבוד אינו שלו אלא של הקב"ה ואז יגל הכבוד ויזמר. וז"ש דוד מלך ישראל כשחלקו לו כבוד שויתי ה' לנגדי תמיד לדעת שהכל מידו והכל שלו כדכתיב לך ד' הגדולה והגבורה וגו' לכן שמח לבי ויגל כבודי שאינו לעצמי אלא של הקב"ה זה תוכן דבריו ז"ל שאמרם ברשפי אש.

וז"ש **שלח נא ביד תשלח** ופרש"י ביד מי שאתה רגיל לשלוח והוא אהרן ויחר אף ד' במשה ויאמר הלא אהרן אחיך הלוי ידעתי כי דבר ידבר הוא וגם הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו וגו' ואתה תהי' לו לאלהים, ולכאורה צ"ב מה התשובה שהשיב לו הקב"ה אך לדרכינו יובן דמשה היה סבור שיהא אהרן מיצר על גדולתו וע"ז אמר לו השי"ת הלא אהרן אחיך הלוי וגו' הנה הוא יוצא לקראתך וראך ושמח בלבו, ולא יהא מקפיד עליך שאתה עולה לגדולה והטעם כי ואתה תהיה לו לאלהי"ם לרב ולשר כפרש"י וגם לאלהים קודש והכונה שאהרן יודע שאין גדולתך לעצמך כי אם לאלוקים וע"כ לא יקנא בך ואדרבה ישמח בלבו.

(ייטב לב)

ליקוטי אמרים מפרן רביה"ק בעל דברי יואל זי"ע
מספר "אמרי יואל" אשר אך זה יצא לאורה

הרב הקדוש מראפשיץ (זרע קודש בח"ב ד"ה וזהו) פירש: 'תחלה למקרעי קודם זכר ליציאת מצרים' (קידוש), כשיתמיל להתחזק בדרך הקדושה, אף כי הוא קשה מאוד מפני גודל המגבורת הטומאה, הסגולה לזה 'זכר ליציאת מצרים', על ידי זכרון יציאת מצרים יתחזק לבך ובטחונך בה', כי גם אם היו ישראל משוקעים בשורש הטומאה ערות הארץ, ועשה ה' עמהם נסים ונפלאות להוציאם, ונתרוממו בקבלת התורה למדריגה גדולה למעלה מהשגה אנושית; ועל כן הפרשיות הללו שנזכר בהם גלות מצרים, ולזה שלחמו כוחות הטומאה בישראל, והוציא ה' את ישראל מיד, וזכו לקבלת התורה, "הקריאה היא מעורר הזמן, והמה מסוגלים בכח זכרון יציאת מצרים, להתגבר על כוחות הטומאה הלוחמים בבני ישראל". (ויחי תקסז)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. מתחיל בלשון הוה בשמרו 'הבאים', ומסיים בלשון עבר איש וביתו 'באו'. ורצה לומר (בראשית רבה ס): אלו שבאים רגוע תיעוקים דהוסלכו ליאור, ועלו בזכותו של משה, הם היו הבאים רגוע נפשות ליעלו ממצרים וקבלו התורה; **ובמדבר הקודם** כתב: מי שפשר לומר דהם היו דור המדבר ממש, לפי כן הגיעו כולם לערך שמותיו של משה שהיה בן שמונים בזמן יציאת מצרים, ובשמת דור המדבר נמנו מבן עשרים ולמעלה, ועליהם נאמר משה (במדבר יד): 'עם מותם חלף רגלי העם אשר יצאו בקרבו'. אלא נפשות אלו הילדים היו משורש הבאים רגוע נפשות של דור המדבר, שבכר התגלגו לבוא בעולם בזמן לידת משה בהיותם משורשו, אלא שהרבה מהם מתו ומתגלגלו עוד הפעם סמוך לזמן הגאולה, ואז נגאלו על ידי משה; וזהו מה שמסיים בלשון עבר, לאלו שכבר **באו** למצרים עם יעקב, אחרו בגלגול אניות ובאו עוד הפעם למצרים, וממילא בגלגולם האני כבר היה זמן רב **הבאים**, מעת שבאו בפעם הראשון עם יעקב למצרים. (דברי יואל)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. וכי עכשיו באו למצרים, והלא כבר באו זמן רב קודם (מדרש). אלא שבני ישראל פרו ורבו למאוד כשמי יעקב, עם כל זה לא פגם אף אחד מהם בקדושתו (ויקרא רבה לב). נמצא לכל זמן שהיו עדיין יעקב ויוסף והשבטים עמהם, היו אנשי כוחות הקדושה למאוד, עד שנשפע על ידי זה קדושה גדולה גם לבני ישראל שהיו עמהם בשורו הדור, אבל לאחר שמת יוסף וכל אחיו נסתלקו כוחות הקדושה, והתחילו להתדבק בדרכי המצריים, ובשמת כבר התחילה הירידה לעט תיקף כשנסתלק יעקב. ולכן אחר שנאמר הסתלקותו של יעקב, כתיב **ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה**, שרייקע אז באו למצרים ערות הארץ. (טיב לבב)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. וכי עכשיו באו למצרים, והלא כבר באו זמן רב קודם (מדרש). כל זמן שיעקב היה בעולם הגין עליהם כח קדושתו, ולא היה שלטי שיעבוד מצרים כלל, אבל לאחר הסתלקותו נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מלראות השיעבוד וטומאת מצרים, ונתגדל שלטי בכל דור ודור, לאחר הסתלקותו של יוסף נתקטן כח הקדושה ביותר, על כן לעומת זה נעשה שיעבוד זה גדול יותר, שהיו הרבה מישראל שעד אז עדיין לא נתפסו בטומאת מצרים, והן עתה נפלו בזה. וכן היה בשעה שנסתלקו כל השבטים, שנתפסו ברשתם עוד הרבה בני אדם מחריס, וכן היה בכל עת לאחר דור, שהתחיל מחדש גלות ושיעבוד קשה, שנתפסו בזה תמיד יותר מישראל. וזהו **ואלה שמות בני ישראל 'הבאים' מצרימה** לשון הוה, שהיו תמיד בבחינה כאילו עכשיו הם באים מצרימה, דתמיד בהתקטנות הקדושה ניתוסף שיעבוד מחדש, ונדמה להם בכל פעם כאילו עכשיו באו, וכל זה התחיל רק לאחר הסתלקותו של יעקב, אבל **את יעקב איש וביתו באו**, כל זמן שהיו עם יעקב לא באו למצרים רק פעם אחת בלבד. (טיב לבב)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. כשנדיקים נפטרים פורענות בא לעולם, ומובא מסתלקת מן העולם (תוספתא סוכה ג). הנה על ישראל היה אסור מוד לקיים גזירת ועבדום ועני אותם ארבע מאות שנה (בראשית טו), ולא נתפרש כמה ימי העבדות והעינוי, ולא היה גזירת עבודה ועינוי על ארבע מאות שנה, שהרי אמרו (תוספות שבת י:): שהגלות התחיל משעת לידת יצחק; ולא היה אם עינוי כלל. והרמב"ן (לך) כתב: הגזירה נקוי על כי גר יהיה זרעך בארץ לא להם, וגם ועבדום ועני אותם בחלק ממנה; ואפשר שהיה תלוי ועומד כמה יהיה זמן העינוי, כיון שלא נתפרש בגזירה והיה תלוי בזכות הדור, אם כן נראה לכוין שהנדיק מסתלק מן העולם פורענות בא לעולם, ומדת הדין מתוחה בעולם, ואפשר שאיכף אחר פטירתו של יעקב התחיל השיעבוד בפועל, שהיה מקום למדת הדין לקטרג מצד הגזירה, אלא שיוסף בכותו הגדול ביטל הגזירה ומתבטל השיעבוד, וכן כשמתחלק יוסף חזרה מדת הדין לקטרג, והתחילו המצריים לשעבדם, אלא שהשבטים ביטלו את הגזירה, ואחר שנסתלק כל אותו הדור, ולא היה נשאר בדור שיהיה בכותו לבטל את הגזירה, אז לא יכלו לעמוד את הגזירה עוד. וזהו **ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה** 'הבאים' מצרימה בלשון הוא, שאחר הסתלקות יוסף התחיל השיעבוד, ונדמה להם כאילו עכשיו באו למצרים, אבל אחר כך חזר הדבר לקדמותו, וזהו **את יעקב איש וביתו באו**, שהשבטים ביטלו את גזירת השיעבוד, וחזר להיות כמו שהיה בזמן שבאו את יעקב, שהיו ישראל אז ברוס המעלה. (דברי יואל)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו. יש לדקדק על כפל הלשון 'הבאים מצרימה את יעקב איש וביתו באו'. והאור **החיים הק'** כתב: לא נרמז שבראובן באו לסבול עול הגלות, והרמיז שאחר מות יהיה להם ועלו לכנען, חזרו פעם שנית כאמור בפרשת ויחי, וזהו 'הבאים מצרימה את יעקב', ועתה מחדש 'איש וביתו באו', לאחר שעלו משם חזרו ובאו איש וביתו; ולפי זה יש להבין, דהלא בפעם הראשונה שבאו למצרים עם יעקב, נודעי גם באו ברצון לקיים את מצות ה' בגזירת הגלות, ומיון רצונם הוא כמה שבאו אחר פטירתו. ויובן כמה דאמרו (ברכות לג:): אין לגבי משה ירמה מילתא אוטרתא היא; ו**מולדות יעקב יוסף** (תולדות ד"ה וכל) כתב: שהכוונה על אותו הדור שהיה לגבי משה, שאלמלא היתה הירמה מילתא אוטרתא; וכמו כן נראה דכל זמן שהיה יעקב חי, לא היה רצונם מה שבניו נמשכו אחריו לקיים רצון ה' לקבל שוד הגלות, אבל עכשיו כשמת יעקב, ואפילו הכי חזרו למצרים וקבלו את עול הגלות, זהו כבר רצונם גדולה. וזהו **ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה**, וזה קאי על הזמן שאחר פטירת יעקב, שקיבלו עליהם את עול הגלות, ולכאורה מהו הרצונם עכשיו יותר מפעם הראשונה שגם אז באו ברצון, על זה אמר **את יעקב איש וביתו באו**, שאז באו ביחד עם יעקב, ולכן אין זה רצונם כל כך שקיימו את גזירת ה' ברצון. (משך)

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. הענין שקרע ירידתם למצרים 'הבאים', והוה ליה למימר לשון 'ירידה', דהנה מעת שנמכר יוסף למצרים ועד עכשיו עברו כ"ב שנים, וכבל אלו השנים לא העמיד יעקב יומר משבעים נפש, ורק אחר שירדו למצרים פרו ורבו מאוד, ואמרו (בראשית רבה עט): לא נפטר יעקב עד שראה שלש רגוע מבני בניו; ובודאי יפנם טעמים כמוסים וכך היה לאומו ה', ובאלו י"ז שנים שהיה במצרים נתחנכו שם שלש רגוע תינוקות של בית רבן על ברכי התורה והילמה, והיה שם השראת השכינה בבחינה גדולה שלא היה דוגמתו בארץ ישראל, כדאמרו (מיכה רבה ג): בא וראה כמה מביאין תינוקות לפני ה', בלמה סנהדרין ולא בלמה שכינה עמהם, בלו משמרות ולא בלמה שכינה עמהם, וכיון שבלו תינוקות בלמה שכינה עמהם; נמלא דמפני שהיה **את יעקב איש וביתו באו**, שהדרין את בני ביתו ושלש רגוע מישראל בתינוק קדוש וטהור אף בתוך מצרים ערות הארץ, לכן לא היו בבחינת 'יורדים' רק **הבאים**, שהשכינה שם הוא בתקוס תינוקות של בית רבן. (דברי יואל)

את יעקב איש וביתו באו. נסתלה לטועה מארץ ישראל לגושן, וארץ גושן שבארץ ישראל הלך עמו למצרים (ס"ך ויגש). וזהו **את יעקב איש וביתו באו**, שמתחלה כשבאו עם יעקב גם **ביתו** הלך עמו מארץ ישראל, והיה שם קדושת ארץ ישראל. (דברי יואל)

סיפורי צדיקים, גבי אזור הפסוקים
הפלאים זיו ונוגה מפיקים

ואלה שמות בני ישראל

פע"א בא חסיד אחד להרה"ק בעל "תפארת שלמה" ומסר לו פתקא כנהוג, אח"כ אמר להרה"ק: בהיותי בדרך פגשתי באיש אחד וביקש ממנו שאזכיר לפני הרה"ק חולה אחד הזקוק לרחמים, ואמר לי את שם החולה ושם אמו, אבל מחמת טרדותי שכחתי את השמות, שתק הרב כמה רגעים, ואחרי כן אמר להאיש: אולי כך הוא שם החולה, נענה החסיד בהתפעלות ואמר: כן רבינו, כן, חזר הרב ושאל: ואולי שם אמו של החולה כך הוא, כן - נזכר החסיד, והשיב מתוך התפעלות עצומה - וודאי כן, וכל העם העומדים בשעת מעשה, השתוממו מאוד לראות את רוח הקודש של בעל "תפארת שלמה", כשראה הרה"ק את תמהונם, נענה ואמר להם: היודעים אתם מנין אני יודע את שם החולה ושם אמו, יש לנו חומש המתחיל ב"ואלה שמות בני ישראל" ושם נמצאים כל השמות של בני ישראל, ומצאתי שם גם את השמות של החולה ואמו. (שיחות קודש)

של נעליך מעל רגליך

פעם נתוועדו הרה"ק מראפשיץ זי"ע עם הרה"ק הבני יששכר זי"ע בעת שהי' סכסוך גדול ביניהם בעניין מסויים, והרה"ק מראפשיטץ הקפיד מאוד על הרה"ק הנ"ל והזכיר מאמר הגמ' נתן עיניו בו ונעשה גל של עצמות וכו', ותוך כדי דיבור הסתכל על פירות שהיו מונחים על השולחן לפניהם, והפירות נעשו לאבק, ובכך רצה לרמוז להרה"ק הנ"ל שבכוחו להופכו לגל של עצמות ח"ו. והבני יששכר אחזו חיל ורעדה וענה להרה"ק מראפשיטץ הנה איתא באבות (פ"ב מט"ו) הוי זהיר בגחלתן שלא תכווה שנשיכתן נשיכת נחש ועקיצתן עקיצת עקרב ולחישתן לחישת שרף וכו', נמצא שצדיקים בכוחם להעניש בג' אופנים הנ"ל שראשי תיבות שלהם הוא: נעל דהיינו נ'שיכה ע'קיצה ל'חישה. ובזה יובן שע"כ כשמשרע"ה נשלח להנהיג את ישראל במצרים אמר לו הקב"ה: של נעלי"ך מעל רגליך, דהיינו כשרוצים להנהיג את ישראל צריכים להסיר ההקפדות וכדו' המרומזין בתיבת נע"ל, ובזה נחה דעתו של הרה"ק מראפשיטץ זי"ע ונתפייס עמו, ודפח"ח. (עשר צחצחות)

וירא כי אין איש

שמעתי בשם הרב הקדוש מו"ה ברוך [ממעזבוז] זצ"ל, שפעם אחת באו אצלו אנשי עיר אחת על שבת קודש משבתות השנה, שיעשה להם טובה על דבר הנגישות ועול הנוגשים שיש להם ממושל העיר, שהוא רשע גמור ועשה להם רשעות גדולות עד אשר לא יוכלו שאת, ויבוא לשבות אצלם על שב"ק ועי"ז יוכל להכניעו. והשיב להם זה הפסוק. וירא כי אין איש וגו' רמז לשר העיר שאינו איש כלל, ולא תואר אדם לו, ויך את המצרי כלומר להכות את המצרי הרשע אין ההכרח דווקא לעשות בו פעולה בשבת קודש, אך ויטמנהו בחול שהטמין אותו להניחו לימות החול, שגם בימות החול יוכל להורידו ולהשפילו עד שאול תחתית, עכ"ד. (באר משה)

אכן נודע הדבר

מספרים על הרה"ק ר' מאיר מפרעמישלאן זי"ע שהיה בא לפניו משפט שני אנשים, אדון עם עבדו, אשר באו ממדינה רחוקה, אחד אמר אני האדון והאחר עבדו, והאחר אמר בהיפוך, והרה"ק עשה בחכמה וציווים לצאת החוצה, וכאשר יצאו ועדיין לא הרחיקו קרא ויאמר העבד יבא נא הנה, ופנה העבד אחרי קול הרב לשמוע אל דבריו, מיד הבין הרב כי הוא העבד. כעין זה היה כאן, כי משה רבינו ראה שני אנשים נצים ולא ידע מי הצדיק ומי הרשע, אך כאשר אמר להם רשע למה תכה רעך, הרים אחד קולו להשיב בעזות, הבין מזה כי הוא באמת הרשע, ויאמר אכן נודע הדבר. (קרן לדוד)

לשון חכמים

לשון חכמים צדק ומישרים, ברדך צחות ומליצה נאמרים

הנה עם בני ישראל רב ועצום ממנו. י"ל בדרך צחות, שפרעה הרגיש שיש לישראל רבי ומנהיג, ועל ידי זה הם עצומים באמונה שרבם נותן להם התאמצות וכח באמונת השי"ת, ע"כ אמר 'הנה עם בני ישראל רב', יש להם רב, וע"י כך 'ועצום הם ממנו', לכן אמר הבה נתחכמה לו, ודרשו חז"ל בואו ונתחכם למושיעם של ישראל, ר"ל להפריד אותם מרבם, ואמנם העיד הכתוב 'וכאשר יענו אותו כן ירבה וכן יפרוץ', בהתחזקות באמונה ויאמינו בה' ובמשה עבדו.

שארית מנחם

ואמרו לי מה שמו מה אומר אליהם. יש לומר בזה על דרך הלצה: שירא מהם מחמת שנטבעו במצרים בעמקי הקליפות ובמידת גדלות והתפארות, והוא שאמר 'ואמרו לי' דייקא 'מה שמו', היינו שהם יאמרו לי שמו של הקב"ה, שיודעים אותו יותר ממני, 'מה אומר אליהם' איך אוכל שוב לפתוח פי לדבר אליהם בשמך הגדול לגאול אותם ממעמקים.

דגל מחנה אפרים

פרפראות לחכמה

מאמרים נחמדים, ע"ד דרוש מיוסדים, כפתור ופרח משוקדים

וייטב אלהים למילדות וירב העם ויעצמו מאוד. י"ל ד שלא הזכיר במאי הטיב למילדות, כ"א בפסוק השני, ויעש להם בתים וכדפי' רש"י בתי כהונה ומלכות, וגם זה דרש רחוק והוא רק רמז על העתיד, ועכ"פ צריך להיות מפורש מהו ההטבה, ותו קשה הלא לעיל כבר כתיב ששה לשונות "פרו וישרצו וירבו ויעצמו במאוד מאוד" וזה מרמז על ששה בכרס אחד וא"כ מה צריך לכפול כאן וירב העם ויעצמו מאוד, ועוד האי מוסיף גורע הוא שלא הזכיר אלא ג' לשונות "וירב ויעצמו מאוד", וי"ל דהנה אחז"ל במס' סוטה ותחין את הילדים שהי' מספקות להם מים ומזון, פירש"י שהי' טומנות הילדים בבתיהן ושם הי' מספקות להם מים ומזון, וצ"ע מה צורך להטמנה הלא עדיין לא נגזר כל הבן הילוד, ועוד הרי קמן שפרעה הרגיש ותחין את הילדים, על כן נראה כיון שהי' מפורסם שבנ"י יולדות ששה בכרס אחד, ע"כ כשהתנצלו המילדות שבטרם תבא אליהם המילדת וילדו, התינח ב' וג' ילדים שפיר, אבל להוליד כל ששה הילדים בטרם תבא המילדת זהו תירוץ דחוק, ע"כ הטמינו ג' בבתיהם וג' הניחו אצל האם, ואמרו טרם באנו אליהם כבר ילדו ג' והנשארים ילדו אח"כ והמיתו אותם, והנה המלך חשש שמא שקר ענו והטמינו הילדים בבתיהם במטמוניות במחילות במרתפות ומי יכול לידע מטמוניות של חבירו, ע"כ ויהי כאשר יראו המילדות את האלהים ויעש להם המלך בתים שם ישכנו המילדות, ואל בתיהם לא יבואו כ"א אשר עשה להן המלך ושם לא ידעו להטמין, והנה אז אחד ששכנו בבתי המלך אילו היו הנשים יולדות ששה בכרס אחד והי' המצריים מוצאים ששה ילדים, והי' איגלאי למפרע שגם הראשונים לא המיתו ג' מהם אלא הטמינם, ע"כ וייטב אלהים למילדות שכל אותו הזמן לא ילדו כ"א ג' בכרס אחד והיינו וירב העם ויעצמו מאוד, רק ג' לשונות, וכשמצאו המצרים רק ג' ידע שהמילדות המיתו ג' שהרי לא הי' להם מקום להטמין בבתי המלך, ולפי"ז כך שיעור הכתוב וייטב אלהים למילדות שלא הי' אז לישראל רק ג' בכרס אחד, וטעם הטובה הזאת הוא, כי ויהי כי יראו המילדות את האלהים ויעש להם המלך בתים שלא יכלו להטמין ע"כ הי' צריכין להטבה כנ"ל.

(חתם סופר)

☆

שלח נא ביד תשלח. במדרש פליאה איתא שלח נא ביד תשלח ביד ר' עקיבא, והיא פלאי, והנל"פ עפי"מ דאיתא (קדושין נ"ז.) ר' שמעון העמסוני היה דורש כל אתין שבתורה כיון שהגיע לאת ה' אלקיך תירא פירש עד שבא ר' עקיבא ודרש לרבות תלמידי חכמים, ולכאורה קשה למה דווקא ר' עקיבא דרש, ועוד למה כתיב עד שבא, היה לו לומר עד שדרשה, כמו עד שדרשה בן זומא, אכן י"ל ע"פ מה שאי' במדרש שעשרה הרוגי מלכות היו נגד עשרה שבטים שמכרו את יוסף, אך באמת היו רק תשע אלא שצירפו להקב"ה ולכן היו עשרה ור' עקיבא שהיה מן הגרים היה כנגד הקב"ה, ולפי זה ראיתי לפרש מאמה"כ (ויקרא כ"ז ל"ב) וכל מעשר בקר וצאן כל אשר יעבור תחת השבט העשירי יהיה קודש לה', היינו נוטריקון ו'כי ל'מה מ'ת ע'קיבא ש'היה ר'ועה ב'קר ו'צאן, דהיינו שר"ע לא היה צריך למות כיון לא היה רק תשע שבטים, והתירוץ הוא "כל אשר יעבור" מן העולם "תחת השבט" במקום השבטים שמכרו את יוסף, "העשירי" היינו ר' עקיבא, "יהיה קודש לה'" במקום הקב"ה, ולפי"ז יתבאר ר' שמעון העמסוני היה ירא להשוות ת"ח להקב"ה לכן פירש "עד שבא ר' עקיבא" אחר שראה שר' עקיבא היה נגד הקב"ה ויכולים להשוות ת"ח להקב"ה "ודרש" גם ר' שמעון היה כבר יכול לדרוש, וזה שאמר משה שלח נא ביד תשלח דהיינו שתשלח ביד מי שיהיה נחשב כמוך דהיינו ר"ע שהוא במקום הקב"ה.

(פרדס יוסף)

דורש טוב

למה הרעתה לעם הזה למה זה שלחתני, וברש"י למה הרעתה **וא"ת מה אכפת לך, קובל אני על ששלחתני, התמיהה גלויה** האיך יעלה על הדעת שמשה רעיא מהימנא שמסר נפשו תמיד על בני ישראל, לא יכאב לו צערן של ישראל, **ותו קשה** אמאי אם לא אכפת לו יהיה לו טענה על ששלחהו.

ונראה דהנה באמת אמר הקב"ה, וגם את הגוי אשר יעבודו 'דן **אנכי**', משמע שבכבודו ובעצמו ידון את המצרים ויפדה את ישראל ולמעשה שלח את משה, **והטעם** הוא משום שיצאו ישראל ממצרים קודם זמנם, והבטחת השי"ת 'דן אנכי' היתה רק אם יגאלו בזמנם הנכון, **אך אם נימא** כדעת הסובר שקושי השעבוד השלים את הזמן של ארבע מאות שנה אז הדרא קושיא לדוכתא אמאי שלח שליח ולא גאלם הקב"ה בעצמו, **וזה שאמר משה למה הרעותה לעם הזה, והלא הם סובלים צער למעלה מנשוא.**

וא"ת מה איכפת לך והלא עי"ז יצאו קודם זמנם דקושי השעבוד ישלים, קובל אני 'על **ששלחתני**' ולא תפדה אותם בעצמך, **שהרי קושי השעבוד משלים הזמן ושפיר צריך אתה לקיים ההבטחה של דן אנכי. כיון שהזמן הנכון הוא.**

(חתם סופר, הובא בכתב סופר)

וָאֵרֵד לְהַצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם וּלְהַעֲלֹתוֹ מִן הָאָרֶץ הַהִוא אֶל אֶרֶץ טוֹבָה וּרְחָבָה אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי וְהָאֱמֹרִי וְהַפְּרִזִּי וְהַחִוִּי וְהַיְבוּסִי: (פרק ג פסוק ח)

אֶל אֶרֶץ זָבַת חָלָב וּדְבָשׁ אֶל מְקוֹם הַכְּנַעֲנִי וְהַחִתִּי. יַזְכִּיר בְּכָאן שִׁשָּׁה עַמְמִים וְיַנִּיחַ הַשְּׁבִיעִי, אוּלַי לֹא הָיְתָה אַרְצוֹ זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ כָּאֵלֶּה. וְכֵן בַּפָּסוּק כִּי יְבִיאֲךָ לְפָנֶיךָ (לְהַלָּן כג כג) הַזְכִּיר אֵלֶּה הַשִּׁשָּׁה. וְאוּלַי הוּא רָמַז שֶׁאֵלּוּ בָּכְשׁוּ תְּחִלָּה, כִּי הֵם אֲשֶׁר נִתְקַבְּצוּ עַל יְהוֹשֻׁעַ וַיִּתָּנֵם ה' בְּיָדוֹ (יְהוֹשֻׁעַ ט' א' ב'). וְרַבּוֹתֵינוּ אָמְרוּ חַגְרָנְשִׁי פָּתָה (ירושלמי שביעית פ"ד ה"א), וּלְבָךְ לֹא נִזְכַּר עִם הַנִּכְרָתִים שֶׁנֶּאֱמַר בָּהֶם וְהַכְּחַדְתִּיו (לְהַלָּן שָׁם). וְכֵן בְּכָאן יִרְמֹז אֶל הַנִּלְחָמִים שֶׁכָּבְשׁוּ[א]. וְעוֹד אֲדַבֵּר עַל זֶה בע"ה (לְהַלָּן כג כה):

וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' בִּי אֲדֹנָי לֹא אִישׁ דְּבָרִים אָנֹכִי גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל עַבְדֶּךָ כִּי כְבַד פֶּה וּכְבַד לָשׁוֹן אָנֹכִי: (פרק ד פסוק י)

גַּם מִתְּמוֹל גַּם מִשִּׁלְשֹׁם גַּם מֵאָז דַּבֶּרְךָ אֶל עַבְדֶּךָ... וְהִנֵּה מֹשֶׁה מֵרֹב חֻכְמָתוֹ שֶׁלֹּא יֵלַךְ, לֹא הִתְפַּלֵּל לְפָנָיו יִתְבָּרֵךְ שֶׁיָּסִיר כְּבֵדוּת פִּיו. אֲבָל טָעַן אֲחֵרֵי שֶׁלֹּא חֻסְּרוּ כְּבֵדוּת פִּי מֵעֵת שֶׁדִּבַּרְתָּ לִי לָלֶכֶת, אַל תְּצַוֵּנִי שֶׁאֵלֵךְ, כִּי לֹא יִתָּכֵן לַאֲרוֹן חַכָּל, לְשַׁלֵּחַ שָׁלִיחַ עֶרֶל שְׂפָתַיִם לְמֻלַּךְ עַמִּים. וְהַקָּב"ה, בְּיָוֹן שֶׁלֹּא הִתְפַּלֵּל בְּכָךְ, לֹא רָצָה לְרַפְאוֹתוֹ, אֲבָל אָמַר לוֹ אָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְהוֹרִתִּךָ אֲשֶׁר תְּדַבֵּר (פסוק י"ב), שֶׁיִּהְיוּ דְּבָרַי אֲשֶׁר אָשִׂים בְּפִיךָ בְּמִלּוֹת נְכוֹנוֹת שֶׁתּוּכַל לְבַטֵּא בְּהֶן יָפֶה:

וּבְאֵלֶּה שְׁמוֹת רַבָּה (ג כ) אָמְרוּ, אָמַר לוֹ אִם אַתָּה אֵינְךָ אִישׁ דְּבָרִים אַל תָּחוּשׁ, חֲלֹא אֲנִי בְּרָאתִי כָּל פִּיּוֹת שֶׁבָּעוֹלָם וַאֲנִי עָשִׂיתִי אִלֵּם מִי שָׂם אָדָם וְעִוֵּר וּפִקֵּחַ הֲלֹא אָנֹכִי ה' (שמות ד יא) וּפִקֵּחַ לִשְׁמֹעָה, וְאִם חָפַצְתִּי שֶׁתְּהֶיה אִישׁ דְּבָרִים, הָיִיתָ, אֶלָּא לַעֲשׂוֹת בְּךָ אֲנִי חָפֵץ. וּבְעֵת שֶׁתְּדַבֵּר יִהְיוּ דְּבָרֶיךָ נְכוֹנִים שֶׁאֲנִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ. הֲדָא הוּא דִכְתִיב (בפסוק יב) וְעַתָּה לֵךְ וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ. וּלְפִי זֶה נִרְאֶה בְּעֵינַי שֶׁלֹּא רָצָה לְהָסִיר מִמֶּנּוּ כֹּבֶד הַפֶּה בַּעֲבוּר שֶׁהָיָה בּוֹ מִמַּעֲשֵׂה הַנֵּס שֶׁמִּפְרוּ רַבּוֹתֵינוּ (בשמו"ר א כו) שֶׁאֵרַע לוֹ עִם פַּרְעֹה.

וְהַנָּכוֹן בְּעֵינַי שֶׁאָמַר ה' לְמֹשֶׁה מִי שָׂם פֶּה לָאָדָם אוֹ מִי יָשׂוּם אִלֵּם חֵלֶא אָנֹכִי ה' עֹשֶׂה כֹּל, וּבְיָדִי לְרַפְאוֹת אוֹתָךְ, וְעַתָּה בֵּינוֹן שֶׁלֹּא תִרְצֶה בִּרְפוּאָתְךָ וְלֹא תִתְפַּלֵּלְתָּ לִפְנֵי עַל זֶה, לֵךְ אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה לְךָ, וְאָנֹכִי אֶהְיֶה עִם פִּיךָ וְאַצְלִיחַ שְׁלִיחוּתִי. גַּם אֲפָשָׁר שֶׁהָיְתָה רָמְזוּ מִ'וַיִּחַר אַף ה' בְּמֹשֶׁה' (פסוק י"ד) שֶׁלֹּא רָצָה לִרְפוּאָתוֹ וּשְׁלָחוֹ עַל כָּרְחוֹ[ב]:

מעשה חש"ב

א

הנה שבעה עממים ישבו בארץ, ובפסוק נזכר רק ששה עממים, והגרגשי לא נזכר כלל, וכתב רבינו על זה שני טעמים למה לא נזכר: א. שאולי לא היתה ארצו זבת חלב ודבש. ב. שלא הזכיר כאן אלא העממים שנכבשו במלחמה, אבל הגרגשי נתפנה מעצמו.

ואפשר לומר שלכן כתב רבינו טעם השני, משום דבפרשת בא (פרק ג פסוק ה) נזכר בקרא רק חמשה עממין 'הכנעני והחתי והאמר והחוי והיבוסי', וכתב שם רבינו טעם הדבר שנזכר רק חמשה "ודעת רבותינו שהיתה ארץ ה' עממים הללו זבת חלב ודבש, ולא היתה כן ארץ השנים הנשארים, ולכך יבשר אותם בארץ הזאת".

והנה בטעם א' שנזכר כאן רק ששה עמין כתב רבינו, משום שרק אלו היו זבת חלב ודבש, ולפי"ז נמצא ששה עממין היו ארצם זבת חלב ודבש, והרי הוא סותר למש"כ רבינו שם שרק חמשה עממים היו זבת חלב ודבש, לכן כתב רבינו טעם הב' שלכן נזכר רק ששה משום שאלה נכבשו ע"י מלחמה. ולפי"ז מש"כ כאן בפסוק 'ארץ זבת חלב ודבש' הוא רק על החמשה עממים, והטעם שנקט ששה, ולא חמשה כמו בפרשת בא, ולא כל השבעה, משום דמזכיר רק מה שנכבש ע"י מלחמה. ושם בפרשת בא מזכיר רק מה שהוא ארץ זבת חלב ודבש.

ב

החילוק בין הפשט הראשון, ל'והנכון בעיני', למה לא התפלל משה שיסיר ממנו כבדות פיו, והאם הקב"ה ריפא אותו בשעה שדבר אל פרעה: הנה בפשט הראשון כתב רבינו הטעם שלא התפלל, משום שלא רצה משה לילך אל פרעה. ובשביל שלא התפלל לא רצה הקב"ה לרפאותו. ויש להבין מה הוסיף רבינו ב'והנכון בעיני', ומה הנפ"מ בין הפשטים.

ובספר אור לעינים כתב שלפי ה'ונכון בעיני' הטעם שלא התפלל משה הוא משום שכיון שהקב"ה עשה שיהיה כבד פה, לא היה איכפת למשה שישאר כבד פה. (ולא משום שלא רצה ללכת בשליחותו לפרעה).

ואפשר להוסיף עוד נפ"מ בין שני הפשטים, האם כשדיבר משה עם פרעה נתרפא מכבידות פיו או לא. דהנה בפשט הראשון כתב רבינו "שיהיו דברי אשר אשים בפיך במלות נכונות, שתוכל לבטא בהן יפה". ואפ"ל שהכוונה 'שתוכל לבטא בהן יפה', היינו שלא יגמגם בשעה שידבר אל פרעה. אבל בהנכון בעיני' כתב רבינו "ואנכי אהיה עם פיך, ואצליח שליחותי", ולא כתב הלשון שיוכל לבטא היטב. ולפי"ז אפ"ל שזה יהיה הנפ"מ בין שני הפשטים, דלפי פשט הראשון בשעה שדיבר עם פרעה ריפא אותו הקב"ה שלא יגמגם. (ואח"כ חזר להיות כבד פה). משא"כ ל'והנכון בעיני', לא ריפא אותו הקב"ה גם כשדיבר עם פרעה, רק הקב"ה אמר לו שיצליח בשליחותו.

וַיְהִי בַדֶּרֶךְ בַּמָּלוֹן וַיִּפְגְּשֵׁהוּ ה' וַיְבַקֵּשׁ הֲמִיתוֹ: (פרק ד פסוק כד)

וַיָּשָׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמַר אֲדֹנָי לָמָּה הֲרֵעֹתָה לָעָם הַזֶּה לָמָּה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי: (פרק ה פסוק כב)

לָמָּה הֲרֵעֹתָה. אַחֲרֵי הוֹדִיעַ אֱלֹהִים אֶת מֹשֶׁה פְּעָמִים (לעיל ג יט ד כא) שֶׁלֹּא יִתֵּן אוֹתָם מֶלֶךְ מִצְרַיִם לְחָלָךְ מִדּוּעַ יִתְרַעֵם. וְאָמַר רַבִּי אַבְרָהָם כִּי חָשַׁב מֹשֶׁה כִּי מֵעֵת דִּבְּרוֹ אֶל פַּרְעֹה בִּשְׁלִיחוּת ה' יָקַל מֵעֲלֵיהֶם וְיָחֵל הָאֱלֹהִים לְהַצִּילָם, וְהִנֵּה פַּרְעֹה הִכְבִּיד וְהֵרַע, וְזֶה טַעַם לָמָּה הֲרֵעֹתָה, כִּי זֶה הֵפֶךְ מַה שֶּׁאָמַרְתָּ לִי 'רְאֵה רְאִיתִי אֶת עֳנִי עַמִּי' (לעיל ג ז) 'וְאֵרֵד לְהַצִּילוֹ' (שם ח). וְאֵינֶנּוּ נָכוֹן בְּעֵינַי, כַּעֲבוּר שֶׁאָמַר וְהַצֵּל לֹא הִצַּלְתָּ, וְאֵין הַהַצָּלָה רַק יְצִיאָתָם מִן הַגָּלוּת. וּלְפִי דַּעְתִּי, שֶׁחָשַׁב מֹשֶׁה רַבֵּינוּ כִּי יֹאמַר ה' שֶׁלֹּא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם פַּרְעֹה לְהוֹצִיאָם מִיָּד בְּמִצְוָתוֹ, וְלֹא בְּאוֹת וּמוֹפֵת, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה בּוֹ נִפְלְאוֹתָיו הָרַבּוֹת, אֲבָל חָשַׁב כִּי יְכִיאֵם עָלָיו תְּכוּפוֹת זוֹ אַחַר זוֹ בְּיָמִים מְעַטִּים. וּכְשֶׁאָמַר לֹא יָדַעְתִּי אֶת ה', יִצְוֶה לַעֲשׂוֹת מִיָּד לְפָנָיו אוֹת חֲתַנְיָן, וְהוּא לֹא יִשְׁמַע, וְיָבֹא אוֹתוֹ בּוֹ בְּיוֹם בְּדָם וְאַחַ"כ בְּכָל הַמַּכּוֹת. וּכְשֶׁרָאָה שֶׁעָמְדוּ שִׁלְשָׁה יָמִים וְהוּא יָרַע לָהֶם בְּכָל יוֹם, וַה' לֹא כָהָה בּוֹ, וְלֹא נִתְגַּלָּה לְמֹשֶׁה לְהוֹדִיעוֹ מַה יַּעֲשֶׂה, אָז חָשַׁב מֹשֶׁה כִּי אֲרֻכָּה חִוא:

וְיִתָּכֵן שֶׁהָיוּ בָּזֶה הַמַּעֲשֶׂה שֶׁסִּפֵּר הַכָּתוּב יָמִים רַבִּים, כִּי כַּאֲשֶׁר חָפְרוּ שׁוֹטְרֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עָמְדוּ יָמִים עַד שֶׁהִכְּרוּ עִם פַּרְעֹה עַצְמוֹ, וְאָמְרוּ לוֹ לָמָּה תַעֲשֶׂה כֹּה לַעֲבָדֶיךָ (פסוק טז), כִּי אֵין בְּרִשּׁוּת כָּל אָדָם לָבֹא בְּהֵיכַל מֶלֶךְ פְּנִימָה וּלְדַבֵּר אֵלָיו פָּנִים בְּפָנִים, אַף כִּי שׁוֹטְרֵי הָעָם הַנַּאֲשִׁים בְּעֵינָיו, וְחָפֵץ סָבְלוֹ עָמָלָם וְלֹחֲצָם יָמִים רַבִּים, וְחוּץ בָּאִים עַד לִפְנֵי שַׁעַר הַמֶּלֶךְ, עַד שֶׁנִּשְׁמְעָה צַעֲקָתָם לִפְנֵי הַמֶּלֶךְ, וְצִוָּה שֶׁיָּבֹאוּ לְפָנָיו וַיְדַבְּרוּ עִמּוֹ. וְכֵן אֶפְשָׁר שֶׁשָּׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וְאָמַר לָמָּה הֲרֵעֹתָה אֲחֵרֵי יָמִים מֵעֵת שֶׁפָּגְעוּ בּוֹ הַשּׁוֹטְרִים:

וּבְאֵלֶּה שְׁמוֹת רַבָּה (ה כג) **אָמְרוּ וַיֵּצְאוּ נִגְשֵׁי הָעָם וְשֹׁטְרָיו** (פסוק י), **כֵּיוָן שֶׁגָּזַר בֶּן הַלָּךְ מֹשֶׁה לְמִדְיָן וְעָשָׂה שָׁם שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים, וְאַהֲרֹן חָיָה יוֹשֵׁב בְּמִצְרַיִם, וְאוֹתָהּ שָׁעָה הֶחֱזִיר מֹשֶׁה אִשְׁתּוֹ וּבָנָיו לְמִדְיָן. וְעוֹד אָמְרוּ** (שם ה כד) **וַיִּפְגְּעוּ אֶת מֹשֶׁה וְאֶת אַהֲרֹן** (פסוק כ), **אַחַר שִׁשָּׁה חֳדָשִׁים נִגְלָה הַקָּבָ"ה אֶל מֹשֶׁה בְּמִדְיָן וְאָמַר לוֹ לֵךְ שׁוּב מִצְרַיִם, בָּא מֹשֶׁה מִמִּדְיָן וְאַהֲרֹן מִמִּצְרַיִם, וּפָגְעוּ בָּהֶם שׁוֹטְרֵי יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהֵן יוֹצְאִין מִלִּפְנֵי פַּרְעֹה ד"ה:**

מעשה חש"ב

ג כתב רש"י שלכן רצה המלאך להרגו משום שנתרשל משה במילת אליעזר בנו. וצ"ב היתכן שמשה נתעצל במצות מילה. ואפשר לומר בהקדם ע"פ מש"כ רבינו שבמעמד הסנה היתה צפורה מעוברת ואח"כ כשהלך משה לבקש רשות מחותנו לילך למצרים נולד אליעזר. ואפשר לומר שלכן נתעצל משה מלמולו, דהנה ביום השמיני היה עדיין באמצע הדרך לילך למצרים, והיה עדיין רחוק ממצרים כמה שעות יותר ממהלך שלושה ימים.

והנה ידע משה שאם ימול את בנו ביום שמיני מיד בבוקר, אז אחרי שלשה ימים, שאז יהיה שלישי למילתו, שאז יהא סכנה להמשיך לילך לדרך, יצטרך להתעכב משליחותו לילך למצרים. והנה מתאמרא בשם הגה"ק משינאווע שהשלישי למילה מתחיל אחרי שלושה מעת לעת. לכן המתין מלמולו עד שיעבור כמה שעות, שאז השלישי למילה יהיה כבר כשהוא כבר יהיה במצרים, ועי"ז לא יצטרך להתעכב בשליחותו לילך לפרעה.

ד **תמצית הדברים:** הנה מבואר בכתובים (פרק ה) שמשה ואהרן באו אל פרעה ואמרו לו את דבר ה', שיאפשר לבני ישראל לצאת ממצרים למדבר מהלך שלשה ימים, כדי שיוכלו להקריב קרבנות. ופרעה סירב לכך, ואח"כ הכביד פרעה יותר לבני ישראל, וצוה שלא יוסיפו לתת להם תבן ללבנים. ומאחר שלא השלימו ישראל את מכסת הלבנים המוטלת עליהם, היכו הנוגשים את שוטרי ישראל, והלכו השוטרים להתלונן לפרעה, והשיב את פניהם ריקם. ונאמר שם (פסוקים כ כא) שפגשו אנשים מישראל את משה ואהרן, והתלוננו בפניהם, שמשעה שבאו לפרעה וביקשו לשלוח את ישראל הורע מצבם. ואח"כ כתיב (פסוק כב) וישב משה אל ה' והתרעם למה הרעותה לעם הזה למה שלחתני.

והוקשה האבן עזרא שהרי הודיע ה' למשה, שלא יניח פרעה לצאת עד לאחר שיביאו עליו כל המכות, וא"כ מה היה טענתו של משה, למה הרעותה לעם הזה. ומתרץ האבע"ז שסבר משה שמעת שיתחיל לדבר עם פרעה יקל מעליהם עול העבודה, ווה היתה טענתו שלא זו בלבד שלא הוקל מצבם אלא נעשה רע יותר. וע"ז הוקשה רבינו על דבריו, שמהלשון שאמר משה 'והצל לא הצלת' משמע שנתכוין להוציאם ממצרים, ולא להקלת השיעבוד בלבד. לכן מפרש רבינו בשני אופנים:

א. שסבר משה שיביא ה' את כל המכות זו אחר זו בימים מועטים, וכאשר ראה שעבר שלשה ימים והוא ממשיך להרע להם, טען משה שהגאולה מתארכת יותר מדאי.

ב. שיתכן שטענת משה למה הרעות לעם הזה, היה ימים רבים לאחר שבאו השוטרים לפרעה והשיב את פניהם ריקם, או שגם ביאת השוטרים לפרעה לא היתה מיד לאחר שהתחילו הנוגשים להכותם, אלא הוצרכו להמתין ימים רבים עד שנתקבלו אצל פרעה. והביא בשם המדרש שלאחר שגזר פרעה שלא ינתן להם תבן, חזר משה למדין והתעכב שם ששה חדשים, ואח"כ התרעם 'למה הרעותה לעם הזה'. והטעם שכתב רבינו פירוש השני, דלכאורה לפירוש הראשון קשה, דשלשה ימים לבד אינה אריכות זמן כדי להתלונן, לכן פירש שיתכן שהיה אחרי ימים רבים.

ה הנה לפי מש"כ רבינו בפירוש השני, שטענת משה למה הרעותה היתה אחרי ששה חדשים, נמצא שכל העשר מכות היו בחצי שנה, שהרי משפט המצרים היו י"ב חודש. נמצא שכל מכה היתה פחותה מחודש ימים. ודלא כפי דרשת חז"ל שכל מכה היתה חודש ימים. ורבינו בזה לשיטתו למש"כ בפרשת בא (פרק י פסוק ד) שהברד היתה בחודש אדר, ומכת ארבה היתה בתחילת ניסן. ואח"כ היתה מכת חשך, ומכת בכורות היתה בליל י"ד ניסן. הרי לנו דעת רבינו ע"ד הפשט שלא היתה כל מכה חודש ימים, ובחודש ניסן היתה שלשה מכות, ויכול להיות שהיה מכות פחות או יותר מחודש ימים.

ואל"ה שמו"ת

וחייב אדם לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום

מאת: הרב שלמה שבתי קעסטנבוים, חבר המערכת

בלבוש או"ח סימן רפ"ה סעי' א' מביא הרמז על פסוק הראשון שבסדר שמות, ואל"ה שמו"ת ר"ת ו'חייב א'דם ל'קרוא ה'פרשה ש'נים מ'קרא ו'אחד ת'רגום, ויסודו הוא ב'רבינו אפרים' על התורה, וכ"כ הפרי מגדים שם סימן מ"ז סק"א, ועיי' ב'בבעל הטורים' השלם ריש פרשת שמות שכתוב: ואל"ה שמו"ת בנ"י ישרא"ל ר"ת ו'אדם א'שר ל'ומד ה'סדר ש'נים מ'קרא ו'אחד ת'רגום ב'קול נ'עים י'שיר י'חיה ש'נים ר'בות א'רוכים ל'עולם עכ"ל, והוא עפ"י דברי הגמ' במס' ברכות (ח.) דכל המשלים פרשיות עם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו, וב'מעדני יו"ט' שם על הרא"ש (סימן ח' סק"ה) ביאר כפילות הלשון ימיו ושנותיו, דהיינו דזקן שכבר האריך שנותיו, מאריכין לו ימיו, ועוד דאריכות ימים וקיצור ימים אין הכוונה על אריכות ימים כפי המובן הפשוט, רק על ימי טובה דהיינו ימים ארוכים, או ח"ו ימי רעה דהיינו קיצור ימים באיכות.

בספר ה'חינוך' בההקדמה כתב הטעם בזה, וזה תו"ד: "אחת מן המצוות והיא עיקר ויסוד שכולם נשענות עליו היא מצות לימוד התורה, כי בלימוד ידע האדם המצוות ויקיים אותן, וע"כ קבעו לנו חכמינו ז"ל לקרוא חלק אחד מספר תורה במקום קיבוץ העם שהוא בית הכנסת, לעורר לב האדם על דברי תורה, בכל שבוע ושבוע עד שיגמרו הספר וכו', ועוד חייבונו חכז"ל **לקרוא כל אחד ואחד מישראל בביתו בכל שבוע ושבוע כמו שקורין אותו במקום הקבוץ, וזה אמרם ז"ל לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הציבור, כדי שישכיל בדברים יותר בקרוא אותו בביתו**", עי"ש. הרי מבואר הטעם דכשיקרא לבדו ויעבור הפרשה יבין יותר בלימוד התורה הקדושה. וכעין זה מבואר בלבוש רפ"ה סעי' א': "כדי שיהא בקי יותר בתורה", עי"ש.

שוב מצינו ב'שו"ת בעלי תוספות' (סי' ט"ז) ביאור דאם יעביר הסדרא קודם הקריאה יתן דעתו ולבו לקריה"ת, עי"ש, והיינו כמו תלמידים דקודם השיעור של רבם לומדין בעצמן כדי דבשעת השיעור יתן דעתם מה שאומר, כמו"כ אם מכינים לפני הקריאה בהעברת הסדרא יתן דעתו לזה, וכן מבואר ב'שיירי כנה"ג' הגהות הטור אות א', דלכן קוראין תרגום כיון דתכלית של העברת התורה הוא כדי שיבין מה שקורא.

כעין זה הוא ב'הגהות רא"מ הורוויץ' ז"ל במס' ברכות (שם) על מאי דאיתא שם: שכל המשלים פרשיותיו מאריכין לו כו', דלכאורה אינו מובן מ"ש 'שכל' דהא רוצה ליתן טעם לדין זה ואיה הטעם והשייכות להשלמת הפרשה עם אריכות ימים, ונראה דה"פ לעולם ישלים כו' **היינו קודם הציבור שיהי' מורגל על לשונו ויוכל לקרוא בתורה בעצמו**, כדאיתא בתנחומא ומובא באו"ח ריש סימן קל"ט "במקום שנהגו לקרוא בעצמו לא יעלה אם לא העביר בינו לבין עצמו פעמים ושלש", ובסוף ברכות איתא ג' דברים מקצרין ימיו כו' **הנקרא לתורה ואינו עולה**, וא"כ כיון דלא יעביר בינו לבין עצמו לא יעלה ויגרם קיצור ימים משא"כ שעלה לתורה הי' קורא בתורה בעצמו, ולכן אם אינו מוכן לקרוא בתורה ולכן לא יעלה לתורה משום דאינו יכול לקרוא, יגרום לעצמו קיצור ימים רח"ל.

גם בספר 'חדשים גם ישנים' [להגאון רבי יונתן שטייף זצ"ל] (דף ח: הלכה קמ"ב) כתוב להסביר ההלכה דלא יקדים ולא יאחר הסדרה, דתכלית העברת הסדרה הוא כדי שיהא שגור בפיו, דכשעולה לתורה יהא מורגל בפיו, עי"ש.

וב'מדרש רבינו דוד הנגיד' נכדו של הרמב"ם כ' טעם חדש בפרשתן (דף ו:) "ואלה שמות תמצא אותן נוטריקון של וחייב אדם להשלים התורה שנים מקרא ואחד תרגום, כוונתי, חייב אדם לקרוא בכל שבוע את הפרשה שמו"ת וביום השבת ישמע אותה מביהכ"נ פעם אחד, נמצא איפא שיהיה בסך הכל ארבע פעמים, ובזה תהיה נקלטת בדעתו יפה, וזה כפי מה שהיה הלימוד מאדון השליח הנביא משה רבינו ע"ה שהיה חוזר על דבריו ד' פעמים וכו', עי"ש.

וחידוש נפלא מצינו בספר ה'רוקח' על התורה פ' דברים, דמדייק על מה שכתוב שם ב' פעמים 'דיבר' משה, [אלה הדברים אשר 'דבר משה' (פסוק א'), 'דבר משה' אל בני ישראל (פסוק ג'), ופעם אחד הלשון 'באר' (פסוק ה') הואיל משה 'באר' את התורה הזאת] וביאר שם וז"ל: "דהיינו משם דתיקון הא דאמרינן בפ"ק דברכות לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור ב' מקרא וא' תרגום ואפילו עטרות ודיבן, לכך ב' פעמים 'דבר' משה וא' 'באר' הוא תרגום שמבאר", עי"ש, הרי שגם לדברי הרוקח תקנה זו של קריאת שנים מקרא ואחד תרגום נתקנה ע"י משה רבינו ע"ה. וכעין זה מבואר ב'ערוך השלחן' סימן רפ"ה (סעי' ב) וז"ל: "ולא נודע לנו טעמו של דבר ובוודאי בשעה שתקן משה רבינו לקרות בתורה תיקן ג"כ תקנה זו שכל אחד יקרא שנים מקרא ואחד תרגום", עי"ש. ובספר 'קריאת התורה כהלכתה' ציין להגהות ר"א ב"ר משה על הטור (מר"א ב"ר משה טרוטלין ז"ל), שכתוב: "שנים מקרא ואחד תרגום, ורמז לדבר מואלה שמות - שמות ראשי תיבות שמו"ת, ר"ל **כשיצאו בני ישראל ממצרים הותנה עמהם** שיקראו שנים מקרא ואחד תרגום, ורמז מואל"ה שמו"ת עי"ש, יוצא לנו מזה דבר חידוש, **דזה הי' תנאי שהותנה עם בני ישראל כשיצאו ממצרים דיקראו הסדרה בכל שבת ושבת.**

ובספר השל"ה הק' בפתיחה לתורה שבכתב, כתוב בלשו"ק: "בענין גודל המצוה שציוו רז"ל (ברכות ח, ב) להשלים פרשיותיו שנים מקרא ואחד תרגום, ובודאי הכוונה היא ללמוד וללמד לשמור ולעשות ולקיים, **על כן צריך האדם לידע ולהתבונן בכל פרשה ופרשה ולהבין ענין המצות הכתובים בזאת הפרשה, הן מצות עשה, הן מצות לא תעשה, עד תשלום כל התרי"ג.** אף שהרבה פרשיות הן שלא נמצא שם איזה מצוה, ואף שאינה מצוה פרטית מתרי"ג, **מכל מקום היא מצוה רבה והיא ענף ממצוה שהיא נמנית בתרי"ג"** וכו', עי"ש, וכן אמר המלאך למרן הב"י [מגיד מישרים בסוף ישעי']: "והטוב בעיניך שאתה קורא הפ' שנים מקרא ואחד תרגום בריהטא כחותא על הגחלים לפרוק עול מעליך, והלא יש לך לזכור מאמר רשב"א אל תעש תפלתך קבע וכו', אבל צריך לקרות הפרשה בנחת ולהרגיש בספקותיה, ולתרץ אותם, ומה שלא תוכל לתרץ עיין במפרשים, ופיו מלא תוכחות על הרהור ד"ת לבל אפסיק רגע כלל", עי"ש.

וכן נהג מרן החת"ס ז"ל כמו שכתב בעצמו (שו"ת חת"ס חלק' סימן ס"א) בלשו"ק: "מ"ש ברוב אהבתו עזה אלי להעתיק לו חידושי על הרמב"ן, האמת אגיד כי תלי"ת ימצא בכלל חי' תורה שלי שאני רגיל לעשות קונטרס מיוחד לכל שנה ושנה, ולהעלות מה שחננני ה' מידי שבת בשבתו **בעיוני בשעת העברת שמו"ת ובשעת קריאת התורה**, כמ"ש של"ה מסכת שבת פרק נר מצוה אות ט"ו וציוה על זה" וכו', עי"ש.

ובדרך אגב ראוי לציין דבר נפלא שהתוספות יו"ט מצא בעת העברת פרשת השבוע העבר פ' ויחי בשנת ת"א לפ"ק, הובא בסדר גיטין לבעל התוספות יו"ט, מידי דברו בתקנת שו"ם [ש'פיירא, ו'ורמייזא מ'גנצא] בעניני גיטין, והוא כמובא בספר מהרי"ל (מנהגים) הלכות גיטין: "מנהג קהילות שו"ם במדינת ריינוס שהם שפייאר וורמייזא מגנצא תקנת רבותינו ז"ל הקדמונים, כשיתנו גט באחת מהן, שישלחו מקודם לכן לשתים האחרות להסכים עמהם להנתן הגט בהסכמתם בהיתר. ופעם אחת היתה ועד להקהילות במגנצא ישובו דמהר"י סג"ל, ואיקלע להנתן גט שמה ולא רצה מהר"י סג"ל להקל על הזוג שיסכימו אותם שהיו שם בשליחות אחיהם משני הקהילות על הוועד, אך הצריך את הזוג לשלוח שליח מיוחד להביא ההסכמות ממקום הקהילות. כי אמר עיקר התקנה לא נתקנה מעיקרא רק להחמיר על הזוג להרבות הוצאה אולי רע בעיניהם להוציא ויבטל הגט. ע"כ הצריכו לתת בכל קהילה ג' גדולים ישנים שקורין אלט טורנש שכל א' שוה ב' גדולים מרגיטן לג' פרנסי העיר שיחתמו ההסכמה, וכן בעיר ששם הגט. וכן ראיתי שפעם אחת נתחרט הזוג באשר הרע עינם על ההוצאה ונתפייסו לישאר יחד", וע"ז כתב התיו"ט בספרו סדר גיטין [נדפס בפסקי ושו"ת מהר"ש מלובלין]: **אמר י"ט**, בשבת פרשת ויחי א"ת לפ"ק **כשחזרתי בשבת שנים מקרא ואחד תרגום** ראיתי שבצוואת יעקב אבינו ע"ה שאמר אני נאסף אל עמי וגו' וסיים דבריו מאת בני חת התחיל בא' וסיים בת', עלה על דוחי לראות אם יש בדבריו כל הא"ב, ומצאתי כל האותיות של הא"ב חוץ **אלו שתים היינו גט**, אז אמרתי הלא דבר הוא ולא לריק רק לרמוז למנוע הגט בכל מה שיכולין ויפה כיוונו שו"ם דלעיל, עי"ש.

ודבר נפלא כתב ב'ערוגת הבושם' פרשת צו על הפסוק וידבר ה' וגו' המקריב את זבח שלמיו: דלמה נתנו אריכות ימים על המשלים פרשיותיו, וגם מהו הלשון **עם הציבור**, עפ"י מה שפירש הפלאה דלמה נדמה צדיק לתמר ולארז, דתמר נושא פירות ולא ארז, אבל הארז יגדל עד שמי מרום, והטעם הוא דארז כל גדולתו הוא לצורך עצמו ע"כ יגדל עד שמי רום, אבל

תמר כל יניקתו לצורך פירות ע"כ אין ביכלתו לגדל כ"כ, **וצדיק כתמר יפרח, דהיינו הכל בשביל הפירות**, אבל הקב"ה אינו מקפח שכרו בשביל זה רק מוסיף לו אורך ימיו ושנות חיים, וזה **כארז בלבנון ישגה**, וקדמפרש ואזיל שתולים בבית ה' וכו', עוד ינובון בשיבה וגו' ואינו מקפח שכר כל ברי"ה, והנה התרגום הוא כדי לפרש למי שאינו מבין מדעתו, אבל ת"ח אינו צריך לזה, מ"מ **כיון דהוא עם הציבור משלים עם התרגום**, ולכן אומרין לו דלא יהי' חסר לו כלום רק אדרבה יהי' לו אריכות ימים ושנים, עי"ש.

וראויים הדברים למי שאמרם אשר כמאמרו בקודש כן עשה, כמסופר ב'תולדות ערוגת הבושם': "כנודע היה מעביר הסדרה בערב שבת לפני הצהרים מתוך ספר תורה, סלסולי קולו מלאו את חלל בית המדרש, והיתה מורגשת שהשכינה שרויה בתוכו ונהנה מקול תורה זה, המרעיד את נימים הכי פנימיים של לב האדם", עי"ש.

ומדי דברו בו אציין עוד עובדא מה שמסופר ב'תולדות ערוגת הבושם' (עמוד קלח): "בעת ביקורו של הרה"ק רבי מרדכי'לע מנדבורנא זצ"ל, בישיבתו של הגה"ק בעל ערוגת הבושם זצ"ל, נפגש עם תלמידי הישיבה והתעניין בלימודם. לשאלת הגה"ק אם הוא שבע רצון מהישיבה, ענה לו הרה"ק מנדבורנא: הן אמת שמופלגים הם בתורה, אמנם כמדומני שיש ביניהם בחורים שאינם יראי ה', כששמע זאת הגה"ק, נתחוורו פניו מאוד ואמר: למה יאמר כן, השיב לו הרה"ק: **הנני מרגיש במקצתם שאינם עוברים על הסדרא שנים ואחד תרגום**, מיד בירר הגה"ק את הדבר, ונודע לו שאמנם כך הם פני הדברים, שמפני שהם טרודים לקראת הבחינה שנערך ביום ערש"ק, אין להם פנאי להעביר הסדרא, **מאז הקפיד הגה"ק מאוד בזה, לראות שכולם יעבירו הסדרא מדי שבוע שנים מקרא ואחד תרגום**", עיי"ש.

ובספר 'מגיד תעלומה' להגה"ק הבני ישששכר זי"ע (ברכות ח:) כתב בזה"ל: "יש להתבונן דאילו היה אומר וכ"ל המשלים וכו' מאריכין וכו' הי' צודק דמשמיענו שכרו, אבל באומרו שכל המשלים וכו' משמע דמשום הכי ישלים כי מאריכין ימים להמשלים, ומשנה שלימה שנו לנו רבינו הקדוש אל תהיו כעבדים וכו'. והנראה דהנה אמרז"ל לעולם ישלם אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בתלמיד, והנה אנחנו מחייבין אותו לקרות ג"כ הפרשה שמו"ת ואימתי ישולם נגדם משנה ותלמוד, **לזה הבטיחו שלא יחוש, שיאריכו לו ימיו ושנותיו להשלים נגד הקריאה הלזו במשנה ותלמוד**", עי"ש.

ודברים כדרבונות בחומר הענין כתוב בספר 'פלא יועץ' (ערך פרשיות) ולחיבת הקודש נעתיקו במילואו: "ידוע מאמר רבותינו זכרונם לברכה (ברכות ח, א) לעולם ישלים אדם פרשיותיו עם הצבור, שנים מקרא ואחד תרגום, שכל המשלים פרשיותיו עם הצבור מאריכין לו ימיו ושנותיו. והנה עיקר מצות קריאת שנים מקרא ואחד תרגום הוא ביום הששי, אבל לאנשים הטרודים אחר מזונותיהם הלוא טוב שיקראוה ביום השבת שחרית. ומי שאינו יודע לקרותה ידבק עם מי שיודע לקרות ויקראוה יחד. וכתבו המקובלים שיש להקפיד הרבה בקריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום לקרותה בכל טעמיה ודקדוקיה הדק היטב. **והנה על כגון זה, מצוה שמתן שכרה בצדה, אורך ימים בימינה, מי שאינו חושש לקיימה ענוש יענש ממה נפשך, אם אינו מאמין בתורה ובדברי חכמים נידון בצואה רותחת, ואם מאמין ואינו חושש ועל חייו לא חס, הרי זה מתחייב בנפשו ועתיד ליתן את הדין מעין מאבד עצמו לדעת. ומה גם בדבר שקל לקיימו מאן לא בעי חיי, הרי זה נמשל כבהמות.** זה כלל גדול בתורה ובקיום המצוות, כזאת וכזאת יתן אל לבם האיש החפץ חיים ומתוך שלא לשמה בא לשמה לעשות נחת רוח לפני אבינו שבשמים ולתקן הדברים בשרשן. כי מאחר שהפרשיות הם דברות קדשו יתברך, בודאי יש ויש בהן סודות עליונים על כל אות ואות ועל כל קוץ וקוץ תלי תלין, וכל התורה כלה שמותיו של הקדוש ברוך הוא, והקורא בהן בונה בשמים עליותיו (עמדם ס,ו) ואף כי אין אתנו יודע, הקורא קורא כדרכו, ויחשב שיש רזין ורזי דרזין, ומעשה ידינו כוננה עלינו", עי"ש.

וכעין זה כתב בספרו 'חסד לאלפים' (סי' רפה ס"ג) וז"ל: "רבים מעמי הארץ לא ניסו כאלה לקרות הפרשה שמו"ת, ולו

רמזי הפסוק ואל"ה שמו"ת

מצאתי מכתיבה קדמונית כמה גימטריאות על פסוק **ואל"ה שמו"ת בנ"י ישרא"ל הבאי"ם מצרימ"ה א"ת יעק"ב אי"ש ובית"ו בא"ו**, וכו'.

....עוד לפרשו על ענין התורה. **ואל"ה**, ו'חייב א'תה **ל**'קרות **ה**'פרשה. **שמו"ת**, **ש**'נים **מ**'קרא ו'אחד **ת**'רגום. **בנ"י**, **ב**'טעמי **נ**'גונה **י**'קראנה. **ישרא"ל**, **י**'שמח **ש**'מחה **ר**'בה א'ם **ל**'מדה. **הבאי"ם**, **ה**'עוסק **ב**'תלמוד א'ינו י'רא **מ**'העונשין. **מצרימ"ה**, **מ**'כל **צ**'רות **ר**'בות **י**'וצלו **מ**'שניני **ה**'תורה [א"נ **מ**'למדי **ה**'תינוקות]. **א"ת**, **א**'ל **ת**'למדו, **יעק"ב**, **י**'חידים **ע**'שו **ק**'יבוץ **ב**'לימודיכם. **אי"ש**, **א**'ז **י**'תקיים **ש**'ינונכם. **ובית"ו**, ו'הלומד **ב**'לילה י'תענג **ת**'מיד ו'יבורך. **בא"ו**, **ב**'חסד א'לקים ו'בטובותיו". עי"ש כל הרמזים הפלא ופלא.

ספר 'רבינו אפרים על התורה'
[פירוש רבינו אפרים בן רבינו שמשון ז"ל] (סוף פ' שמות)

חכמו ישכילו, כמה היו רוצים לקנות בזוזי אי היה מאן דאמר מאן בעי סם חיי, כ"ש לרדוף אחר מצוה זו אשר עלי' אמרו רז"ל הקדושים אשר מפיהם אנו חיים, שכל המשלים פרשיותיו עם הציבור מאריכין לו ימיו ושנותיו, נמצא שהמתעצל וחדל מקרא אותה, לא חפץ בחיים, והרי הוא כאילו מתחייב בנפשו, הנה כי כן מי האיש החפץ חיים לא יעבור מלקרוא אותה שבוע בשבוע לעשות נחת רוח ליוצרינו, עי"ש שמאריך בזה.

ונעתיק לשו"ק של החיד"א ז"ל בספרו 'חומת אנך' בפרשתן: "ורבינו אפרים ז"ל בפירוש כ"י כתב ואלה שמות ר"ת וחייב אדם לקרות הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום עכ"ד, וצריך להבין מאי שיאטיה דרמז זה כאן, ונראה דנודע דגלות מצרים היה לברר ניצוצות הקדושה אשר שם במצרים ערות הארץ בכח שעבודם בחומר ובלבנים וכו', וסוד קריאת הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום הוא לברר מנוגה דחציה בחול וחציה בקודש, וע"י קריאת הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום אנו מכניסין מחציה שבחול אל הקודש, כי תרגום גימטריא תרדמה, סוד נוגה, ולחברה עם המקרא כל פסוק ופסוק שיהא נכלל בקדושה כמו שהאריך רבינו האר"י זצ"ל, וא"כ יכון מאד כאן בשעבוד מצרים שהוצרכו לכל תוקף השעבוד לברר ניצוצי הקדושה, ומעין דוגמא **חיובא רמיא על כל אדם מישראל לקרוא הפרשה שנים מקרא ואחת תרגום** לברר מנוגה ולכלול בקדושה, וכתיב **את יעקב איש** ס"ת **שבת** בסוד והיה ביום הששי והכינו את אשר יביאו, וז"ש הבאים מצרימ"ה גימטריא שכינה, דהברורים יבואו לשכינה", עי"ש.

ובחידושי חתם סופר (חולין כח:) כתב "דהתרגום הוא קליפת נוגה שנאחזה בתורה ע"י שבירת הלוחות בעו"ה, ואעפ"י שחזר ונתן לוחות שניות ונסתלקה הקליפה, מ"מ לגמרי לא נסתלקה לכן צריך לתקנה לבטלה חד בתרי בשנים מקרא, כי הקליפה לא נסתלקה לגמרי", עי"ש. ויסוד הדברים הוא ב'כתבי האריז"ל', וע"ע ב'בני יששכר' מאמרי השבתות מאמר י' אות ה'.

ועי' ב'כף החיים' (רפ"ה סקל"ב) מה שכתב: "מיהו עיין 'מטה יהודה' (אות ט) מה שכתב בשם המקובלים כי על ידי קריאת שנים מקרא ואחד תרגום יזכה האדם להכנת תוספת נשמה יתירה, ונקרא אדם שהוא שם משובח ומפואר מכל הכינויים, איש, אנוש, כמבואר בזוהר כי זה כל האדם, וסימניך ויקרא ה'אדם' שנים מקרא ואחד תרגום וימשיך עליו רוח טהרה מלמעלה וכו', ועל כן יזהרו שלא להפסיק בעת קריאת הפרשה בשום שיחה ואפילו בדברי תורה. ואני שמעתי שבכח סגולת קריאת הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום נברא מלאך אחד, והמפסיק בינתיים מערב במלאך ההוא ח"ו הקליפה, וכן מרגלא בפומייהו דתלמידי בי רב ע"כ", עי"ש.

ובספר 'בת עין' (בלקוטים בסוף הספר ד"ה סגולה) כתב שבסגולת אמירת שמו"ת בערב שב"ק יוכל האדם לכוין כראוי בתפלות שבת, וז"ל: "סגולה ועצה שיכול אדם לקשר מחשבתו אל הדיבור בתפלות שבת הוא לראות לקרות הפרשה שנים מקרא ואחד תרגום דוקא ביום וא"ו ערב שב"ק" וכו', עכ"ל. ובספר 'אורחות חיים' (סק"ד) כתב בשם 'אור לשמים' שאם האדם גומר לסדר הפרשה לפני חצות יום ערב שב"ק מובטח לו שלא יבוא לידי עבירות.

ופלא הוא לציין מה שראיתי בספר דרך הטובה והישרה, בהקדמת המו"ל שכתב: "המחבר היה רגיל לספר בשם הרה"ק משינאווע זי"ע כי כאשר בימינו אלה אין לנו דין תלמיד חכם, אבל הלא אינם רוצים להיות בכלל נותן בתו לעם הארץ, או נושא בת עם הארץ, **ע"כ הגבול לצאת מגדר עם הארץ, הוא אם יודע להעביר הסדרא שנים מקרא ואחד תרגום**", עי"ש.

ונסיים בדברי ספר 'חסידים' (אות ש"א): "יהודי אחד לא היה קורא שנים מקרא ואחד תרגום שמאריכין לו ימיו ושנותיו, כי אמר אני קץ בחיי למה אקרא, אמר ליה החכם לא אמר זה רק כנגד האוהבי חיים, אלא מעתה מה שכתוב אריכות ימים בכבוד אב ואם ובמשקלות, וכי בעבור זה יפטרו עמליהם ומרי נפש שקצים בחייהם, אלא לא דברה תורה על תוכחות, שמי שאינו חושש בהם שיעשה מה שלבו חפץ, ולא נאמרו הברכות על מי שאינו חושש בהן להיות פטור, שאין זה דומה לשכיר יום שאדם יכול לומר אם תעבדני בטוב אני אוסיף על שכרך, כי השכיר יכול לומר איני חפץ לעבוד לך ואיני חפץ בשכירותיך, אלא לעבד קנין כספו דומה שאין העבד עושה תנאי לרבו, ועוד דומה לשורו וחמורו שנאמר (ישעיה'ו א ג) ידע שור קונהו וחמור אבוס בעליו ישראל לא ידע עמי לא התבונן, כשם שעול הבעל עליהם כך עול הקב"ה על בריותיו, כמה שכתוב (ישעי'ה א יט) אם תאבו ושמעתם טוב הארץ תאכלו ואם תמאנו ומריתם חרב תאכלו, לפי שנתן רשות לעשות טוב ורע, וחפץ שיעשו רצונו על מנת שלא לקבל פרס, אלא כנגד האוהבים הנאות העולם והיראים מפני הפורענות אמר הקב"ה עשו רצוני כדי שייטב לכם ולבניכם לעולם, ודברי תוכחות אם לא תעשו רצוני, אבל כנגד העושים מאהבה לא אמר שכרם כי אין קץ לשכרם, לכך יקרא אדם שנים מקרא ואחד תרגום לשם מי שאמר למען תהיה תורת ה' בפיך, וכתיב ודברת בם, וכתיב בפיך ובלבבך לעשותו, וכתיב ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם, וכתיב וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, וכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם, ומ"מ הקב"ה יאריך ימיו שנותיו", עי"ש.

ונפלאות מצאתי בספרי דבי רב הגאון הגדול הראב"ד ירושלים עיה"ק שליט"א בספרו שו"ת 'תשובות והנהגות' (ח"א תקמ"ו) שכתוב בזה"ל: "דע"י קריאת שנים מקרא ואחד תרגום זוכין למלאך מיוחד להצילו ביום הדין", עי"ש.

חוקים להורותם

הלכות, דינים, מפסקי הראשונים והאחרונים, עם תוספת גיליונות ומעמים שונים

נו"נ ע"י הרב הגאון דומ"ץ דקהילתינו שליט"א

זהירות קטנים ממאכלות אסורות

בפרשתן "ותאמר אחותו אל בת פרעה האלך וקראתי לך אשה מינקת מן העבריות ותינק לך את הילד (ב, ז) בגמ' (סוטה יב:, ומובא ברש"י כאן) איתא אמאי דוקא מן העבריות, מלמד שהחזירתו למשה על כל המצריות כולן ולא ינק, אמר הקב"ה פה שעתיד לדבר עם השכינה יינק דבר טמא, והיינו דכתיב את מי יורה דעה וגו', למי יורה דעה ולמי יבין שמועה לגמולי מחלב ולעתיקי משדים.

ומובא בשם מרא דארעא דישראל מרן הגרי"ח זאנענפעלד זי"ע שהנה מצאנו שחז"ל דרשו את הכתוב "אל תגעו במשיחי - אלו תינוקות של בית רבן", ויש לבאר מדוע כתבו לדמות תשב"ר דווקא ל"משיח". אלא דבר גדול לימדונו חז"ל, שאנו צריכים להסתכל על כל אחד ואחד מתשב"ר שיש צד שאולי יום אחד יבוא לדרגת "פה שעתיד לדבר עם השכינה", וזה רואים אצל מרע"ה שכבר בהיותו תינוק רך ימים לא אבה לינוק מן הנכרית לפי שעתיד לדבר עם השכינה. ומכאן למדים כמה חובה מוטלת על ההורים לגדל בניהם בקדושה ובטהרת המאכלים שלא יגרמו נזק ח"ו לעתיד לבוא.

השפעת מאכלות אסורות

דעת כמה ראשונים דלכן אין ליתן לתינוק לינוק מאשה נכרית (כדאיתא בגמ' שם, ופסק ברמ"א יו"ד סי' פ"א סעי' ז'), **כיון שהנכרית אוכלת דברים טמאים, והם משפיעים על התינוק היונק, וכן פי' רש"י ינק דבר טמא "היינו זו שאכילתה דברים טמאים והתינוק טועם בחלבה כל מה שתאכל", ואין הקב"ה לומד תורה, אלא למי שגמל והפריש עצמו מחלב טמא, וכן כתב הריטב"א** (יבמות ק"ד, בדין שאסרו חכמים שנכרית תניק תינוק ישראל), **שחלב של הנכרית נוצר מאכילת נבילות שקצים ורמשים, ומוליד בטבע רע ואכזריות ביונק.**

אולם כמה ראשונים אוסרים מטעם אחר, דדעת רבינו חננאל שחלב נכרית אסור בעצם כמו חלב בהמה טמאה, ודעת הרשב"א דמעיקר הדין אין איסור לינוק מנכרית ורק ממדת חסידות ומדת זריזות שלא להניקו מן הנכרית אלא מהישראלית, כיון שטבען של ישראל נוח יותר, משום דהם רגילים במצוות והם רחמנים וביישנים בטבע, ואף חלבן מגדל טבע ביוצא בהן, ובמאירי כתב שכל מזון המגדל עושה רושם במדות עושה רושם במדות המגודל ממנו, ולכן ממדת חסידות להניק כמה שאפשר בחלב ישראל, שטבעה נח ורחמן וביישן וצנוע ומגדלת כפי טבעה.

זהירות מינקת מאכילת דברים אסורים וכיו"ב

אשה מינקת תיזהר שלא לאכול דברים האסורים, ואף אם האשה חולה בעניין שהתירו לה לאכול דברים אסורים לצורך רפואה או פקוח נפש, מכל מקום לא תניק את התינוק.

רמ"א סי' פ"א שם, וט"ז ש"ך שם, ומקורו מההגהות אשר"י ע"ז פ"ב שכתבו בשם או"ז להזהיר את המיניקות שלא יאכלו איסור, וראיה מאחר שאמו אכלה ממין עבודת כוכבים וזה גרם לו לעת זקנתו שיצא לתרבות רע, ובברכי יוסף שם הביא בשם ספר בית דוד שציין לדברי רש"י הנ"ל.

ואגב יש לציין מה שכתב בספר צידה לדרך (מובא בדרכי תשובה שם) **דהמינקת תהי' בעלת מדות טובות, ולא כעסנית או רגזנית.**

האכלת איסור לקטנים

אסור להאכיל קטנים בידיים מאכלות אסורות, ואפילו קטנים בני יומן אסור להאכילם איסור, והאיסור להאכילם הוא בין במאכלים האסורים מהתורה, ובין במאכלים האסורים מדרבנן.

איסור זה מבואר ביותר בשו"ע או"ח שמ"ג ומקורו בגמ' (יבמות ק"ג) דילפינן קרא יתירא בג' איסורים בתורה באיסור דם ובאיסור שרצים ובטומאת כהנים וילפי' מהם לכל התורה שאסור להאכילם דבר איסור וה"ה שאסור לומר להם לעבור על איסור.

ואיסור זה שייך בין שמאכילם איסור דאו' ובין כשמאכילם איסור דרבנן כדנפסק בשו"ע שם, ודעת השו"ע הוא שיטת הרמב"ם דאוסר כל ענין, וע"י מה שכתבנו להלן.

הפרשת קטנים מאיסור

קטן האוכל איסור צריכים להפרישו, ואפילו קטן שאינו עדיין בר הבנה, כיון שאכילת דברים אסורים מטמטמים את הלב וגורם לו טבע רע ומזיק לו בזקנותו (רמ"א שם, וכביאור הש"ך).

ויש לציין מה שמסיק החת"ס בתשו' (סי' פ"ג) לאחר שהאריך בענין נער שוטה שצריך להכניסו לבית חינוך לשוטים, ומאכילים שם

מאכלות אסורות, ולאחר שהאריך שמצד איסור לגרום איסור לקטן בידיים יש להקל, ומסיים שם, דכיון שהעידו קדמונינו שעל ידי אכילת מאכלות אסורות בנערות מטמטם את הלב ומוליד לו טבע רע, עדיין אני אומר מוטב שיהיה שוטה כל ימיו ואל יהיה רשע שעה אחת (ומה שכתב העידו הקדמונינו יש לציין לדבריו את דברי הרמב"ן (דברים יד) בפסוק לא תאכל כל תועבה, דכל הנאסרים הם נתעבים לנפש הטהורה... כי המאכלים האסורים גסים יולידו עובי ואטימות נפש).

וז"ל הפרי חדש (שם) צריך להפריש הקטן ממאכלות אסורות, מפני שמזיק לו בזקנותו, שגורם לו טבע רע וסופו לצאת לתרבות רעה ורובם הם עזי פנים שבדור, ואין יראת ה' נוגעת בלבם, ואף אם יוכיחום על פניהם לאו בר קבולי מוסר נינהו.

ויל"ע לפי דעת הנתיבות (סי' רל"ד ג) דהאוכל איסור דרבנן כשאוכלן בשוגג אינו נענש כלל וא"צ כפרה, והרי זה כאילו לא עבר כלל, האם שייך באכילת איסור דרבנן, כל אותם ההשפעות ששייך באוכל איסור, ובשו"ת בית שערים (או"ח סי' פ"א) כתב לגבי חלב נכרית דאף שאינו אלא איסור דרבנן, עכ"ז יש תקנה וגנאי לצדיק שיאכל דבר איסור, ולכן לא יניקו תינוק מן הנכרית.

ליתן מאכל איסור לקטן ביד

אסור ליתן לקטן איסור בידו, בענין שיש לחשוש שמא יאכלנו, אף שאינו תוחב אותו לתוך פיו, ואף שאינו אומר לו להדיא שיאכלנו, דחיישינן שמא יאכלנו, ונמצא דהוי כמאכילו איסור בידיים, ואף אם נותן לו את המאכל שלא למטרת אכילה כלל, אלא בכדי לשחק בו בעלמא אסור, דמסתמא יאכלנו.

מ"א שם סק"ג, ומובא בשועה"ר סעי' ט' ובמשנ"ב סק"ד, ומקורו עפ"י הגמ' (שבת צ:) דאיתא דאסור ליתן לתינוק חגב חי טמא לשחק בו, דחיישינן שמא ימות ויאכלנו.

ומסתבר דאיסור זה שייך רק כשיש לחשוש שמא יאכלנו, אבל כשאין לחשוש שיאכלנו כגון בקטן בר דעת שיודע או שמזהירו והוא מבין ומקבל מה שאומרים לו אין לחשוש ליתן בידו בכדי לשחק או למטרה אחרת.

איסור דרבנן לצורך הקטן

ליתן לקטן איסור דרבנן כשהוא לצורך הקטן, כגון קטן חולה (חולה שאין בו סכנה) שרפואתו היא להאכילו מאכל האסור מדרבנן, כגון שצריך רפואה מסויימת שיש בה חשש איסור, או קטן שאינו אוכל כמעט שום מאכלים, ורק מאכל שיש בו חשש איסור הוא מוכן לאכול - נחלקו בו הפוסקים ותלוי הדבר לפי הענין והצורך, וצריך לשאול חכם

דהנה נחלקו הראשונים אי מותר ליתן לקטן איסור דרבנן כשהוא לצורכו, דדעת הרמב"ם דאסור ודעת הרשב"א דמותר ורק שלא לצורך כלל אסור, ומובא מחלוקתם בב"י סוס"י שמ"ג, והמחבר סתם שם כהרמב"ם.

ובאחרונים מצינו לכאן ולכאן, דביו"ד סי' פ"א סעי' ז', בדין תינוק היונק מאמו, כשהפסיק לינוק מתי מותר להחזירו לינוק, דאיתא שם, אם הפסיק תוך י"ב חודש, מותר לו בכל ענין לחזור ולינוק, ואם הפסיק לאחר י"ב חודש, אז אם פירש יותר מג' ימים אסור להחזירו, חוץ אם יש בו סכנה, וביאר הש"ך (ס"ק כ"א) דאף שהאיסור לינוק מאשה אינו אלא איסור דרבנן, עכ"ז לא התירו לצורך הקטן אף שהוא חולה שאין בו סכנה, כיון דאסור להאכיל לקטן איסור דרבנן אפילו לצורכו, ומבואר דהוא סובר כהרשב"א דאסור בכל ענין, אמנם הכנסת הגדולה חולק עליו ודעתו דבקטן חולה מותר, והמחבר שאוסר איירי רק בבריא שאין זה צורך, וכתב דכן משמע פשטות הסוגיא ביבמות (שם) דרק באיסור דאורייתא אסרו, ושכן דעת הרשב"א והר"ן ובדרבן נקטינן לקולא, ומ"א סי' שמ"ג הביא דעת הראנ"ח דמקיל לקטן חולה סתם יינם בכמה צירופים, ובשועה"ר (סי' שמ"ג סעי' ו') ג"כ נקט כהרשב"א כשהקטן צריך לכך, אלא דהוא מוסיף עוד תנאי דאם יש נכרי צריך להאכילו ע"י נכרי, ויש עוד הרבה באחרונים בזה ואין כאן המקום.

האכלת מאכלי חלב לקטנים תוך ו' שעות לבשר

מצוי ביותר שיש צורך להאכיל לקטנים מאכלי חלב כשהם עדיין נמצאים תוך ו' שעות מאכילת הבשר, דבדרך כלל קטנים אוכלים את סעודת הערב (שאוכלים בה מאכלי חלב) מוקדם, ובפרט קטני קטנים שהחלב היא עיקר אכילתם (דייסא, מטרנה) - יש כמה צדדים להקל כשיש להם צורך לאכול חלב, ובפרט כשכבר עבר שעה מעת אכילת הבשר.

ויסוד ההיתר בנוי עפ"י כמה צירופים: א) שיטת הראשונים (דעת האריך והגה' שערי דורא המובא ברמ"א יו"ד סי' פ"ז סעי' א) הסוברים דדי בהמתנת שעה לחוד, ב) דין ההמתנה מבשר לחלב אינו אלא איסור דרבנן, ובאיסור דרבנן לצורך יש לצרף שיטת הרשב"א שהבאנו, דדעתו דאיסור דרבנן מותר להאכיל לקטן כשהיא לצרכו, ג) דעת המאירי (חולין ק"ה) דבקטנים דאוכלים בתכיפות יותר מגדולים, דעיכולם ממהר הן באיצטמוכא והן בין השיניים, יש להקל שאין צריך להמתין ו' שעות, (והוסיף שם דאף דקשה לומר כן דאם כן נתת דבריך לשיעורים, מכל מקום בבשר עוף יש לומר כן מפני שנקל להתעכל ולהפקע שם בשר עליון), ד) בקטנים ביותר שהם בגדר חולה שאין בו סכנה (כדמבואר ברמ"א סי' שכ"ח סי"ז), ובחולה שאין בו סכנה יש להקל ולאכול בסעודה אחרת ולסמוך על הראשונים (תוס' והמרדכי ועוד מובאים ברמ"א שם, עי' דרכי תשובה שם).

ומצינו לכמה אחרונים שנתנו שיעורים בזה

בס' מרא דשמעתתא (מהגה"ק רמ"א פריינד זצ"ל) הביא דבמקום הצורך בקטנים עד בני ד' ה' שנים (היינו עד שיגיעו לכל חינוך) אפשר להקל לתת להם מאכלי חלב אחרי רבע שעה מאכילת בשר, ועד בני י' י"א אפשר להקל אחרי שעה.

ובשו"ת חלקת יעקב (מ"ב סי' פ"א) כתב דקטן פחות מט' שנים כשהוא תאב לאכול מאכלי חלב לאחר שעה מאכילת בשר אין צריך למנוע ממנו.

בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סי' פ"ד) כתב דלקטני קטנים אין מקום להחמיר כלל, ובקטנים שהוגדלו קצת אפשר להקל במקום הצורך לאחר אכילת בשר עוף (ויסודו עפ"י דברי המאירי שהבאנו לעיל).

חינוך קטנים

ראוי ונכון לחנך את הקטנים משעה שהגיעו לחנך, ובפרט כשהוא מבן ט' שנים ואילך דיש דין המתנת ו' שעות, ולהתרגל להמתין כשאפשר בכך.

קסת הסופר סימן כח

הִינֵי כְּתִיבַת מְגִלַּת אֶסְתֵּר וּתְפִירָתָהּ וּבוֹ י׳ סְעִיפִים:

ה. עֲשֶׂרֶת בְּנֵי הָמָן מְנֻחָּג מְרִינוֹתֵינוּ לְכָתְבָם בְּדַף מְיֻחָד [ב] דְּהַיְנוּ בִּתְחִלַּת הַדַּף 'אִישׁ' בְּתְחִלַּת חֲשִׁיטָה, 'וְאֶת' בְּסוֹף חֲשִׁיטָה וְחֶלֶק בָּאֶמְצַע [ג]. וְאַחַר כָּךְ 'פַּרְשַׁנְדָּתָא' מִצַּד זֶה, 'וְאֶת' מִצַּד חֲשִׁנִי. וְכֵן כֻּלָּם. וּבְסוֹף הַדַּף 'וַיְזָתָא' מִצַּד זֶה, 'עֲשֶׂרֶת' מִצַּד חֲשִׁנִי. וּצְרִיכִין לְהַאֲרִיךְ בְּיו"ד דְּוַיְזָתָא, וְיִהְיֶה רֹאשָׁהּ [הַבָּפוּף] קָצָת בְּזִקְיפָה בַּאֲלַכְסוֹן לְמַעְלָה (ט"ז ופרמ"ג) (וְיֵשׁ אוֹמְרִים דְּיַאֲרִיךְ בְּקְרִיאָתָהּ):

שנילי הסופר

דיני כתיבת עשרת בני המן

כג) עמוד בפני עצמו: צריך לכתוב עשרת בני המן בעמוד בפני עצמו. דהיינו בתחילת העמוד כותבים תיבת 'איש' בתחילת השורה, 'ואת' בסוף השורה, וחלק באמצע. ואח"כ 'פרשנדתא' מצד זה, 'ואת' מצד השני, וכן כולם, ובסוף העמוד 'ויזתא' מצד זה, ו'עשרת' מצד השני[1].

ולדעת הגר"א[2] ועוד פוסקים אין קפידא בתיבת 'איש' שתהיה בראש העמוד, אלא בראש השורה. ותיבת עשרת צריך להיות בסוף העמוד[3]. וכ"כ בשו"ת חתם סופר, וראה בהערה[4]

---

1 כתב בשו"ע (סימן תרצא ס"ד) "וצריך לכתוב 'איש' בראש דפא 'ואת' בסופה. וכתב המשנה ברורה (שם ס"ק כ) 'ואת' בסופה, פירוש בסוף השיטה, אבל בסוף הדף יכתוב תיבת 'עשרת'". וכ"כ בלבוש (סימן תרצא ס"ג) "וצריך שיהא איש בתחילת העמוד בראש השיטה, ואת בסופה, עד שיהא גם תיבת עשרת בסוף העמוד". וכ"כ בחיי אדם (כלל קנה בנשמת אדם סק"ב) "בענין כתיבת בני המן, כבר נהגו בכל תפוצות ישראל, לכתוב 'איש' בראש העמוד 'ואת' בסוף השיטה, ועשרת בסוף העמוד, וכ"כ הלבוש בהדיא, ובא"ר כתב בשם שכה"ג דאם אין 'עשרת' בסוף הדף, אלא שכתב אחר זה עוד שיטות פסולה, ע"ש. ואף שנלענ"ד בודאי אין לפסלה בדיעבד, מ"מ חזינן שכן מנהג כל ישראל. וכ"כ בקסת הסופר (שם).

מקור המנהג: בירושלמי (מגילה פ"ג הל"ז, הובא בטור שם) אמר רבי יוסי בר בון צריך שיהא 'איש' בריש דפא 'ואת' בסופה וכו', ובב"י שם הביא המשך הלשון 'ועשרת בסוף דפא'. וע"ע בהערה הבאה.

2 ביאור הגר"א (על השו"ע שם ס"ד אות כה) דמה שאמרו בירושלמי 'איש בריש דפא', היינו בראש השיטה, ולאו דוקא בראש העמוד. וכן מה שאמרו 'ואת בסופה', היינו בסוף השיטה. ודלא כיש מפרשים ריש דפא היינו בראש העמוד, ונמשך מזה שהם כותבים עשרת בני המן בעמוד בפני עצמו ובאותיות גדולות, ושיבוש הוא, שהרי לא נמסר במסורת לכתוב עשרת בני המן באותיות רבתי, אלא העיקר כמו שכתבנו דריש דפא היינו בראש השיטה.

והנה בחיי אדם (שם) האריך מאוד בדעת הגר"א שהכונה על ראש השיטה ולא על תחילת וסוף העמוד וז"ל שם "והגר"א כתב דשיבוש הוא מה שנוהגין לכתוב באותיות גדולות ולמלאות כל העמוד, דאם כן למה לא נמסר במסורה שי' בני המן הוא מאותיות גדולות, ועוד שהרי כתב הגמ"י הביאו הב"י בשם ר"י דהא דאיתא במסכת סופרים 'איש בריש דפא' וכו', היינו ראש השיטה וסוף השיטה וכו', ואף שראו לסמוך על הגאון ר"א אפילו באיסורי תורה כ"ש מדרבנן, מ"מ עפר אני תחת רגליו, וקשה לי מאוד דבר שנתפשט המנהג בכל ישראל, ואיך לא ימצא דבר זה בדברי הראשונים. ועוד מעודי היה קשה לי להבין דברי הגמ"י שכתב דהא דאיש ריש דפא וסוף דפא ר"ל ראש שיטה וסוף שיטה, ואיך נפרש דף דבכולא גמרא ר"ל עמוד, כדאיתא במנחות ובגטין, ולמה יהפוך הברייתא דמסכת סופרים ודברי הירושלמי לקרות שיטה דף, ומי סני ליה לתנא לומר בראש השיטה, ועיין במס' סופרים (פ"ח ב וג) ועוד שם הרבה פעמים שקורא לעמוד דף, ולשיטה שיטה, ומ"ש דהכא קרא תנא לשיטה דף, ובריש פסחים דתני אור וקרינן ללילה אור, ואעפ"כ הוקשה הראב"ד דלא משים התנא חשך לאור ע"ש, ולכן יגעתי בה, ולענ"ד יגעתי ומצאתי בעזרו יתעלה החונן לאדם דעת שעמדתי על האמת ומקום הניחו לי מן השמים וצריך אני להאריך

אם כתב אחר תיבת 'עשרת' עוד שורות, אין לקרוא במגילה זו לכתחילה בציבור, אבל אם יש טורח ציבור להמתין עד שיביאו מגילה כתובה כדינה, יכולים לקרוא בזו[5].

אם כתב העשרת בני המן כדעת הגר"א שהתחיל 'איש' באמצע עמוד, אבל 'עשרת' היתה בסוף העמוד, אין להקפיד בזה בדיעבד, ומותר לקרות ולברך על מגילה זו[6].

קצת ולהעתיק לשון הגהות ממימוניח וכו'. "ועכשיו בא לכאן משולח מא"י הדר בצפת תוב"ב, מקום אדונינו הבית יוסף ואמר ששם המגילות כתובין עשרת בני המן כמנהגנו".

[3] בחיי אדם (שם) כתב בדעת הגר"א "ולכן צוה לתקן, ותחילה היה כותב בדרך זה 'חמש מאות' סוף העמוד, ו'איש' בראש העמוד וראש השיטה, 'ואת' בסוף אותה שיטה, ו'עשרת' בסוף שיטה יא. ואח"כ כתב שאר שיטות. ואח"כ חזר בו כיון שראה במסו' במגלת אסתר שנמסר וז"ל 'איש' בראש הדף, 'עשרת' בסוף הדף וסוף העמוד, ואם כן ע"כ מש"כ תחילה 'איש' בראש הדף, היינו ראש השיטה, ולכן צוה לתקן באופן זה שיכתוב שאר שיטות למעלה באותו העמוד, ובשורה יא ממטה למעלה יכתוב 'איש' בראש השיטה, 'ואת' בסוף השיטה, ו'עשרת' בסוף השיטה ובסוף העמוד.

[4] בשו"ת חת"ס (או"ח סימן קפט קצ) כתב שאין צריך לכתוב את עשרת בני המן בראש הדף אלא בראש השיטה. וכתב (שם בסימן קצ) "והנה אני כתבתי שאעפ"י שהאמת דבריש דפא וסופא, היינו שיטה, ולא הוזכר עמוד בירושלמי, מ"מ מסברא אמינא לכותבם בסוף עמוד, שלא לכתוב שיטה למטה מהם שלא תהיה תקומה למפלתן וכו', זהו דעתי, ואין לי ראיה אחרת אלא טוב למעט בטעות מנהג אבותינו, שעכ"פ יפה נהגו לסיים בסוף העמוד אלא הטעות במה שמתחילים בראש עמוד".

וכ"כ בשו"ת עין הבדלח (סימן ה') שציוה לסופר לכתוב לו מגילה כדעת רבו החת"ס, שעשרת בני המן כתובים בסוף העמוד באותיות רגילות. וז"ל "הנה כמו שצויתי אנכי לסופר לכתוב, כן נכתב מגילה של אמ"ו הרב הגאון אב"ד דק"ק פרעסבורג, אבל לא ידעתי טעם הדבר, אך שמעתי ממנו פעם אחת בדברי אגדה טעמא דמילתא, כדי שיהיה משא עליהם ולא על מה להשען, משו"ה נכתב העמוד בסוף העמוד, ולא ידעתי מנ"ל דבר זה, אם ראה דבר זה בדברי רבותינו בעלי מדרש אגדה, או קבלה בידו מרבותינו ז"ל, ואז כד הוינא טליא לא עלתה על לבי לשאול דעתו הרמה בזה".

וראוי לציין שנכדו של החת"ס בשו"ת שבט סופר (או"ח סימן כז) כתב שהמגילה של זקנו מרנא בעל החתם סופר כל עמוד היה של מ"ב שורות כמו ספר תורה, ולא רצה לשנות בעשרת בני המן, ולכן נכתבה באמצע הדף, ולפניהם ולאחריהם כמה שורות, שלא רצה לכתוב אותיות גדולות וז"ל "בדבר שאלתו אשר הציע לפני כי בא לגבולו תלמיד אחד לה"ג מו"ה דוד דייטש זצ"ל אב"ד דק"ק יארמוט, ובידו מגילה אשר נכתבו עשרת בני המן באמצע הדף, ולא בעמוד מיוחד, ושורות נכתבים לפניהם ולאחריהם, ומע"כ השתומם על זה, כי לא נכתב ככל המגילות הנהוגות גבן, ואותו תלמיד אמר לו שרבו ז"ל צוה לעצמו לכתוב מגילה על אופן זה, ואמר שקבל כן מרבו המובהק בעל ח"ס ז"ל, שצוה לכתוב כן לכתחילה, ומע"כ מפקפק בעדות זו. והנה אמת העיד התלמיד כי המגילה אשר קרא בו באומ"ז ז"ל, וגם עכשיו אנו קורין בה נכתבים עשרת בני המן באמצע עמוד, ולפניהם ולאחריהם כמה שורות, ועיני כבודו שפיר חזו מה שקאמר בזה בספרי אחרונים, ועיין מש"כ בחת"ס (או"ח סימן קפט קצ), ושם כתב דמצד הסברא היה אומר לכתוב רק עשרת בסוף עמוד, ולא לדקדק לכתוב איש בראש העמוד וכו' ובכל זאת אף שמצדד החתם סופר במסורה, לא שינה וקרא במגילה שכתב הכל באמצע העמוד, ובלתי ספק היתה לו ג"כ קבלה בזה מרבו חסיד שבכהונה מו"ה נתן אדלער זצ"ל, ולא רצה לשנות, כאשר כתב הרבה פעמים בחת"ס שלא שינה ממה שמצא אף שהיה נוטה לדעת אחרת וכו'".

[5] שערי אפרים (שער ו סעיף נד), והובא במשנה ברורה (שם ס"ק כ), "וכן אם כתב אחר תיבת עשרת עוד שיטות כשר, ויש מחמירין כשכתב אחר תיבת עשרת עוד שיטות, ועיין בשער אפרים שכתב דאם יש שם מגילה אחרת כתובה כדינה, אין לקרות בזו לכתחילה בצבור, אם לא שיש טורח צבור להמתין עד שיביאו הכתובה כדינה, יכולים לקרות בזו". ועיין בלשכת הסופר (סק"ו) שכתב "אבל אם אין 'עשרת' בסוף העמוד אין לקרות בה אלא בשעת הדחק שאין מגילה אחרת כשרה, ואז קורין בה בברכות". ועיין בהערה לעיל שהמגילה שקרא בה החת"ס היה כתובה עשרת בני המן באמצע העמוד.

[6] שעה"צ (שם סוס"ק טז). "ומ"מ נ"ל דאם עשה כדעת הגר"א שהתחיל איש באמצע העמוד, אף שהוא שלא כמנהג העולם בזה, אין להקפיד בזה בדיעבד, ומותר לקרות ולברך עליה, אחרי שדעת הגר"א לעשות כן לכתחלה. ובפתחי עולם כתב שכן הוא גם כן דעת החתם סופר". אמנם דעת השערי אפרים (שם) שגם בזה אם אפשר למצוא מגילה אחרת אין לקרוא בזה לכתחילה, וכ"כ בלשכה"ס (שם) "לכן נראה לפע"ד אף כי אין בידינו לשנות את המנהג. מ"מ אם אירע שנכתבה מגילה ואין 'איש' בראש העמוד, אף כי יש גם מגילה אחרת, אלא שיש בה איזה ריעותא מה שאינה בזו קורין בזו. והוא שיהיה עכ"פ 'עשרת' בסוף העמוד כדאיתא במסכת סופרים. אבל אם אין 'עשרת' בסוף העמוד אין לקרות בה אלא בשעת הדחק שאין מגילה אחרת כשרה ואז קורין בה בברכות:

כד) עשרת בני המן כשירה: עשרת בני המן צריך לכתבה כשירה, דהיינו שמניח חלק בין כתב לכתב, וכמו שכתב בשורה ראשונה כין כותב בשאר השורות[7].

שיעור החלק[8]: שיעור הריוח בין שמות עשרת בני המן לתיבת 'ואת', יש אומרים שזה כפלים מן הכתב[9], והיינו מהכתב של צד אחד [והסופרים מקילין בזה] [10]. ויש אומרים כשיעור תשע אותיות[11]. אבל אם הניח פחות, ויש עכ"פ ביניהם כשיעור ג' אותיות יש להקל עליה בשעת הדחק[12].

---

[7] שו"ע (סימן תרצא ס"ג) וז"ל "עשרת בני המן צריך לכתבה כשירה, ולא כשאר שירות שחלק על גבי כתב, אלא מניח חלק בין כתב לכתב. ואם לא עשה כן, פסולה".

ביאור דברי השו"ע: בשאר שירות כותב בתחילת השורה ובסוף השורה, ומשאיר אמצעה חלק פי שנים ממקום הכתוב. ובשורה שלאחריה כותב באמצעה ומשאיר תחילתה וסופה חלק, וכך כותב עד סוף השירה. נמצא שבמקום שיש בו כתב, השורה שמתחתיה חלק באותו מקום, ובמקום שחלק בשורה זו, כתוב בשורה מתחתיה. אבל במגילה אינו כתוב כן אלא כמו שכותב בשורה הראשונה כן כותב בשאר השורות.

אֹפִיר נֹעַרְמוּ בּוּיִם נִצַּבוּ כְּבוּ נְדֻ֫
נְזָלִים קְפָאוּ תְּהוֹמוֹת בְּלֵב יָם אָמַר
אוֹיֵב אֶרְדֹּף אַשִּׂיג אַחֲלֹק שָׁלָל תִּמָּלְאֵמוֹ
נַפְשִׁי אָרִיק זָרְבִי תּוֹרִישֵׁמוֹ יָדִי נְשָׁפַת
בָּרוּזְךָ כִּסָּמוֹ יָם צָלְלוּ כְּעוֹפֶרֶת בְּמַיִם

מקור הדין: בגמרא (מגילה טז.) "אמר רבי חנינא בר פפא, דרש רבי שילא איש כפר תמרתא, כל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבינה, ולבינה על גבי אריח. חוץ משירה זו שאריח על גבי אריח, ולבינה על גבי לבינה, מאי טעמא, שלא תהא תקומה למפלתן".

ופירש רש"י, **אריח** – היינו הכתב. **לבינה** – היינו הקלף החלק שלא נכתב עליו. ואריח חצי לבינה, נמצא שמקום החלק צריך להיות כפול ממקום הכתוב.

והכי פירושו לפי פירוש רש"י: בכל השירות האריח – הכתוב הוא על גבי לבינה, היינו שבשורה מתחתיו חלק, אמנם במגילה אריח - הכתוב הוא על גבי אריח, ולבינה – מקום החלק מעל מקום החלק.

וביאר הטעם "שלא תהא תקומה למפלתן", פירוש רש"י שלא יהא מקום להרחיב צעדיהם, ולכן מניחים ריווח גדול בין תיבה לתיבה, לומר שאין אפשרות לעבור מצד לצד.

אמנם הר"ן (ד.) כתב בשם ר"ת שאריח ולבינה שניהם הם הכתוב, אלא **אריח** – הכוונה על **'את'** שהיא תיבה קצרה, **לבינה** – הכוונה על שמות בני המן שהם ארוכים.

ובכל השירות כותבים שורה ראשונה קצר בתחילתה וסופה, ואמצעה חלק ארוך, ובשורה הבאה כותבים רק באמצעה ארוך. נמצא שיש אריח – כתב קצר מעל שורה שיש בה לבינה – כתב ארוך. ובמגילה אריח – כתב הקצר על גבי כתב הקצר, ולבינה - כתב ארוך ע"ג כתב ארוך. והיינו שכותב השמות של בני המן שהם ארוכים בתחילת השורה, אחד מעל גבי חבירו, ובסופה כותב תיבת 'ואת' שהיא מילה קצרה מעל גבי תיבת 'ואת', נמצא שכל העמוד נכתב ארוך על גבי ארוך, וקצר על גבי קצר.

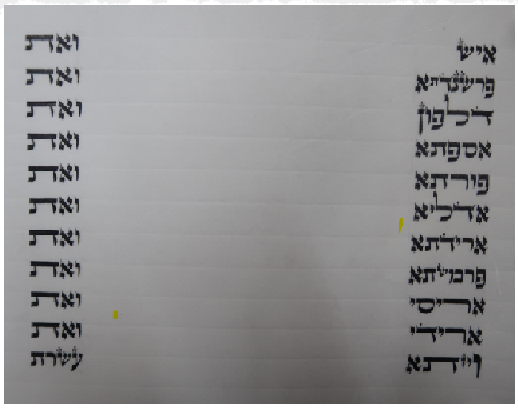
והפירוש לפי ר"ת 'שלא תהא תקומה למפלתן', שחומה שהיא שווה בשני צדדיה, ואין בה בליטות ושקיעות אי אפשר להוסיף עליה ולחזקה, ואף בכתב זה, שכתב ארוך על ארוך וקצר על קצר, שני צדדיה שוים. אבל אם היו בה בליטות כגון שהיו כותבין ארוך על גבי קצר היה ניתן להוסיף עליה עוד אבנים לחזקה. והוא רמז על הרשעים שלא יוכלו להתחזק.

וכתב הב"ח שלפי רש"י דאריח היינו הכתב ולבינה היינו החלק, לא צריך שיהיה 'ואת ואת ואת' זו על גב זו, ואין קפידא שיהיה שם אחד בשורה, ויכול לכתוב אפילו כמה בשורה אחת, רק שישאיר רווח כפול בין המילים, והכתוב יהיה תחת הכתוב, והמקום חלק תחת המקום חלק.

הנפ"מ בין רש"י לר"ת:

א: לפי רש"י יכול לכתוב כמה שמות בשורה אחת. ולפי ר"ת בכל שורה שם אחד, שהרי צריכים לכתוב כל השמות זה ע"ג זה.

ב. לפי רש"י מקום החלק צריך להיות כפול מן הכתב, שהרי לבינה היינו מקום החלק. ולפי ר"ת לא נתפרש שיעור ההרחקה בין השמות לתיבות ואת, שהרי גם אריח וגם לבינה היינו הכתב.

בענין צד שמאל שווים: יש נוהגין לכתוב כל תיבות 'ואת' באותו רוחב של תיבת 'עשרת', כדי שלא יבלוט תיבת 'עשרת' יותר מתיבת 'ואת'[13].

בענין צד ימין שווים: יש נוהגין שגם צד הימיני, שכותבים בה שמות עשרת בני המן שתהיה שוה מכל צד, ולכן צריך להרחיב קצת את אותיות השמות הקצרים כדי להשוותם לשמות הארוכים[14], אבל דבר פשוט שאינו חיוב לכתוב כן, ופשיטא שאינו פסול אם לא כתבם בשווה, ואינו אלא מצוה מן המובחר[15].

---

[8] בשו"ע (שם) כתב "מניח חלק בין כתב לכתב, ואם לא עשה כן פסולה", אמנם לא מבואר בשו"ע כמה שיעור החלק שצריך להניח, ונחלקו בזה האחרונים.

[9] משנה ברורה (שם ס"ק יז) כתב כפליים מן הכתב, והיינו דעת רש"י שלבינה שהוא כפול מאריח, היינו מקום החלק.

[10] שו"ת מנחת יצחק (ח"ג סימן נה) "ובודאי אין צריך שיהיו כפלים מהב' צדדים ביחד", ועי"ש שכתב עוד "הנה לענ"ד אף לדברי רש"י לא הוה בזה רק ענין של לכתחילה היכא דאפשר, ולדברי השו"ע והפוסקים אף שס"ל בפירוש כדברי רש"י, מ"מ לענין שיהיו כפלים מן הכתב, נראה דס"ל דלא הוה קפידא אפילו לכתחילה, מדסתמו ולא כתבו כן בפירוש, ולדידן שנוהגין דלא כדברי רש"י בתמונת שירת הים, פשיטא דאין לחוש בזה כלל".

ומסיק שם "על כל פנים איך שיהיה שיטת רש"י בנוגע לכתחילה, מ"מ כיון דבודאי לא הוה לעיכובא כנ"ל, שפיר נכון בזה, דברי השו"ע והפוסקים, שלא הביאו דעתו בזה, אף לענין לכתחילה, כיון דגם לרש"י ליכא בזה רק ענין לכתחילה, ע"כ כיון דלשיטת ר"ת, בודאי אין קפידא כלל בזה כנ"ל, א"כ אף דס"ל כפירוש רש"י, זה בנוגע לעיקרא של הפירוש באריח ולבינה, אבל בנוגע לכפלים, שגם ברש"י לא הוה לעיכובא, סמכו בזה אף לכתחילה כשיטת ר"ת.

וכל זה אנו צריכין למאן דס"ל בפירוש דאריח ולבינה כשיטת רש"י ז"ל, אבל כפי המנהג בכתיבת שירת הים, ש"מ דנקטינן למעשה כשיטת ר"ת ז"ל, וכו', ולפי"ז לא צריכין כלל אף שיהיה החלק יותר מן הכתב כנ"ל, ע"כ צודקים בזה הסופרים בימינו בכתיבת שירת בני המן, שאין החלק כפלים מן הכתב".

[11] מלאכת שמים (כלל כד ס"ב) כתב דמניח חלק בין כתב לכתב כמו בשירת האזינו, ואם לא עשה כן פסולה. ושם (בכלל יג ס"א) כתב דשיעור הריוח בשירת האזינו הוא תשע אותיות. ולפי"ז אין צריך להיות כפול מן הכתב.

ובשיעור ט' אותיות כתב המשנה ברורה (סימן לב ס"ק קסג) דלכתחילה צריך להניח כדי שלש תיבות 'אשר', וצריך להני גם כן ריווח מלא שתי אותיות קטנות, דהרי בין תיבה לתיבה צריך להניח מלא אות קטנה. ובדיעבד יש להקל כשמניח רק כמלא תשע אותיות קטנות, דהיינו יודי"ן. ומשערין הריוח של התשע אותיות כפי אותו הכתב.

[12] משנת הסופר (סימן כח שעה"צ ס"ק לא) דיש להקל בשעת הדחק ולסמוך על האומרים שזה הוה שיעור פרשה, עי"ש.

[13] ב"ח (שם סוד"ה ירושלמי) וז"ל "צריך לדקדק בעשרת שבסוף שלא תהא בולטת חוץ לשיטה טפי מ'ואת' 'ואת' שלמעלה ממנו, וכן נוהגין". וע"ע בהרה הבאה.

[14] כתב הלבוש (סימן תרצא ס"ג) "עשרת בני המן יש לכותבה כשירה וכו', ואם לא עשה כן פסולה. והוא סימן שלא יהא להם תקומה למפלתן, כי כשהשירה כתב ע"ג חלק וחלק ע"ג כתב היא כמו חומה שיש לה בליטות ושיני חומה, וכשירצה להוסיף עליה ולחזקה יכולין לעשות, אבל כשהומה היא **'חלקה ושוה משני הצדדין'**, אין יכולין להוסיף עליה ולחזקה". ובהגהות מהר"א אזולאי (סימן תרצא אות ב) כתב דמשמע מדבריו שעשרת בני המן יהיו שוים בלי שום בליטה אחד מחבירו, שצריך להרחיב אותיות קצתם, וכ"כ בראש יוסף (מגילה טז.) "ופירוש שלא יהיו קומה למפלתן, שכל השיטות שוות, השמות ואת גם כן, שלא יהא אחת נכנס ואחת יוצא, כמו בנין בשאר שורות שאפשר לחבר בהם דבר מה כמו שעושין בבנין".

[15] שו"ת מנחת יצחק (ח"ז סימן מט) "והנה אף שיש בזה מצוה מן המובחר, אבל לומר שיש בזה חיוב, קשה לומר על דבר שהיו לפני גדולי עולם ולא מיחו וכו'. ופשיטא דאין לומר פסול על דבר שאינו מבואר בשו"ע, ואף לא בספרי המחברים כמו הקסת הסופר ושאר ספרים שהסופרים משתמשים בהם, וכבר נהגו כן משנים קדמונים, ורבים יראים ושלמים יצאו מצות קריאת מגילה בהם. אבל מ"מ בוודאי יש לומר דיש בזה משום מצוה מן המובחר ולא יותר".

לעילוי נשמת

האשה החשובה

מרת לאה וועלץ ע"ה

בת הרה"ח ר' ישכר בעריש ז"ל

נלב"ע כ"ג טבת

הונצח ע"י בנה ידידינו הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח

מוה"ר אהרן וועלץ הי"ו

מנהל מוסדותינו הק' בבארא פארק יע"א

לעילוי נשמת

האשה החשובה

מרת חיה טשאבע מאנדעל ע"ה

בת הרה"ח ר' ישעי' ז"ל

נלב"ע י"ח טבת

הונצח ע"י בנה ידידינו הרבני הנגיד הנכבד רודצו"ח

מוה"ר אברהם יהודה מאנדעל הי"ו

אב"י בוויליאמסבורג יע"א

הילולא רבא

מאמרים יקרים, עובדות וסיפורי קודש יקרים
מצדיקים קדושים וטהורים, בעלי ההילולא זי"ע

י"ח טבת

הגה"ק רבי צבי אלימלך שפירא [ה"בני יששכר"] זי"ע

מתולדותיו

נולד בשנת תקמ"ג לאביו ר' פסח יאנווינקיער ולאמו שהיתה בת אחותו של הרה"ק ר' אלימלך מליזענסק זי"ע ונקרא בישראל ע"פ ציווי של דודו הרה"ק ר' אלימלך מליזענסק זי"ע על שמו אלימלך אפילו שהוא הי' עוד בחיים אבל מפני כבוד של ר' אלימלך זי"ע הוסיפו לו עוד שם צבי.

דולה ומשקה

רבותיו הי' הגה"ק המגיד מקאזניץ והרה"ק ר' מנחם מענדל מרימנוב והגה"ק הרבי מלובלין זכותם יגן עלינו הוא הגבר האדם הגדול שהעביר לדורות הבאים בכתב מורשת גדולה, מה שקיבל בתורת החסידות מרבותיו הקודשים ומרבותיהם עד הבעש"ט הקדוש, וספריו מלאים על גדותיהם מדברי תורת רבותיו הנ"ל שיחות והנהגות טובות ועל ידו נשאו בכתובים מקורות מוסמכים ונאמנים להרבה ממנהגי חסידים, כי הוא הי' ספרא רבה ובעט סופר מהיר העלה על כתב מה שקיבל מהם ומה שהוסיף וחידש בכל מקצועות התורה, אמרו עליו שהי' לו שני מוחות והי' יכול לעשות שני פעולות בבת אחת, פ"א באה לפניו אשה אחת ושפכה לפניו את מר שיחה והוא ישב וכתב חידושי תורתו, וחשבה האשה שאינו מקשיב לה לכן פרצה בכיה על שאינו מקשיב לב לשמוע בקשתה, ענה לה הקדוש ואמר לה אנכי שומע היטב, ואם ברצונך אספר לך עוד מה שאמרת לי בהיותך אצלי לפני עשר שנים.

לוחם מלחמת ה'

כל ימיו לחם מלחמת ה' ברמה נגד המשכילים וחיבר נגדם הספר מעין גנים, רביה"ק זי"ע יסד ספרו הק' ויואל משה על היסוד שיסד הוא במעין גנים ורבינו מעתיק לשונו בהקדמה וזל"ק: וראיתי להעתיק פה דברי מרן הקדוש מהרצ"א ז"ל בעמ"ח ס' בני יששכר שכתב בהקדמותו לס' מעין גנים בהתלהבות עזה וברוב קנאות נגד מהרסי הדת בישראל, וכותב בסוף דבריו וכו' עיי"ש באריכות, ומסיים רבינו זי"ע וככה אומר גם אני וכו' עכל"ק עיי"ש באריכות, וכן בפנים הספר במאמר שלש שבועות ס' קע"ט מעתיק רביה"ק זי"ע מספרו הנ"ל, ואחרי שהעתיקו כתב בזה"ל: העתקתי חלק מאריכות דבריו כי הרבה יש ללמוד מכל אלו הדברים היוצאים מן לב קודש להמתבונן בהם מהחל ועד כלה "ונודע אשר הקדוש הנ"ל הי' מגדולי תלמידי הבעשטה"ק בדורו אשר הסכימו כולם שכל דבריו ברוח הקודש" עכל"ק עיי"ש, ובמאמר ישוב א"י מביא מסה"ק אגרא דכלה וכתב וז"ל אבל הוא הסימן המקובל ביד הקדוש מהרצ"א ז"ל וכו' עיי"ש.

דעת תורתו הנוגע לזמנינו דרא בתראה

פעמים רבות מביא רבינו הק' זי"ע את דברי מרן הקדוש המהרצ"א שכתב בס' אגרא דכלא פ' שופטים שכתב שם

ימי ההילולא

י"ח טבת

- רב הונא בר מר זוטרא - ד"א תשפ"א
- רב משרשיא בר פקוד - ד"א תשפ"א
- רבי צבי אלימלך מדינוב (בני יששכר) ב"ר פסח - תר"א
- רבי יעקב מאפטא ב"ר נחמיה [ב"ר דוד] מלעלוב - תרי"ח
- רבי משה מקאריסטשוב ב"ר מרדכי מטשערנאביל - תרכ"ו
- רבי חיים שמואל הלוי הורוויץ מהאנטשין ב"ר אליעזר מניישטאט - תרע"ו

י"ט טבת

- רבי ארי' לייב פראנקפורטער אב"ד מאטעסדארף ב"ר יוסף שמואל (בעל מסורת הש"ס) תצ"ו
- רבי ארי' לייב כהן ב"ר יוסף (קצות החושן) - תקע"ג
- רבי יעקב ממעליץ ב"ר נפתלי צבי מראפשיץ - תקצ"ט
- רבי אלימלך מרידניק ב"ר מנחם ישכר דוב - תר"ט
- רבי אברהם שמואל בנימין סופר (כתב סופר) ב"ר משה - תרל"ב
- רבי יעקב מיעזוב ב"ר אברהם מטשעכנוב - תרנ"ד
- רבי ישראל הורוויץ ממעליץ ב"ר יהודה - תרס"ד

כ' טבת

- רבינו משה בן מימון (רמב"ם) - ד"א תתקס"ה
- רבי יוסף יוסקא מלעשקאביץ ב"ר שמשון מאוזריאן - תרי"ח
- רבי שלמה מסאדיגורא ב"ר אברהם יעקב - תרמ"א
- רבי שמחה ישכר דוב מציעשנוב ב"ר יחזקאל שרגא משינאווא - תרע"ד
- רבי משה מרדכי ממאקריב ב"ר יעקב יצחק - תר"פ

דקבלה מרבותינו שכח הפועל בנפעל, ושזה סכנה עצומה ליהנות מכספי הרשעים, ודבריו אלו הי' לו ליתד וליסוד במלחמתו הגדולה שלא להנות מכספי הציונים וגוררים. בספר דברי תורה לנכדו הגה"ק רבי ח"א שפירא זצ"ל האב"ד מונקאטש בעמח"ס מנחת אלעזר הביא שפעם אחת בעת צרה הי' הבני יששכר מתמרמר מאוד באומרו רבש"ע גלוי וידוע שאודות הגאולה שלימה אם היינו רוצים יכולים אנחנו לשבור החומות המפסיקות ולפתוח המסגרים והמנעלים וכך אמר בל"א "מיר וואלטען מויערן געבראכן אין שלעסער אויף געריסן" אך מה נעשה ואתה יתב"ש השבעתני שלא לילך בחוזק יד כמו שכתוב השבעתי אתכם וגו'.

צדיק גוזר

פ"א נטבע במים אחד ממשפחתו ושמו אברהם וחיפשוהו אחריו כמה ימים להביאו לקבר ישראל ולא מצאו, הלך הרה"ק מהרצ"א עם אנשי שלומיו אל המים ואמר בזה"ל: "וואס מיינט איהר אונז קענען נישט וואס ר' פנחס בן יאיר האט געקענט טען מיט דעם גינאי נהר (ע' ריש חולין) גיסטו ארויס אברהמל'ן, אז נישט גוזרני עליך שלא יעברו בך מים לעולם, ואחר סיימו אלו הדברים בלהבת קדושתו תיכף ראו והנה נזרק הנטבע קרוב לשפת הנהר והובילו לקבר ישראל. (עשר צחצחות).

בעולם הרבנות

שימש ברבנות בכמה עיירות ריבאטיטש סטריזוב האלישיץ דינוב ובשנת תקפ"ה עזב את מדינת גאליציא והתיישב במדינת אונגארין ועלה לכהן פאר בעיר מונקאטש ושם במונקאטש תיקן תקנות רבי יהושע בן גמלא והקים תלמידי תורה לבני עניים והוציא קונטרס בשם תמכין דאורייתא ששם מבאר כל הענין באריכות, ומביא שם בשם מהר"י יעב"ץ שכל הגירושים של ספרד ופורטוגאל באו בשביל שלא השגיחו על בני עניים שמהם תצא תורה, והקים לצרוך זה קופה בשם קופת תמכין דאורייתא וחייב את כל בני העיר לשלם כל אחד לפי ערכו, ומי שעשה שמחה הי' צריך לשלם להקופה כפי ערך השמחה שהכין, והתקנה והקופה נמשכו גם לימים ושנים רבות אחרי פטירתו, ועיין בדרכי חיים ושלום סעיף קכ"ח שנכדו המנ"א זי"ע נהג שכשהגיע לפסוק "ואתה מושל בכל" הפריש ג' פרוטות וכו' לקופת תמכין דאורייתא, בשנת תקפ"ט עזב את הרבנות בעיר מונקאטש וחזר לגאליציא לעיר דינוב ושם נשאר עד סוף ימיו.

ימי ההילולא

כ"א טבת

- רבי ארי' לייב מוכיח מפולנאה (קול אריה) ב"ר יחיאל מיכל - תק"ל
- רבי ישראל אברהם ב"ר משולם זושא מאניפאלי - תקע"ד
- רבי ישראל דוב בער מווילעדניק ב"ר יוסף (שארית ישראל) - תר"י
- רבי משה אליקים בריעה מרומברובא ב"ר ישראל אלימלך מזאבנא - תרע"ז

כ"ב טבת

- רבי שלמה מסטרעליסק ב"ר אורי - תקפ"ז
- רבי נפתלי רובין מראדיחוב ב"ר יצחק מבראד - תר"ל
- רבי שמואל העליר מצפת ב"ר ישראל - תרמ"ד
- רבי אברהם איגר מלובלין ב"ר יהודה לייב - תרע"ד
- רבי שמואל מדעמבין ב"ר ראובן - תרפ"א

כ"ד טבת

- רבי נפתלי הכהן ב"ר יצחק (סמיכת חכמים) - תע"ד
- רבי שניאור זלמן מליאדי ב"ר ברוך (בעל התניא) - תקע"ב
- רבי יוסף מיאמפאלי ב"ר יחיאל מיכל מזלאטשוב - תקע"ב
- רבי אברהם נפתלי ב"ר זאב וואלף מטשערניאוסטראה - תקצ"ג
- רבי מאיר אייזנשטאט מאונגוואר (מהר"ם א"ש-אמרי א"ש) ב"ר יודא לייב -תרי"ב
- רבי משה יוסף מאוהעל ב"ר יקותיאל יהודה מסיגעט - תרנ"ז
- רבי שמואל מסוכטשוב ב"ר אברהם (שם משמואל) - תרפ"ז

אחרית ימיו

בשנת תר"א בחודש טבת ביום י"ג או י"ד נולד בן לבנו והודיעו לו ע"י שליח להזמינו לברית ולשאול לו איזה שם יקרא להנולד במז"ט, ושלח להם בחזרה ע"י שליח שעל הברית לא יוכל לבוא, ובשולי המכתב כתב אשר שאלתם מאתי אודות קריאת השם לבן הנולד לכם, עוד חזון למועד, ולא הבינו פירוש המילים עוד חזון למועד, וביני לביני ביום ח"י טבת נסתלק לגנזי מרומים אז הבינו כוונתו וקראו בשם צבי אלימלך. כמה זמנים לפני הסתלקותו אמר תורה על הפסוק תקבר בשיבה טובה הנאמר לאברהם אבינו ע"ה והי' לפלא בעיני השומעים ואח"כ כשנפטר בחודש טבת הבינו הכל, שרמז להם הנוטריקון של תקבר בשיבה טובה שהיא טבת אשר גם אאע"ה נפטר בחודש טבת כמבוא בס' קרנים הקדוש.

מורשתו הרוחנית

חיבר הרבה ספרים מהנודע לנו א) ה"ה הספר הקדוש בני יששכר שעל שמו נקרא וטעם למה קראו בני יששכר הי' כי הרגיש בכל שנה בימי החנוכה תוספת רגש דקדושה, והתפלא מאד ע"ז כי אמר שלא יוכל להיות שהוא מגזע החשמונאים דהלא אינו כהן, וחשב בדעתו לשאול א"ז לרבו הק' מלובלין זי"ע כאשר נכנס פנימה ועוד לפני ששאל את רבו אמר לו רבו

דמקור מחצבתו הוא משבט יששכר ועל מה שמרגיש תוספת קדושה בחנוכה הוא משום שהי' מהבי"ד של החשמונאים לזה קרא שם ספרו בני יששכר, ידוע העבודא אצל מרן הדברי חיים מצאנז זי"ע שפעם חקרו שנים מגדולי החסידים ה"ה הרה"ק רבי נפתלי הירצקא מראצפערט זי"ע והרה"ק מהר"ש פרענקל מדאראג זי"ע מה מעשהו של רבם הד"ח לפני תקיעת שופר, וביום בדר"ה כאשר שב הד"ח לחדרו הינפש מעט כדרכו בקודש ופעם ההוא נשתהה איזה שעות והמה באו והחביאו עצמן בבית הד"ח ומצאוהו שוכב ובידו איזה ספר ומעיין בו בדביקות יתירה עד אשר לא הרגיש בביאתם לחדרו, וכאשר בא המשמש להזכירו שהזמן נתאחר הרבה לערך ג' שעות וחצי זירז עצמו ויצא, והמה השני רעים האהובים קרבו אל השולחן לראות באיזה ספר הוא מעיין המה ראו כן תמהו כי הספר בני יששכר הי' שעשוע נפשו לעת כזאת קודם תקיעת שופר ואח"כ בעת הסעודה בעת חלוקת השיריים דחקו עצמם ג"כ לקבל, וכאשר הרגיש בהם הד"ח התחיל להכות על השולחן עם הכף אשר ואמר הכזה הוא דרך החסידות להרהר אחר רבם באיזה ספר הוא לומד והלא כל מי שיש לו מח בקדקדו יבין וישכיל כי לא אעיין בשום ספר בלתי אם המחבר היה בעל רוח הקדוש ודבריו בספרו ברוח הקודש נאמרו, ב) רגל ישרה, ג) מעין גנים ד) אגרא דפרקא ה) דרך פיקודיך ו) אגרא דכלה ז) מגיד תעלומה ח) והי' ברכה ט) ריח דודראים על מס' מגילה י) חידושי מהרצ"א דרך עידותיך יא) כלי הרועים יב) דברים נחמדים יג) ברכה משולשת למשניות יד) הוספת מהרצ"א לסה"ק סור מרע ועשה טוב לבעל עטרת צבי טו) הגהות מהרצ"א על זוה"ק טז) ליקוטי מהרצ"א על תנ"ך יז) תקנות תמכין דאורייתא ועוד הרבה בכתובים.

י"ט טבת

הגה"ק רבי אברהם שמואל בנימין סופר [בעל "כתב סופר"] זי"ע

ואלה תולדות

נולד בר"ח אדר שנת תקע"ה לאביו מרן החת"ס זי"ע, שהי' אז נ"ב שנה ולאמו הרבנית הצדיקת מרת שרל בת הגה"ק ר' עקיבא אייגר זצ"ל, כבר משחר טל ילדותו נראו בו סימני טהרה וקדושה, ואביו שם עיניו עליו להדריכו וללמדו תורה. כשהי' בן ו' שנה נחלה מאד, והי' בסכנה גדולה, והרבו בתפילות, והוסיפו לו שם אברהם על שמו שמואל בנימין והרופאים כבר יאשו אותו, והי' כבר נוטה למות והחברא קדישא כבר באו לביתם והדליקו נרות סביב מטתו ואמרו התפילות הנהוגות לומר ביציאת נשמה, וישבו בחדר רופאים גדולים ופנו אל אבי הילד החת"ס ואמרו לו: ידענו כי איש אלוקים קדוש אתה אם בתפילה לא תוכל להושיע לבנך אנו מצדינו אפס תקוה, וכשמוע החת"ס דברים אלו מן הרופאים, העמיד עצמו בזוית החדר, ויחל משה את פני ה' אלוקיו בתפלה קצרה, ופתאום התחיל הילד לצעוק שמע ישראל ה"א ה"א, ועין בעין נראה שהחולה שב לאיתנו והח"ק כבו הנרות ושבו לביתם בשמחה, ואמרו זקני תלמידי החת"ס ששמעו אז שהחת"ס אומר "אויף איין יובל האב איך אים אויסגעבעטן", וכן הוה שהאריך ימים עוד נ' שנה, אבל מעת שחלה חליו זו הי' תמיד בעל יסורים, ולא הי' עת שהי' בבריאות הגוף בשלימות כאחד האדם.

ויגדל הילד ויגמל, ושכלו הי' זך וטהור ולמד בהתמדה גדולה ובשקידה רבה, כשהגיע לבר מצוה דרש דרשה לפני רבים מלא חידושים מדנפשי', וכל הקהל עמדו ומשתומים על דברי הנער ואחר הדרשה כבדו אותו בדורונות כנהוג, והי' חכם אחד והביא גם הוא דורון, והבחור הבר מצוה רצה לראות מה בתוכו וכשפתחו ראה שהוא נדן של כסף ובתוכו מסודרים נרות שעוה, ושאלו לו מה זה השיב לפני שבע שנים נר אלוקים טרם יכבה הדליקו הח"ק נרות אלו עבורך והא לך בידך אשר יעדנו אז בעבורך, אבל תה"ל נתהפך אז הנר לרן, "ברן יחד כוכבי בוקר" הראת אתה שנרך לא כבה ואתה מאיר ככובי בוקר, ותזכה להאיר על פני תבל כשמש בצהרים, כשהי' בן טו"ב שנים התקשר בקשרי שידוכין עם בת הגביר המפורסם ר' יצחק וויים ז"ל וחותנו הבטיח לו לבד מן נדוניא, ו' שנים לפרנסו בכל מחסורו וישב אברהם סמוך לשולחנו של אביו בפרעשבורג.

גדלותו בתורה

כשהגיע לד' שנה כתב חידושי תורה כולו על פנקס על סדר השבוע, אבל את הכל עשה בהצנע לכת שאביו לא ידע, וסיפר כמה פעמים לבנו שהי' נחשד בעיני אביו שאינו מתמיד בתורה, וכה הי' דרכו כל זמן שהי' אביו ניעור בלילה הי' הוא שוכב על מטתו וכשהרגיש שאביו עלה על משכבו, קם הוא ממטתו וישב ללמוד. בהיותו כבן טו"ב שנה כבר החליף מכתבים בשו"ת בפולפולא דאורייתא עם ת"ח מובהקים. ואחר חתונתו כשישב אצל אביו, וחותנו פרנסו ע"מ שיוכל ללמוד בהרחבה למד תורה ביגיעה עצומה, וכה הי' דרכו שב' בחורים מופלגים הי' נעורים בביתו עד חצות ובחצות הלילה העירו אותו, וערך תיקון חצות וישב ללמוד עד תפילת שחרית, וכמה פעמים שתקפה עליו שינתו הלך והפיג על הרצפה שלפני ביתו ולפעמים אף בימות החורף, בהיותו בן כ"ב שנה סיים חיבור גדול על מס' גיטין כולו מרישא עד גמירא דף על דף אשר כתב, וכיוון שהי' בעל יסורים גדולים הי' כמה פעמים צריך לבקש עצת הרופאים, ומענה בפיהם תמיד שיניח הלימוד, אבל הוא השיב להם תמיד אם אניח עסק התורה למה לי חיים לישון אוכל אחר ארוכת ימי ושנותי.

ישמח משה במתנת חלקו

אביו הגדול החשיבו מאד והתפאר בו והביע עליו שבחים, והתחשב עם דעתו והי' רגיל לשלוח השאלות ששאלו אותו לעיין בהם ולפעמים ביקש שגם הוא ישיב תשובה, ואח"כ הראה לו תשובתו אשר הוא השיב וכך נתהוו הרבה פילפולים בין אב לבנו, ורגיל הי' החת"ס לחתום עצמו על תשובות אלו בשם "אבוה דשמואל". והפליג מאד בשבחו בגדלותו בתורה, פ"א אמר לאחד מתלמידיו, "מובטח אני שבא מלאך ולמד עם

בני תורה" והוסיף ואמר בני לומד תורה יותר טוב ממני, אך אני יותר בקי ממני, אמנם אני יותר זקן ממני, פ"א הי' פלפול בין המהר"ם א"ש זצ"ל מגדולי תלמידי החת"ס לבין החת"ס וגם הוא הי' נוכח אז בהויכוח והראה באותו מעמד חריצתו ובקיאתו, ואחר שהלך הפליא מאד המהר"ם א"ש את הכת"ס לפני אביו על גדלותו בתורה אם כי הוא בן י"ט שנה והשיב לו החת"ס "תאמין לי שהרבה פעמים קראתי אותו מפיבושת כמו שקרא דוד המלך את בנו מפיבושת ואמרו חז"ל טעם השם על שם שהי' מבייש אביו בהלכה והרבה פעמים אירע לי כזה, ואח"כ אמר "הרבה דמעות שפכתי עבור תורת בני" ודרכו של החת"ס שמי שבא לפניו לקבל הורמנא שלח אליו כדי שינסהו, פ"א אמר אחד מתלמידיו לפני החת"ס שבחים ענה החת"ס ואמר "בכל יום בא אלי בני להלביש לי מעיל העליון ולולי שאין רצוני למנוע ממני מצוות כיבוד אב לא עזבתי בגדי בידו, כי אין רצוני שישמשני ת"ח גדול כמוהו.

רבנותו

מעולם שנא את הרבנות והגם שביקשו ממנו הרבה קהילות נכבדות שיבוא לכהן בעירם כרב לא נענה לבקשתם והי' הצנע לכת ולא הי' לו שום מגע עם בני אדם רק עם כמה ת"ח מתלמידיו של אביו. בשנת תקצ"ח כשנפטר זקינו הגאון ר' עקיבא אייגער זצ"ל שלח החת"ס את נכבדי הקהילה לכבד את בנו שיגיד הספד על זקינו בביהכ"נ הגדולה שבעיר, אבל הוא כתב הספד ושלחו לאביו ואמר לו יראה אבי שפקודתו שמרה רוחי להספיד זקיני, אבל רק בכתב, אבל להגיד בעל פה לא אוכל בשום אופן כי אינני ראוי ללמוד במקום קדוש של אבי, אבל אביו לא הרפה ודעה אחרת היתה לו, ורצה שהיא ימלא מקומו לאחר פטירתו מן העולם, ובשנת תקצ"ט כיבדו שידרוש בכל שבוע בשב"ק מאיזה סוגי' לבני הישיבה, ועשה כמצותיו. ובשנה ההוא פסקה השש שנים שפסקה עליו חמיו לפרנסו, והתחיל לדאוג על העתיד, כי אות נפשו הי' להגות בתורה הק', ולא רצה לקבל עול הרבנות, ואביו החת"ס הי' אז ביערגן לצורכי רפואה שלח לפניו מכתב ושפך לפניו שיחתו, מה נאכל בשנה השביעית, וביקש שאביה דשמואל ידבר עם חמיה דשמואל שיוסיף לו עוד שנים לפרנסו, וכאשר קיבל אביו מכתבו ענה אליו עם מכתב וכותב לו ..."ועתה בני אל תדאג דאגת מחר כי מחר ה' ירום קרנך וכסא כבודך" וכשחזר אביו שאל עם דיבר עם

חותנו השיב לו הלא כתבתי לך, ושאלו מה כתבת, עמד החת"ס מכסאו והשיב ברוגז "וכי מיד אעמוד מכסאי ואושיבך עליו", ונבהל מהדיבורים אליו, ביום הושענא רבא הי' החת"ס מאד חלוש, ושלח אחריו ע"פ בקשת פני הקהילה, ואמר לו קום ואברכך לפני מותי והתחיל לברכו ברכה ארוכה, והזכיר כל הברכות האמירת בכ"ד ספרי תנ"ך, והעומדים שם השתוממו על המראה הגדול, אם כי הי' חלוש מאד לא שכח ברכה אחת מכל הכתובות בתורה וסיים ואמר "זקינך עקיבא מימינך זקינך מהרשש"ך בשמאלך (ה"ה הגאון ר' שמואל שאטין ש"ץ בעל ס' כוס ישועות על סדר נזיקין) ומלאך פלוני על ראשך וגם אני אבוא אחריך ומלאתי את דבריך, ביום כ"ה תשרי ביום שנלקו המאורות, ונפטר הגאון החת"ס, לפני הקבורה חתמו כל בני הקהילה את שטר הרבנות להכת"ס. ראשון המספידים הי' הגאון הישיש הראב"ד דפרעשבורג ה"ה ר' דניאל פרוסטיץ זצ"ל, ואמר בתוך הספידו לכאו' קשה למה לתפילת נינוה שמע אלוקינו ולתפלתינו לא שמע ונלקח מאתנו רבינו החת"ס אלא דעו רבותי כי זה מטעם שהגיע שמשו של בנו הלכך שקעה שמשו, לכן אני מקבל מרותו עלי בפניכם כי הוא רב ומורי ומובטחני כי הוא אור גדול הגם שהיא עדיין רך בשנים וקרא לו "רבינו אתה, מזל טוב" וכן קראו כל העומדים שם לאלפים מזל טוב, והוא עוד בן כ"ד שנים, ואכן הנהיג את עדתו ביד רמה, ולא רק את עדתו אלא כל הדברים של היהדות החרדית שעמדה על הפרק הי' הוא בין הראשונים.

כי... בשמים הוא

לפני שבת הגדול הראשונה שהוצרך לדדוש למד סוגיא, וגם עסק בדברי אגדה, כדי להכין ולסדר דרשה, אבל נסתמו ממנו מעיינות החכמה באותה עת, ולא עלה במצודתו דברים שראויין להאמר לפני ציבור ששמעו דרשות מפי מרן החת"ס זצ"ל, וציער לו הדבר מאוד, ובהגיע עש"ק נתוסף לו צערו שלא הי' מוכן בידו כלום, ובישבו על כסאו התנמנם, והתגלה לו אביו, ואמר לו, בני חביבי למה אתה דואג, והלא אתה למדת ככל הצורך, ואם בכל זה נסתמו ממך מעיינות החכמה הלא ברכתיך ברך, וגם אני אבא אחריך, ומלאתי את דבריך, בכן הא לך שמעתתא ואגדתא נתונים לפניך, וערך לפניו חידושים נפלאים, ובהקיצו חישב על הדברים, וראה שהן דברים נכוחים, ודרש דרשה נפלאה, עד שהשתוממו כל השומעים, וכשסיפר זאת לבניו סיים להם דרשה גדולה הלזו הי' "אב מלאכה".

לוחם מלחמת ה'

עמד הוא בראש הצבא מיום שמילא את מקום אביו והי' ראש המדברים בכל מקום, והגם שהי' אז רך בשנים, אבל בכל זאת שמו הגדולים עיניהם בו בכל דבר שבקדושה, והי' מראשי הלוחמים נגד מהרסי הדת, וכמה פעמים הלך אצל המלך והשרים ליפעל בדברים הנוגעים לדת, וגם הי' חשוב בעיני המלך והשרים פ"א כשבאו לפני המלך אמר לו המלך ששמח מאד לקבל בארמונו איש חשוב כמוהו, בשנת תרכ"ט התקיימה האסיפה הגדולה שאז התפרצו קהילות החרדיות האורטאדאקסן ונעשה ה"טיילונג" באונגארין, והוא הי' נשיא האסיפה לאחר הפצרות מרובות של גדולי הרבנים ושלח מכתבים לכל רבני וגדולי אונגארין, שכולם מוכרחים לבוא ולהופיע באסיפה הגדולה הלזו, והוא פתח את האסיפה ודרש דרשה ארוכה בערך ד' שעות, בדברים נוראים הסביר את הצרה והי' התעוררות גדולה, וירדו דמעות כנחלים מגודל ההתעוררות מכל הנאספים, ועורר אז זכות אבות, והשביע את אביו אבוהון ורבן של ישראל זי"ע שיעמוד ויקום במקום קדשו, לפה ולמליץ לפני שוכן מרומים ויבקש רחמים על עמו ישראל

תלמידיו ותלמידי תלמידיו כי בצרה גדולם הם, והאסיפה נמשכה זמן הרבה, והוצאות הי' מרובות, והרבה מהרבנים לא הי' ביכולתם לשלם דמי הנסיעה והאכסני' שם, וקיבל על עצמו כל ההוצאות הדרושות לכך, וגם החליטו אז להוציא גליון "קול קורא" ביאור הדברים שנשתלחו בכל המדינה ועלה הרבה דמים, גם זה קיבל על עצמו לכלכל מה שצריך לזה, וחוץ ממה שאוזיל הרבה מכיסו השתדל גם אצל אחרים לתת כסף.

אשכבתי' דרבי

בשנת תרל"ב בליל יוה"כ נתעלף אחר התפלה בביהכ"נ הגדולה, כשבא לביתו אמר לבנו דע בני שלבי אומר לי דר שא"א לגלות לך. באותו זמן הי' לימודו לפלא בעיני הרואים, והשיב על שאלות חמורות כקלות, וקשה היה להבין איך באפשר לאדם ליכתוב כ"כ הרבה שעות. שלושים יום קודם פטירתו נסתלק בעירו בן תורה ירא שמים, והאיש הזה הי' בשנים קדמוניות משמש ונאמן ביתו, והכת"ס הי' נבוך בדעתו אם ילך להלוי' אם לא ובנו של הכת"ס דיבר על לבו שילך כי הי' מאוד חביב אצלו וכן עשה, ובהספד בכה בכיה רבה, ואמר אל תתמו מה שאני מרבה כ"כ בבכי' שאני יודע למה אני בוכה ועלי לבכות, ולא הבינו מה שאמר, וג' שבועות אח"כ כשנפל למשכב נזכרו בהדברים שאמר בהספד, ונפלו אימה גדולה על כולם בזכרם את דברי הגמ' שרבי קודם פטירתו שלח לפניו משמשו לפנות לו הדרך, י"ג טבת כתב כמה מכתבים עד חצות ואח"כ למד השיעור שרצה למסור לתלמידיו למחרת, ומסר חלק ראשון מתשובותיו להמדפיס שידפיסם, ולאחר תפילת שמו"ע של תפילת שחרית נתעלף, וקראו לרופאים ואמרו הרופאים שבסכנה גדולה הוא, ובעש"ק ביקש להלביש אותו חלוק לבן, ולא רצה לטעום עד ששמע סדר הקידוש, ואחר חצות הלילה הקיץ משנתו ואמר שילכו לבקש עליו רחמים על קבר צדיקים ובפרט על קברו של אביו, וכל העיר התחילו להתפלל ולבקש רחמים עליו, וכן הי' כל משך השב"ק ובמוצש"ק בילולות גדולות ביום ראשון י"ט טבת תרל"ב נצחו אראלים את המצוקים ונשבה ארון הקודש. השאיר אחריו ספרים עה"ת ועל הש"ס ושו"ת בשם כתב סופר.

כ' טבת

הגה"ק רבי משה בן מיימון זי"ע [הרמב"ם]

ימי נעוריו

נולד ביום יד ניסן בשנת ד' תתצ"ה לפ"ג בעיר קורדובה שבמדינת ספרד לאביו רבי מיימון בן יוסף הספרדי שהי' אחד מדייני עיר קורדובה, משפחת אבותיו היו חכמים ודיינים וגדולי העם מדור דור, תחילת לימודיו וחכמתו למדו אביו, ותיכף ראו עליו כי זה הקטן גדול יהיה, וכי לגדולות נוצר, כשמלאו להעלם י"ג שנה החלה עת צרה ליעקב כי עם האלמיהאדין השתלטו על עיר קורדובה וגזרו שמד–העברה לדת האיסלם או גלות שיעזבו את הארץ ואלפי יהודים תושבי העיר הלכו בגולה וביניהם רבי מיימון הדיין ומשפחתו, ונדדו מעיר לעיר וממדינה למדינה, אם כי הלך העלם משה בגולה טעמו לא פג ועלה ונתעלה בחכמה ובתבונה, וחוץ מה שאביו לימדו התחבר עם חכמי הפילוסופיא וסיגל לעצמו חכמות כלליות חכמת ההנדסה והרפואה, כאשר שמעו את שמעת רבי יהודה אבן שושן היושב בעיר פאס אשר בארץ אפריקא גמרו אומר לשים פעמיהם אל מקום שבתו, ר' מיימון ובנו דוד שלחו ידיהם במסחר להביא טרף לביתם ורבינו משה למד מפי רבי אבן שושן הנז',

באותו זמן החל הרמב"ם לכתוב פירושו על המשניות כמו שכותב בחתימת פירושו וז"ל: התחלתי לחבר פירוש המשנה ואני בן עשרים ושלש שנה והשלמתי במצרים ואני בן שלשים שנה שהי' אלף תע"ט לשטרות (היא שנת ד' תתקנ"ז לב"ע).

אגרת השמד

אף שם בעיר פאס גבר חמת המציק שהיו אנוסים להתחפש כמאמינים בתורה האיסלם, ואז קם חכם אחד והורה כי כל אלו המתחפשים הם מומרים לעבודה זרה, ודבר זה החריד לבות האנוסים ותרפינה ידיהם, והיו שחשבו לעזוב לגמרי דת הישראלי, באותה שעה כתב קם הרמב"ם וכתב מגלת ספר בלשון הערבית "אגרת השמד" לחזק ברכים כושלות ולחזק את העם האנוסים, והוכיח כי בשעת הסכנה מותר להתחפש במסוה אמונה אחרת וכו', והי' גם מעודד שיעזבו את ארץ השמד ויעברו למקום עוז מבטחים, ומשום זה נתפס למלכות כמסית את המאמינים לבגוד באמונת מוחמד, וד' הי' בעזרו דהי' שם חקר הערבי גדול שדבר עליו טוב ויצלהו ממות.

נפלאותיו במצולה

כשגבר חמת האויב גמר רבי מיימון להמלט מארץ האויב ובשנת תתקכ"ה בד' לחדש אייר בליל חשך ואפילה ירדו כל בני משפחתו באני' לשאת אותם לארץ ישראל, על הדרך קמה רוח סערה לטבעו בים כמו שכתב הרמב"ם ברשימותיו: בליל אחד בשבת בארבעה ימים לירח אייר נכנסתי לספינה וביום שבת עשירי לאייר שנת ד' תתקכ"ה ליצירה עמד עלינו נחשול שבים לטבענו והי' זעף גדול בים, ונדרתי עלי ששני הימים האלה אצום בהם ואתענה בהם תענית ציבור שלם אני ואנשי ביתי וכל הנלוים אלי ואצוה על בני לעשות כן עד סוף כל הדורות שיצאו מאתם ויתנו צדקה כפי כחם, ומנדרי שאהי' אני יושב לבדי בעשירי באייר לא אראה שום אדם אלא מתפלל וקורא כל היום ביני לבין עצמו וכשם שלא מצאתי בים באותו היום אלא הקב"ה כך לא אראה אדם ולא אשב עמי אלא אם כן נאנסתי, וליל אחד בשבת שלושת ימים לירח סיון יצאתי בשלום מן הים ובאנו לעכו וניצלתי מן השמד והגעני לארץ ישראל, ויום זה נדרתי שיהיה יום ששון ושמחה ומשתה ומתנות לאביונים אני וביתי עד סוף כל הדורות, וביום שלישי בשבת ארבעה ימים לירח מרחשון שנת כ"כ ליצירה יצאנו

מעכו לעלות לירושלים תחת סכנה (א"ה, ה' אז המסע הצלב שלחמו הנוצרים עם המוסלמים) ונכנסתי לבית הגדול והקדוש (כנראה שמתכוין לכותל המערבי, הכ') והתפללתי בו ביום החמישי ששה ימים לירח מרחשון, ובאחד בשבת תשעה בחודש יצאתי מירושלים לחברון לנשק קברי אבותי במערה, ואותו יום עמדתי במערה והתפללתי שבח לקל על הכל, ושני ימים האלה שישי ושתיעי במרחשון נדרתי שיהי' לי יום טוב ותפלה ושמחה בה' ואכילה ושתי', אלקים יעזרני על הכל ויקים לי את נדרי לה' אשלם אמן, וכשם שזכיתי להתפלל בחורבנה כך אזכה אני וכל ישראל בנחמתה ונאמר אמן, עכלה"ק.

באותו זמן הי' "המרכז הרוחני" בארץ ישראל בעיר עכו מנהיג העדה הי' הדיין החכם והמשכיל רבי יפת בן ר' אליהו אתו נתקשר הרמב"ם בקשרי אהבה וידידות, ונמשכה הידידות גם כאשר רבי יפת נתמנה דיין באלכסנדרי'. באותו זמן שהי' הרמב"ם נודד ממקום למקום גמר את פירושו על המשניות כפי שכותב בסיומו לפי' המשניות ז"ל: יודע השם יתברך כי מהן הלכות תליתי פירושן במסעות הדרך ומהם ענינים כתבתים ואני עליתי בספינות בים המלח....

כוס יגונים

מפני מצב המלחמה הי' עניות ודחקות מנת חלקם של היהודים תושבי א"י והחיים היו קשים מנשוא, וזמן קצר אחר הגיעו לא"י נסע להשתקע באלכסנדרי' שבארץ מצרים שהי' טוב להיהודים יותר משאר ארצות הגולה, כששה חדשים אחר בואו למצרים מת עליו אביו הגדול רבי מיימון, ובטרם התנחם מתו עליו שני ילדיו ביום ראש השנה וזמן קצר לאחר מכן נפטרה אמם–אשת נעוריו של הרמב"ם, וגל אחר גל הכה אותו שאחיו ר' דוד לו מסר כל כספו והוא פירנס אותו טבע בים עם כל רכושו וגם רכוש אחרים הי' בידו, ומרוב צערו נפל למשכב ועד כשנה שכב על ערש דוי, הרמב"ם הביע את רגשי האבל שלו במכתב לידידו הנ"ל רבי יפת מעכו וז"ל: לכבוד גדולת מר יפת החכם המבין הדיין והמשכיל בן כבוד גדולת מרנא ורבנא אליהו הדיין החסיר זכר צדיק לברכה מאת אוהבו המתפלל להוסיף כבודו משה ב"ר מיימון הרב זכר צדיק לברכה ... מאחר שנפרדנו מת אבא מארי זכרונו לברכה גם אירעוני צרות רבות בארץ מצרים מחליים והפסד ממון... והרעה הגדולה שבאה עלי באחרונה שהיא רעה מכל רעה שעברה מיום היותי עד היום הזה, והיא פטירת אחי הצדיק זצ"ל שטבע בים הודו, ובידו ממון רב לי ולו ולאחרים, והניח בת קטנה ואלמנתו אצלי, ונשארתי אחריו כמו שנה מיום שהגיעה השמועה הרעה נופל על המטה בשחין רע ובדלקת ובתמהון לבב וכמעט הייתי אובד, כמו שמונה שנים אני מתאבל ולא התנחמתי, ובמה אתנחם, על ברכי גדל והוא הי' האח והוא הי' התלמיד והוא הי' נושא ונותן בשוק ומרויח ואני הייתי יושב לבטח, והבין בתלמוד ובמקרא והבין בדקדוק הלשון, ולא היתה לי שמחה אלא בראותו, ערבה כל שמחה והלך לחיי העולם, והניחני נבהל בארץ נכרי', כל עת שאראה כתב ידו או ספר מספריו יהפך עלי לבי ויעורו יגונים... ולולי התורה שהיא שעשועי ודברי החכמות שאני הוגה בהם כדי שאשכח בהם את יגוני אז אבדתי בעניי... ע"כ,

עוד לא גמר לשתות כוס היגונים בא עליו צרה כשהעלילו עליו דפיתה יהודים שקבלו עליהם את דת המוחמד לשוב לדת אבותם שזה הי' עבירה גדולה על פי החוק, כוונת המלשינים הי' על האגרת השמד, ויטב ד' עליו חסד שמצא חן בעיני השלטון ונמלט מפח יקוש.

תל תלפיות

כאשר שם הרמב"ם הולך וגדול בחכמתו הנפלאה נתמנה ע"י המשנה למלך שיהי' רופאו הפרטי ומזה התפרנס למחית ביתו ומאז השכימו לפתחו שאר שרי המלוכה ואצילי העיר שיהי' רופא ביתם, ואחרי כן נשא חן בעיני המלך השולטאן והוא שמהו לרופא לו ולחצירו, והמשרה הנכבדה הזו היתה ירושה לבנו ולנכדיו, רופאים גדולים ורבים נהרו אל מקום הרמב"ם להתראות אתו וליהנות מחכמתו,

גם נתמנה ע"י הקהלה להיות להם לרב ולמורה דרך בראותם את גודל חכמתו בהפלגה יתירה, וישב הרמב"ם בראש תשעה מורי הוראה, הרמב"ם הי' טרוד במאוד מעבדותו כרופא ורב העיר כפי שכותב ז"ל: אני שוכן במצרים והמלך שוכן באל–קאירה ובין שני המקומות שני תחומי שבת ולי על המלך מנהג כבד מאוד, אי אפשר לי מבלי ראותו כל יום בתחילת היום, אמנם כשימצאהו חולשה או יחלה אחד מבניו לא אסור מאל–קאירה ואני רוב היום בבית המלך, ואפשר גם כן שפקיד אחד או שני פקידים יחלו ואני צריך להתעסק ברפואתם, כללו של דבר: כל יום ויום אני עולה לאל–קאירה בהשכמה וכלא יהי' שם שום מכשול ולא יתחדש שם שום חידוש אשוב למצרים אחר חצות היום על כל פנים לא אגיע קודם, ואני מתרעב ואמצא באכסדראות כולם מלאות בני אדם גוים ויהודים בהם חשוב ובלתי חשוב ושופטים ושוטרים ואוהבים ושונאים וערב רב ידעו את עת שובי, ארד מעל הבהמה וארחץ ידי ואצא עליהם לפייסם ולרצות ולחלות פניהם כדי למחול על כבודם להמתין אותי עד כדי שאוכל אכילת עראי, והיא מעת לעת ואצא לרפואתם ולכתוב להם פתקאות ונוסחאות רפואות חלייהם, לא יסור הנכנס והיוצא כל הלילה, ולפעמים באמונת התורה עד סוף שתי שעות מן הלילה או יותר אספר להם ואצום ואדבר עמהם, ואני שוכב פרקדן מרוב העייפות ויכנס הלילה ואני בתכלית החולשה לא אוכל לדבר, סוף דבר: לא יכול אחד מישראל לדבר לי או להתחבר ולהתבודד עמי זולת יום השבת אז יבואו כל העם או רובם אחר התפלה אנהיג הציבור במה שיעשה כל ימי השבוע ויקראו קריאה חלושה עד הצהריים וילכו לדרכם וישובו קצתם ויקראו שנית אחר תפלת המנחה עד עת תפלת ערבית, ע"כ, (ממכתבו לרבי שמואל אבן תיבון).

שם במצרים קיבל מאת הממשלה כתר הנגידות לו ולזרעו ירושה עד ששה דורות, וכל ימיו שהי' במצרים השתדל

להטיב את מצבה היהודים שם ובכל מקום, חמשה בתי מדרשות הקים במצרים בהם לימד תורה לאחרים, וכל הלומדים שם התפרנסו על חשבונו של הרמב"ם, ההוצאות מכיסו של הרמב"ם להחזקת בני הישיבות ובית תלמודם עלה יותר מעשרת אלפים דינרים מצריים,

שם במצרים נשא אשתו השניה שממנה נולד לו בנו הידוע רבי אברהם.

מצודתו פרוסה

בארץ תימן היו היהודים תחת עול ממשלה קשה והכריחו היהודים לקבל עליהם אמונת מוחמד למראה העין, וגם עמד אז מומר אחד ודרש דרשות של דופי על תורת משה ורבים החלו לפסוח על שני סעיפים, אז פנה חכם התורה שבארץ תימן רבי יעקב אלפיומי לבקש ממנו מה לעשות לחזק יהודי תימן באמונת ד', אז כתב הרמב"ם להם אגרת נחמדה בלשון ערבית, הידוע בשם "אגרת תימן" דברי נחומין וכבושין, ובסוף כותב שיזהרו שלא יתגלה המכתב להערביים, והוא סיכן עצמו לזכות את הרבים, ובכלל השתדל הרמב"ם להקל עול סבלם של יהודי תימן כמו שכותב הרמב"ן באגרתו אל רבני צרפת על דבר ספר המורה וז"ל: והנני מעיד לפני רבותי שמים וארץ כי שמעתי ממגידי אמת שבכל ארצות ממלכת תימן קהלות רבות עוסקים בתורה ומצות לשמן, והיו מזכירים שם הרב בכל קדיש וקדיש בחייכון וביומיכון ובחיי מרנא משה בן מיימון, אשר האיר עיניהם בתורה והעמידם בקרן אורה, לבטל מהם גזרות קשות וכובד המסים, כי היו כטיט חוצות מרמס, ומעליהם עול מלכות הרים ויקל להם מעט ממשא מלך ושרים, ע"כ.

ידו החזקה

הרמב"ם בראותו כי אין ההמון יודע עיקרי ההלכות היוצאים מהמשנה והגמרא שם על לבו לחבר ספר שיהי' בו כל ראשי ההלכות דבר דיבור על אופניו כמו שכתב לתלמידו רבי יוסף בן יהודה אבן עקנין 'למען יניח מן החקירה בבקשו כל הלכה הדרושה לו' עשר שנים רצופות עבד הרמב"ם לערוך את הספר "היד החזקה" וכתב בסדר הדורות בשם רבי דוד הנגיד וז"ל: כי עשר שנים הי' יושב רבינו משה בחדרו ולא יצא מפתח ביתו עד שסיים משנה תורה, בלילה שהשלימו נראה אליו בחלום רבינו מיימון אביו בלויית אדם אחד עמו, ואמר לו רבנו מיימון אביו: הנה לך זה משה רבינו, ונבהל [הרמב"ם] אמר לו [משרע"ה] באתי לראות מה שעשית, וכשראה אמר לו יישר כחך, ע"כ.

הסתלקותו לחיי העוה"ב

כארבעים שנים חי הרמב"ם במצרים וכשהגיעו ימיו לשבעים שנה ביום כ' לחדש טבת שנת ד' תתקס"ה נח נפשי', ויושם בארון במצרים ועל פי רצונו ופקודתו הובאו עצמותיו לארץ ישראל וקברוה בטבריה, מספרים דבהעלותו את הארון לארץ ישראל פגעו בהם שודדים ויברחו האנשים נושאי הארון, השודדים רצו להשליך את הארון לים ולא יכלו להעתיקו ממקומו, אז הניחו להיהודים שיוליכוהו למחוז חפצם, בכל מקום בעולם רב האבל עם הגיע הידיעה על הסתלקותו של הרמב"ם לשמי רום, בירושלים עשו מספד גדול וקראו פרשת התוכחה שבספר ויקרא, והפטירו בנביא ויהי דבר שמואל אל כל ישראל גלה כבוד ישראל כי נלקח ארון האלוקים.

כ' טבת

הגה"ק רבי שמחה ישכר בער האלבערשטאם מציעשנוב זי"ע

ממקור קדוש מחצבתו

נולד בשנת תרכ"ט בסטראפקוב לאביו הגה"ק משינאווא (שהי' באותו זמן בארץ ישראל) וזכה להכיר את זקינו הגה"ק מצאנז שאמו לקחו פ"א אליו כשהי' ילד קטן ואמר עליו זקינו הה"ק מצאנז אל אמו שהילד עוד יאיר את העולם, הה"ק מציעשנוב הי' לו קורת רוח שזכה להכיר זקינו הק' מצאנז משום דכתבו התוס' (ב"ב נט.) דהא דאיתא בב"מ (דף פה:) כל שהוא תלמיד חכם ובנו ת"ח ובן בנו ת"ח שוב אין תורה פוסקת מזרעו לעולם, היינו דווקא ברואין זה את זה.

במעלליו התנכר הנער

משנות ילדותו הי' מחונן בכשרונות נדירות וכל רואיו יכירו ויעידו כי לגדולות נוצר, והי' שוקד על תלמודו בהתמדה רבה, וגדולי הרבנים שבאו להסתופף בצל אביו הק' משינאווא השתעשו עמו בדברי תורה ביניהם הגה"ק מאוסטראווצא והגאון הבית יצחק זצ"ל שפלפל עמו ואמר שלא ראה אברך בנש"ק שיהי' למדן כמוהו.

האיש מקדש

כשהי' בן י"ג שנה בא בברית האירוסין עם הרבנית בתו של הה"ק ר' יהושע מבעלז זי"ע, ובשנת תרמ"ז נשאה וישב שם בבעלזא על התורה ועל העבודה, חותנו הי' מחבבו למאוד והי' משתבח עם השני בערלעך שלו ה"ה בנו הה"ק ר' ישכר דוב וחתנו הה"ק רבי שמחה ישכר דוב, הי' בידידות רב עם גיסו הנ"ל הה"ק מהרי"ד מבעלז שהעריץ אותו עד למאוד והי' דואג לשלומו הטוב, כמסופר שבשנת תרע"ב רצו כמה אדמורי"ם ורבנים לייסד חדר שילמדו בו בסוף היום גם קצת לימודי חול וכתב הגה"ק מבעלז מכתב חריף נגד זה ונתבטל הדבר, והגה"ק מבעלז גילה טעמו למה יצא מגדרו לכתוב בתקיפות כל כך, כי חשש שהגה"ק מציעשנוב מפאת חולשתו מחליו (שחלה משנת עת"ר עד להסתלקותו בשנת תרע"ד) לא יוכל לסבול הצער מהשמועה שנתייסד חדר כזה, הי' נוהג במנהגיו כמנהג שינאווא (חוץ ממה שהי' לובש ספאדיק בחול כמו בבעלזא לא כשאר בני הה"ק משינאווא שלבשו קאפוליש'ן) אבל בדברים שהיו נוגעים להרבנית הי' נוהג כמנהג בעלזא

כדוגמת כריכת ההושענות כרך את של עצמו בערבה כמנהג שינאווא וההושענא של הרבנית בעלי לולב כמנהג בעל וא.

על כס הרבנות

הה"ק מציעשנוב ישב על שלחן חותנו שבע שנים עד שנת תרנ"ג, ואז קבלוהו לאב"ד בעיר ציעשנוב, והי' נוהג נשיאותו ברמה ברב תבונות, והי' יושב ודן בתמידיות ענייני בי"ד, פעם התדיין אצלו איש ואשה ובשעת הדי"ת הי' הה"ק מציעשנוב מתעסק עם מקטרתו, והי' נדמה להאיש שאינו מאזין לטענותיו, אבל בשעה שטען ונטה לומר קצת שקר, הגיב הה"ק מציעשנוב ואמר לו מה אתם אומרים, וכה חזר ונשנה בכל פעם כשרצה לשקר, וכיון שראה שיודע אימתי הוא משקר אמר בעל כרחך את האמת.

בשנת תרנ"ט כשנפטר אביו הק' משינאווא עבר אליו חלק חשוב מחסידיו, עפ"י מעשה שהי' הה"ק משינאווא בחנוכה האחרון עלי אדמות כשהי' חולה מוטל על ערש דוי, וכבר לא יהי' יכול לדבר, רמז באצבעו על הה"ק מציעשנוב שהוא ידליק את הנרות בהמנורה שלו על מקומו והחסידים ראו בזה כעין סמיכה.

ויראו ממך

הי' נערץ במאוד בעיני גדולי דורו והיו מקבלים דעתו בעניני הכלל, פעם הי' אסיפה גדולה של רבנים בענין הנשיאות של קופת רמבעה"נ לעדת גאליציע ובראשם הגאון המהרש"ם זצ"ל אב"ד ברעזאן וההה"ק מציעשנוב נתאחר קצת כשנכנס להאסיפה עמד מפניו הגאון מברעזאן מלא קומתו ואחריו כל הרבנים, ואחר האסיפה כששאלו את הגאון מברעזאן מדוע קם מפני הרב מציעשנוב שצעיר ממנו הרבה, ענה ואמר וואס זאל איך טוהן וועז ער איז אריין געקומען האב איך מיך דערשראקן פון פאר אים.

סיפר כ"ק מרן רבינו בעל ברך משה ז"ל כשהי' אביו הק' העצי חיים זי"ע (שהי' מחותן עם הה"ק מציעשנוב שבנו ומ"מ הגה"צ ר' יחזקאל זצ"ל הי' חתנו) מביקורו אצלו אמר: איך בין געווען בייַ אנדערע צדיקים ס'האט מיך נישט אזוי באנומען, איך בין געווען אין ציעשנוב ס'האט מיך עלעקטעזירט פון קאפ ביז פוס.

עבודתו בקודש

תפלותיו ודרשותיו הי' בהתלהבות גדולה עד למאוד מעורר לבבות ישראל, סיפר הה"ק ר' איציקל מפשעווארסק זצ"ל שפ"א הי' בשבת שובה בציעשנוב והה"ק מציעשנוב קרא את פרשת האזינו בהתלהבות נוראה, ותיאר לפני הה"ק מקאלאשיץ את הרגשתו בשעת הקריאה באמרו: איך האב נישט געווואוסט צו עס טאג צו נאכט, צו עס איז שבת צו אינדערוואכן, צו איך בין אויף דער וועלט צו אויף אן אנדערע וועלט.

נהג עפ"י רוב להתענות בערב שבתות של שובבי"ם, פעם בסוף ימיו כשהי' כבר חלש (שהי' חולה משנת עת"ר) מיהר לקדש אחר התענית לפני שש (כי הקפיד לא לקדש בין שש לשבע) ואחר שלקח הכוס בידו דפק המורה שעות שהגיע שעה שש, מפני כבוד הכוס לא הניחה מידו, אלא חיכה שעה שלימה דבוק במחשותיו הק' כשהכוס בידו אף על גודל חולשתו ורק אח"כ קידש.

סיפר הה"ק ר' איציקל מפשעווארסק זצ"ל דבהושענא רבה כשפתח הה"ק מציעשנוב לומר דברי כיבושין, געו כל העם בבכי ולא הי' אפשר לשמוע מה שאומר מגודל קול הבכי, ומסופר דבראש השנה כשאמר היה"ר לא שמעו כלום, אמנם כששמעו ממנו תיבת "כדאי" מהנוסח שם, (ואני יודע בעצמי שאיני כדאי לבקש על עצמי וכו') נעשה בכי' בביהמ"ד.

זוכה ומזכה

זקן אחד שהי' גביר וקמצן נחלה והזכיר עצמו לפני הה"ק מציעשנוב אמר לו שאם יתן מאה זהובים לצדקה אז יושע, כשהלך משם אמר הה"ק מציעשנוב שיודע שלא יבריא הלה מחליו, ואע"פ כן לקח ממנו מעות לצדקה יען ריחם עליו שיבוא לעולם העליון בלי זכויות על כן זיכהו במצות צדקה, (ואף שידע שיתפרסם שלקח ממון ולא פעל כלום ויתבזה ע"ז לא חש על כבודו).

רוח נדיבה

הי' תופס מחשבות בנ"א ומגיד עתידות והי' מזהיר על מלחמת העולם הראשונה בשנת תרע"ב חששו ממלחמה שנהרג המשנה למלך של מדינת עסטרייך וחששו שיד רוסלאנד באמצע ואמרו לפניו בשם גיסו הה"ק מהרי"ד מבעלזא שלא יהי' מלחמה, ענה ואמר מה פעל אם נדחה לשנתיים ואמר כמה פעמים לפני הסתלקותו דאם היו יודעים מה שעומד לבוא על העולם היו כובשים פניהם בקרקע ובוכים (בלשונו הקדוש: וואלט מען געלעגן מיטן פנים אין די ערד און געווייַנט) וחשבו אז שנתכוון למלחה"ע הראשונה ולבסוף ראו שנתכוין למלחה"ע השני'. וההה"ק ר' איציקל מפשעווארסק זצ"ל שהי' בסיביר במלחה"ע הב' אמר שכל זה ראה הה"ק מציעשנוב ברוח קדשו.

פעם עמד חתנו הה"צ ר' לייבוש מטאמשוב אצל חלון ביהמ"ד והרהר באיזה דבר, אמר לו חמיו מה שחשב ועמד חתנו כמשתומם, נענה לו חותנו ואמר: תפיסת מחשבה אינו רוח הקודש.

לוחם מלחמת ה'

הה"ק מציעשנוב הי' מקנא קנאת ד' צבקות ולחם בעוז נגד כל הפרצות בכלל, ובפרט נגד ספחת הציונות שהחל אז להיות אבן נגף בכרם בית ישראל ורבים חללים הפילה, והי' מריץ ושוגר מכתבים לגדולי דורו שילחמו נגד הציונים שלא ירימו ראש ולא ישתלטו בהנהגת הקהלות. רביה"ק זי"ע הי' מספר מגודל מסי"נ של הה"ק מציעשנוב במלחמתו נגד הציונים וסיפר דכשישבו בני הגה"ק משינאווא שבעה על אביהם ביום השישי התחיל הגה"ק מציעשנוב לבכות מרה

וכששאלו אחיו על סיבת הבכי ביום השישי הרי אמרו חז"ל שלשה לבכי, ענה להם דבוכה דעכשיו שנסתלק אביהם הק' מי ילחם עם הציונים, והי' מספר רביה"ק זי"ע דהכתבי עת של הציונים היו שופכים על הה"ק מציעשנוב בוז וקלון מידי יום ביומו על מלחמתו עמהם, והי' אומר שביום שאין כותבים עליו צריך לעשות תשובה, ורביה"ק זי"ע כשהוציא את ספרו על הגאולה ועל התמורה בשנת תשכ"ז השמיצו עליו הכת"ע מדי יום ביומו ואמר בדרך צחות שאותו אין מניחים שיעשה תשובה שהא אינו עובר יום שלא ילעגו עליו.

אגב. בשנת עת"ר אמר הה"ק מציעשנוב שהאור של הבעש"ט הק' נמשך למאה וחמישים שנה ואז נפסק (שנת עת"ר הוא ק"נ שנה משנת ק"כ, שנה שבו נסתלק הבעש"ט הק'), והוא כדברי רביה"ק זי"ע בספה"ק ויואל משה סימן ק"פ דלא נודע להעולם מה הוא דרך הבעש"ט הק'.

הסתלקותו לחיי העוה"ב

בשנת עת"ר חלה אנושות ומאז הי' חלש עד להסתלקותו אבל המשיך בעבודתו הק' במסירות נפש, לפני הסתלקותו שאלו בן גיסו הה"ק מקאלשין מה יהי' עם העולם שאז נשרו הרבה בחורים מן הדרך מן ספחת הציונים ואביזרייהו ועשתה חורבנות בבתי ישראל, ענה לו דלפני ביאת המשיח ירדו לעולם נשמות שלא יצרכו לעבוד הרבה (להחזירם למוטב), ואגב אמר שהיום שנתחדש כח ה'עלעקטרי"ק שהכל נעשה במהירות גם לעשות תשובה לא צריך זמן הרבה ולהסתגף בסיגופים ותעניות.

במוצש"ק כ' טבת תרע"ד לפ"ק עלתה נשמתו לגנזי מרומים ורבבות נהרו אחר מטתו וגיסו הה"ק מהרי"ד מבעלז אחר את הלוי' והגיע למחרת וביכה אותו בבכי תמרורים באמרו: ער איז געווען א ווארעמע קעסל וואס מיר האבן זיך ביי איהם אנגעווארעמט אגרותיו אלי הי' מונח בארגז עם כתבי קודש, השאיר אחריו ברכה ספה"ק דברי שמחה על התורה ומועדים ומכתביו.

כ"ד טבת

הגה"ק רבי שניאור זלמן מלאדי זי"ע
בעל התניא ושו"ע הרב

צור קודש מחצבתו

הרה"ק ר' שניאור זלמן מלאדי זי"ע הי' בן אחר בן דור שביעי לגדול הדורות המהר"ל מפראג זי"ע, ונולד ע"י ברכתו של מרן הבעשטה"ק זי"ע ביום ח"י אלול תק"ה בעירה לאזני שברוסיא לאביו הצדיק נסתר הרה"ק ר' ברוך זי"ע, מרן הבעשטה"ק הדריך את הוריו איך לחנך ולגדל את בנם, וכשאביו בא אצל הבעשטה"ק שאלו בפרטות אודות הילד, וסיפר אז אביו להבעשטה"ק אשר במלואות להילד רק שנה החל כבר לדבר בלשון ברורה, הבעשטה"ק אמר אז לאביו שלא יאמר להילד שהוא הבעש"ט שאם יאמר לו אזי יגיע לו עבודה יותר בניקל.

במעלליו יתנכר נער

הי' ילד פלא מאד בעל מח עצום וגדול ובעל זכרון להפליא וחכמה למעלה מהשגת אנוש, כשמלאו לו חמש עשרה שנים כבר הי' מלא וגדוש בש"ס ופוסקים, וכשהי' בן י"ג שנה קבלוהו לחבר בחברא קדישא בעירו ליאזנא, ולפנינו עדות נאמנה מאחד מגאוני הדור ר' יעקב מפלענצנא זצ"ל בעל "ישועות יעקב" (על המדרש), שכתב עליו בפנקס חברא קדישא של קהילת לאזני באותה תקופה: "זקני תלמידי חכמים, כל מה שמזקינים דעתם נתוסף בתורה וביראת ה' תוסיף ימים ושנים, בשנתמלא שנת הי"ג, זמן קהלה להקהל בני חבורתא קדישתא, ה"ה החכם המופלג תנא ופליג החתן מוה"ר שלמה זלמן בהרב המזפלג מוהר"ב, דין זרע ברוך, זה ינחמנו כי סליק לגבוה בין אסיפת חכמים", כמו"כ כותבים בניו הקדושים בהקדמתם להשו"ע הרב: כי בעודו בן ח"י שנה גמיר לכולא תלמודא עם כל נושאי כליהם ספרי ראשונים והאחרונים.

האיש מקדש

שמו הטוב הלך למרחוק ובהגיע לגיל ט"ו דברו בו נכבדות עם אחד מנגידי וחשובי העיר וויטעבסק ר' יהודה לייב סג"ל ז"ל, ואחרי החתונה לקחו לביתו להיות סמוך על שולחנו, ושם בבית חותנו הוסיף שקידה על שקידתו בדרך פלא, וכאמור דבהיותו בן ח"י שנים גמיר לכולא תלמודה עם נושאי כליו ספרי הראשונים והאחרונים, וגם בלימוד הקבלה עסק אז, ובעבודה שבלב זו תפילה היה מתפלל בהתלהבות עצומה, והי' מובדל מבני אדם תמיד, אך דא עקא שדרכו דרך הקודש הי' מוזר בעיני חותנו ובני ביתו והיה נראה להם לאיש משוגע בכל הנהגותיו, ואמרו לאשתו שתקבל גט פיטורין ממנו, אך היא לא רצתה בשום אופן, ועל כן הרבו לעשות יסורים לו ולה, וכמה פעמים לא נתנו לו נרות והי' לומד לאור הלבנה, ובלילי חורף הי' סובל קור, גם כמה פעמים לא נתנו לו מה לאכול, אך כל זה לא הועיל להם להזיזו אף זיז כל שהוא מעבודתו, וגם היא סבלה יסורים הרבה מהם וקבלה הכל בכי טוב ועמדה על דעתה לא להתפרד ממנו.

בצל רבותיו

בשנת תקכ"ז כשהי' בן עשרים גמר בדעתו לעזוב את ביתו לכמה שנים ללמוד תורה בגולה, בימים ההם נשמע בעולם שמע תלמידי הבעש"ט הק' וביותר שם מעזריטש ששם מתפללים הרבה, וגם נשמע אז שם ווילנא ששם לומדים הרבה, והי' שוקל בדעתו אם לילך לווילנא או למעזריטש, שוב החליט ואמר: ללמוד כמדומה לי שאני יכול, אך איך להתפלל איני יודע עדיין כלל, על כן שם פעמיו מעזריטשה להסתופף בצל הרה"ק הרבי ר' בער המגיד ממעזריטש זי"ע, ועל דרכו והילוכו הסכימה גם אשתו (מחמת היסורים שהי' לה בבית אביה) רק שלקחה ממנו תקיעת כף שלא ישתהה שם יותר משנה וחצי, ובמה לנסוע לא נתנו לו על כן הלך ברגליו.

המגיד הכיר אותו ואת תוכנו מיד, וקירב אותו מאד, עד

שבחר בו להיות חבר עם בנו יחידו ה"ה הרה"ק ר' אברהם המלאך, ולמדו יחד בנגלה ונסתר ודרכי עבודת ה', והי' לומד התניא עם המלאך ג' שעות בנגלה והמלאך עם התניא ג' שעות נסתר (וסיפר דכשלמד עם המלאך בגמר הג' שעות הי' מסבב את המורה שעות בחזרה שילמוד עוד עמו, ואמר שהלימוד בעת ההוא הי' טוב מאוד בבחינת מים גנובים ימתקו). גם בעת שלמד המגיד עם בנו הי' מצטרף עמהם גם התניא, התלמידים הק' של המגיד בעת ששמעו ממנו דברי תורה לא יכלו לעמוד מגודל התפעלות, והתניא הי' יכול לעמוד כל זמן אמירת התורה עד שגמר, ומתחלה חשבו התלמידים שמפני שאינו מבין אינו מתפעל ומשום זה יכול להחזיק מעמד אך אח"כ נתוודע בהיפוך שזה גדולתו, ונתקשר מאד לרבו זה ונעשה מגדולי תלמידי המגיד.

כמו"כ שלחו רבו ביחד עם הרה"ק הרבי ר' מענדעלע מוויטעבסק לפרסם ולהודיע את דרך הבעשטה"ק, ואחרי פטירת המגיד זכה התניא לעסוק בהתעסקות הטהרה והקבורה של המגיד הק' כיון שהי' מהח"ק בעירו (אף שהי' מהתלמידים הצעירים) וזכה ע"י הגורל להתעסק בראשו כתם פז.

גם קיבל מהרה"ק רבי פינחס מקאריץ זי"ע ומהרה"ק רבי יחיאל מיכל מזלאטשוב זי"ע ששלח אותו המגיד אצלו כששבת במעזריטש, וקיבל ממנו ענין המופתים וכוונות המקה (הנדפס בסידור הרב) וגם קיבל ממנו ניגונים מהבעש"ט הק', כמו כן קיבל מהאחים הקדושים הרה"ק ר' שמעלקע מניקלשבורג זי"ע ובעל ההפלאה זי"ע שהעריצוהו וכיבדוהו.

לאחר פטירת המגיד הק' בשנת תקל"ב המשיך להסתופף בצל בנו המלאך הק' זי"ע שנפטר ב' שנים אחר אביו הק', אח"כ נסע להרה"ק רבי מנחם מענדל מוויטעבסק זי"ע, ובשנת תקל"ז כשעלה הרר"מ לאה"ק נסע אתו התניא בדעתו לעלות לא"י, אבל בהיותם על אם הדרך בעיר מאהליב בקשוהו שישאר בחו"ל שיהי' המנהיג לעדת החסידים, גם הרה"ק רבי אברהם מקאליסק זי"ע שהצטרף להנסיעה בקשוהו שישאר בחו"ל והוכרח למלאות בקשתם.

רבן של כל בני הגולה

ואכן כך עשה וחזר לרוסיא וקבע ישיבתו בעיר מולדתו לאז'ני, ובשנת תקמ"ו פונה אליו רבו באגרת שיקבל על עצמו בפועל את ההנהגה, וכך כותב לו: "ולך בכוחך זה והושעת את ישראל", ומסיים שם: "אהובי ידידי, חזק והתחזק לעצור בעם, כי עשה תעשה ויכול תוכל", או אז החל להנהיג את העם ועל ידו נתפשטה תורת החסידות ברחבי רוסיא וליטא, ואלפי ישראל התחילו לנהור אליו, כמו שהעיד פע"א הגה"ק משינאווא באמרו: שיכולים לנסוע לרבי ולא ליכנס אליו והא ראיה דהא הבעל התניא הי' לו שמונים אלף חסידים ואיך אפשר שכולם נכנסו אליו להתברך ממנו, אלא רואים שיכולים ליסע גם מבלי ליכנס.

הרה"ק הרר"מ מוויטעבסק במכתביו אל תלמידיו בחו"ל ציום שיכניעו את עצמם לבעת התניא וז"ל באחת ממכתביו: "אהובינו אחינו מה אנחנו שואלים מאתכם כ"א לאהבה עם לבבנו כבוד הרב חביבא ידידנו האמיתי מעולם אשר נפשנו קשורה בנפשו כ"ק מוהרש"ז נ"י הגדול מאחיו, גדלהו משל אחיו, כולכם חייבים בכבודו, שהרי כמה יגיעות יגע וכתת רגליו הרחק נדוד, נע ונד זמן טובא למען שמוע דברי אלוקים חיים, ואותו משחנו להיות מורה צדק במדינתכם שלא תהי' עדת ה' כצאן אשר אין להם רועה".

חג הגאולה

התפשטות החסידות על ידו ובפרט הדפסת ספרו לקוטי אמרים - תניא חרה מאוד להמתנגדים ונתעוררה המחלוקת נגד החסידים, ואז הלשינו אותו לממשלה הרוסית ובתחלת שנת תקנ"ט לקחו אותו במאסר ושם עבר עליו עינוים קשים שישב בחושך בהמבצר של מורדים במלכות, ושלשלאות של ברזל על ידיו הק', וגם לרבות החקירות והשאלות באמונת ודת ישראל ודרך החסידות.

ביום י"ט כסלו שנת תקנ"ט יצא הבעל התניא ממאסרו בפעטערבורג וז"ל במכתבו שכותב להרה"ק מבארדיטשוב זי"ע: ברם כגון דא צריך להודיע, כי יום אשר עשה ה' לנו, יום י"ט כסלו יום ג' שנכפל בו כי טוב, יום הילולא רבא דרבינו הקדוש נ"ע, וכשקריתי בספר תהלים בפסוק פדה בשלום נפשי קודם שהתחלתי פסוק שלאחריו יצאתי בשלום מה' שלום".

ומן הענין לציין כי ב"שו"ת מן השמים" (לרבינו יעקב מקורביל זי"ע מבעלי התוספות) נזכר תאריך זה של י"ט כסלו על אחת השאלות ששאל מהשמים, ובתשובה שקיבל נאמר "והיום יום בשורה", ובספה"ק "משמרת שלום" כותב בזה"ל: "ביום י"ט כסלו ברייסין ובכמה מקומות אין אומרים בו תחינה ונוהגים בו שמחה", ומוסיף שם: כי בשו"ת מן השמים לא נרשם בשאלות כל תאריך, פרט לשאלה זו שציין בה תאריך ונודע שבו ביום ההילולא דרבינו הקדוש מוהרד"ב ממעזריטש, גם יצא תלמידו הגדול רבי שניאור זלמן מלאדי מבית האסורים והיה טובה כללית.

יסופר שפע"א כשבא הבעל התניא להמגיד, סיפר לו ר' זושא שרבם אמר לו ליכתוב אליו הגאון שלי, נתעלף הבעל התניא, ונחלש מאד, ונפל למשכב, והחברייא קדישא פחדו לספר לרבם המגיד מה שקרה עם הבעל התניא, ורצו לעשות בעצמם איזה פדיון, אבל הרה"ק מבארדיטשוב זי"ע אמר שמוכרחים לספר לרבם, ונכנסו התלמידים וספרו לו מה שקרה, אמר בזה"ל: וד' העלים ממנו, הוא יש לו הרגשה כבן, אני נחשבתי כבן אצל הרבי שלי והוא נחשב כבן אצלי, ולא הבינו התלמידים את הדברים, כעבור שנה כמה ימים לפני פטירתו של המגיד אמר המגיד לתלמידיו מה שאתם מרגישים עכשיו כבר הרגיש ר' זלמן לפני שנה, לפני הסתלקותו לקח המגיד את ידיו של הבעל התניא ואמר: י"ט כסלו הוא יום הגאולה שלנו, ואכן בי"ט כסלו נפטר המגיד, ובי"ט כסלו אחר כ"ו שנים נשתחרר הבעל התניא ממאסרו.

בשנת תקס"א נאסר עוד פעם ביום ד' כסליו עד יום ה' דחנוכה אבל אסרו עליו לצאת מעיר פעטערבורג עד חוה"מ של פסח שאז מת הקיסר ונתמנה מלך חדש אשר נטה עליו חן

וחסד והרשה לו לצאת מפעטערבורג אחרי שיחרורו בפעם השני' עזב את עיר מולדתו והתיישב בעיר לאדי, ומאז נתפרסם שמו בקרב ישראל ל"הרב מלאדי".

הבעל התניא ראה את רבו הק' המגיד זי"ע כשהי' במאסר פעם הב', כפי שכותב במכתב לתלמידו הגדול הרה"ק רבי אהרן מסראטשעלע זי"ע, וז"ל: "אודיע כי נתנוני בכלא מיוחד ביום ד' כסליו וכמעט שבע ימים ישבתי בלא נטילת ידים, ולא נתתי שינה לעיני בימים ובלילות, עד שברוב רחמי השי"ת הביאו לי מים וזה אירע ביום טו"ב כסליו, והנה לעת ערב באי אלי הפרוקורור פעם הג' מקודם.. הסיר מעלי הנחושתיים מעל ידי ורגלי והרשה ליתן בחדר כלאי שמן למאור, ובלילה נפל שינה עלי והנה בחלומי כי בא לחדר כלאי כ"ק אדמו"ר הצדיק הרב המגיד זי"ע נ"ע בלוית בנו אדמו"ר הק' נ"ע בג"מ, ואמר לי בזה הלשון: מיין טייערער זלמינא תדע אז מיר האבין זיך געירדט פון גן עדן און מיר וועלן זיך צוריק ניט זעצען אויף די ערטער ביז השי"ת וועט די ארויס פירין פון אללע דיינע צרות און גרויסע נוטין און אין גיכן אויף תמיד, ע"כ זלמינא לעב שטארק זיך ע"כ לשה"ק נ"ע מהרב המגיד זללה"ה, ואיקץ וכמעט שראיתי אותם נ"ע עוד בעינים פתוחות".

רב תניא ופליג

כשעלה על דעת רבו הק' המגיד ממעזריטש זי"ע לסדר מחדש את השלחן ערוך שיכיל את כל הדינים בצירוף טעמו ונימוקו ומקורו של כל דין ודין, בחר בתלמידו החביב ופקד עליו לחבר את השלחן ערוך שלו המפורסם בשם שו"ע הרב, והוא הי' אז בן כ"ה שנים, וז"ל בהקדמת בניו: "ויבחר בכבוד אאמו"ר ז"ל אשר בו בזמן הי' מלא וגדוש מים התלמוד והפוסקים והפציר בו עד בוש ואמר לו אין נבון וחכם כמוך לידד לעומקה של הלכה לעשות מלאכה זו מלאכת הקודש להוציא לאור תמצית ופנימית טעמי הלכות הנזכרים בכל דברי הראשונים והאחרונים זקוקים שבעתיים כל דבר על אופניו בלי בילבול ותערובות ופסק ההלכה המתברר ויוצא מדברי כל הפוסקים עד חכמי זמנינו".

ואכן מיד בראשית מלאכתו זכה להערצת גדולי תורה וביניהם האחים הקדושים הרה"ק הרבי ר' שמעלקע מניקלשבורג זי"ע ובעל ההפלאה זי"ע שאחר שראו מחיבורו הל' ציצית והל' פסח שזאת חיבר עוד בהיותו במעזריטש, קילסוהו ושבחוהו עד למאוד, ואמרו לו: "חזק והתחזק לברך על המוגמר, לך נאה ויאה, וזכות התורה יעמד לך ולזרעך ולכל ישראל".

גם מחותנו המגיד הק' ר' מרדכי מטשערנאביל זי"ע ראה חיבורו זה בעין יפה, וכן כותב בהסכמתו הנלהבת: "כי גם אני בשלהוביתא דנורא דלבא התלקחתי מזמן זמנים, ואמרתי מתי יבוא איש אשר ידבנו לבו להאיר אור חדש וקדוש הזה בעולם", הגה"ק בעל אבני נזר זי"ע אף התבטא פעם ואמר: "מי שיש לו עינים מאירות (לעכטיגע אויגן) רואה כיצד מתורצות בשו"ע הרב קושיותיו של הגאון רבי עקיבא איגר זי"ע".

וסיפר הרה"ק ר' ישכר דוב מבעלזא זי"ע כי המגיד הק' ממעזריטש ציוה לתלמידו הק' הבעל התניא לסדר את השו"ע, וכשגמר את ארבעת הסימנים הראשונים נכנס אל הקודש להראותם לרבו הק', אמר לו רבו: לחבר שולחן ערוך בשביל העולם צריכים לכתוב עם לבוש ולא בגלוי... והתחיל הרה"ק הבעל התניא לחבר שוב מחדש את השו"ע, וכידוע נשארו גם ארבעת הסימנים הקודמים.

בשנת תקל"ב שנה אחת לפני פטירתו של המגיד, אמר פעם המגיד להרה"ק הרבי ר' זושא מאניפולי זי"ע תכתוב להגאון שלי, ר' זלמניו ליטווק, שיבוא הנה, ומאז קראו להבעל התניא בשם "הרב", בנו של המגיד סיפר לאביו שהתלמידים קוראים לו "הרב", נענה ואמר שכיונו אל האמת, שמא מילתא, והילכתא כרב, השו"ע הרב יתקבל בתפוצות ישראל.

בשנת תקנ"ז הופיע בסלאוויטא ספרו הק' "ליקוטי אמרים" הנודע בשם "תניא", בהסכמת רעו הרה"ק הרבי ר' זושא מאניפולי זי"ע, הכותב: "בראותי את הכתבים של הרב האי גאון איש אלקים קדוש וטהור, אספקלריא המאירה, וטוב אשר עשה ואשר הפליא ה' חסדו, ונתן בלבו הטהור לעשות את כל אלה להראות עם ה' דרכיו הקדושים".

ספרו זה נערץ ונקדש ביותר בקרב צדיקי הדור, הרה"ק בעל אוהב ישראל מאפטא זי"ע אמר: שגם אבותינו הק' אברהם יצחק ויעקב הלכו בדרך העבודה הכתוב בליקוטי אמרים", כך מוסר בעל ה"חקל יצחק" זי"ע בהקדמתו לספה"ק אמרי יוסף, עוד כותב שם ששמע פעם מפי אביו הגה"ק בעל ה"אמרי יוסף" זי"ע שהוא עבד את השי"ת כמה זמנים על ידי הספה"ק ליקוטי אמרים ושקד מאוד בלימודו בו.

הרה"ק בעל בני יששכר זי"ע מזכיר בספריו את התניא בהערצה רבה, וכך כתב ב"הוספות מהרצ"א" ל"סור מרע ועשה טוב" של שר בית הזוהר ה"עטרת צבי" מזידיטשוב זי"ע: "אם תרצה להוות צמאונך עיין נא בספר התניא נקרא בשם ליקוטי אמרים הנדפס מחדש מגאון זמנינו".

אף גאוני הדורות שיבחוהו ביותר, וכפי שהעיד חתנו של הגאון ר' עקיבא אייגער זי"ע שחותנו עסק בספר התניא, וכן מצינו בחתם סופר עה"ת (פר' בהעלותך) שמפרש "על פי מש"כ בספר לקוטי אמרים".

מלבד השו"ע הרב והתניא חבר עוד ספרים אחרים כמו "לוח ברכת הנהנין", "סידור הרב", ולאחר הסתלקותו הופיעו ספריו "תורה אור" על בראשית שמות, "ליקוטי תורה" על ויקרא במדבר דברים, וכן "ביאור הזהר", ו"בונה ירושלים", ומאמרים בחסידות.

גם השאיר אחריו כידוע עשר ניגוני קודש שנתפשט אצל החסידים, שאמרו צדיקי עולם על זה שמרומזים כנגד "העשר ספורות" ואלו הן הידועים: הניגון הידועה ביותר היא ארבעה בבות שחיבר עוד בהיותו מסתופף בצל המגיד הקדוש, ותשע אחרים הן: אבינו מלכינו, קול דודי דופק, אלי אתה, ניגון דביקות לשבת, צאינה וראינה, ניגון דביקות לר"ה, כאיל

תערוג על אפיקי מים (וההמשך היא פלא בתיבות: "והיו לטוטפות בין עיניך"), לקראת שבת, וניגון ישן הידוע בין חסידי חב"ד, ועוד חיבור ניגון על הפיוט בני היכלא שחיברו האר"י ז"ל לומר בסעודה שלישית, וי"א שגם צמאה נפשי (שרבינו הקדוש ז"ע ניגנו בסעודת ל"ג בעומר) חיבר התניא, וי"א דגם ניגון "תשב אנוש עד דכא וגו'" חיבר התניא.

אשכבתי' דרב

בסוף ימיו החל המושל מצרפת נאפאליאן לערוך מלחמה נגד רוסיא, כידוע נחלקו גדולי ישראל מה הוא יותר טוב לישראל אם ינצח צרפת או רוסיא, התניא קדישא סבר דהוא סכנה גדולה לכלל ישראל אם ינצח צרפת את הרוסים ככותב במכתבו וז"ל: "ביום א' דר"ה הראו לי אם ינצח נאפוליאן יורבה העושר בישראל ויורם קרן ישראל, אבל יתפרדו ויתרחקו לבן של ישראל מאביהן שבשמים, ואם ינצח אדונינו אלכסנדר אם כי יורבה העוני בישראל ויושפל קרן ישראל אבל יתקשרו ויתחברו ויתעקדו לבן של ישראל לאביהם שבשמים, וזה לך לאות שבקרב הימים יוקח מחמד עיניכם (וכאן רמז על פטירתו באותו שנה) ובקרב הימים יתחילו ליקח לאנשי חיל מאחב"י, והוי זכור במה שנתפרדנו בפ"ב בהביאור שרים רדפוני חינם ומדברך פחד לבי, נ. ב. ולמע"ה לדון את האגרת הזאת בשריפה" ע"כ.

כשהתקרב חיל צבא צרפת ללאדי עיר מגורו התחיל לברוח עם כל משפחתו לתוך ארץ רוסיא, וכמה חדשים טלטל בקור העז של חורף רוסיא והוא בן שישים ושמונה שנים ומתוך כך נחלה מאוד, גם מגודל מרירותו מתלאות עם ישראל מפאת המלחמה, ויצאה נשמתו בטהרה, ולפני הסתלקותו לא פסק פומי' מגירסא עד יום מנוחתו, ואחר שהתפלל תפלת ערבית והבדלה בחונן הדעת בדעת צלולה ומיושבת בדביקות נפלאה במוצש"ק פרשת שמות כ"ב טבת תקע"ג לפ"ק, נסתלק בכפר פייענא והובילוהו לקבורה בעיר האדיין.

ומסופר בשם הרה"ק בעל הצמח צדק מליובאוויטש זי"ע שבאותו מוצש"ק אמר הבעל התניא: הבדלה יש סברא שהיא דאורייתא, ותפילת ערבית רק רשות, והעת קצר, על כן יקדים הבדלה לתפילת ערבית".

על מצבת קדשו חרות: "פה נגנז ארון הקודש הרב הג' האלהי, חסיד ועניו קדוש וטהור ראש גולת אריאל כתר תורה מעין החכמה צדקת ה' עשה ומשפטיו עם ישראל ורבים השיב מעון אדמו"ר שניאור זלמן במוהר"ר ברוך נ"ע נכסף אל קדשו ושבה אל ה' נפשו ביום ראשון בשבת כ"ד לחודש טבת שנת התקע"ג ליצירה".

גדולים צדיקים במיתתן

שני יהודים נתגלגלו פעם לרגלי מסחרם לרוסיא ונשתקעו שם כמה שנים והצליחו במסחרם אך במשך הזמן פרקו מעליהם עול מצוות ויתערבו בגוים וילמדו ממעשיהם, כעבור שנים רבות החליטו לשוב לעיר מולדתם, בלילה הגיעו לכפר אחד וסרו לבית אחד הגוים ובקשו מקום ללון, בעל הבית הגוי קיבלם בסבר פנים יפות והם נכנסו אל הבית ובקשו חמין לשתות, הגוי העמיד מיד את המיחם ונתן להם לשתות, אחרי השתיה שאלו אם יש משהו לאכול כי הם רעבים, שאלם הגוי מה הם רוצים לאכול, והשיבו שהם רוצים סעודה הגונה בשר ודגים וכל מטעמים, והם ישלמו בעד הכל, אמר להם הגוי: הלא אצלי בשר טריפה, חייכו האורחים ואמרו לו שלא איכפת להם ואעפי"כ הם רוצים, הגוי יצא לחוץ כדי להסיק את התנור ולבשל את הבשר, כעבור זמן מה נכנס הגוי עם גרזן בידו ופניו מפיקות אימה, ולתמהונם של האורחים פנה אליהם הגוי בחמת רצח ואמר שעליהם להתכונן למות, כי עוד מעט והוא יהרוג אותם, האורחים נתבהלו מאוד והתחילו להתחנן על נפשם, והוא באחת, לא יועיל לכם כל תחנוניכם, גזלן אני וזו מלאכתי, יצא הגוי מחדרם ונעל את הדלת מבחוץ, והמה שומעים שהוא משחיז את הגרזן ואומר לבנו שכאור הבוקר יכנסו שניהם אל החדר ויהרגו את האורחים, כשראו היהודים שקיצם מתקרב ובא בכו בכי תמרורים והתחילו להרהר בלבם מה הי' להם לעזוב את מקום מולדתם ולנדוד למקומות רחוקים, והגוי פתח את הדלת ונכנס אליהם ואמר: נשאר לכם רק זמן מועט לחיות ואם אתם רוצים לומר ווידוי או להתפלל אתן לכם חדר מיוחד לכך, אבל אל תעשו שהיות מרובות, נכנסו היהודים לחדר שהראה להם הגוי, ופתאום הרגישו חרטה עמוקה והתעוררות תשובה על כל מעשיהם הרעים, ועמדו להתפלל עד כמה שעות זכרו מסדר התפילה מימים עברו, בבכיות וצעקות יוצאות מן הלב.

עבר זמן מה והגוי נכנס שוב אליהם וכמעט שלא הכירוהו, פנים שוחקות הי' לו, ואמר להם: אתם חפשים, מעולם לא נתכוונתי ח"ו להרוג אתכם, אינני רוצח ושופך דמים, אלא מעשה שהיה כך היה: לפני שנים רבות עבר דרך כפר זה יהודי קדוש אחד והתאכסן בביתי הוא חלה כאן ונפטר בחדר זה, לפני פטירתו ברך אותי באריכות ימים, ואמר לי בקשה אחת לי אליך, כשיעברו עוברי אורח יהודים לכאן תקבלם בסבר פנים יפות ואם מי מהאורחים ירצה לאכול בשר טריפה תאיים עליו באיומים גדולים ואפילו באיום של מיתה, כשנפטר הצדיק הק' הוליכוהו בני משפחתו לקבורה לעיר הסמוכה, ואני סגרתי מיד את החדר בו נפטר ואיני מכניס לשם שום איש מלבד כשבא יהודי ורוצה להתפלל אני מכניסו שם להתפלל, ועכשיו תבינו למה איימתי עליכם שארצח אתכם, אחרי שבקשתם לאכול בשר טריפה, לשמע הדברים נשמו היהודים לרווחה, והתחילו לחקור ולדרוש מי הי' אותו צדיק והיכן נקבר, ונודע להם שהכפר הוא כפר פייענא, והצדיק הי' הרה"ק הבעל התניא זי"ע כשברח יחד עם כל משפחתו בשעת מלחמת הצרפתים ברוסיא, ונפטר כאן בשנת תקע"ג והוליכוהו לקבורה בעיר האדיין, נסעו היהודים ישר לעיר האדיין וסרו אל אוהל הקדוש והשתטחו שם זמן רב על ציונו בתפילה ובפרקי תהלים מתוך בכיות ואנחות היוצאות מן הלב, ולא זזו משם עד שנעשו בעלי תשובה גמורים.

כ"ד טבת

הגה"ק רבי נפתלי הכהן כ"ץ זי"ע מפוזנא בעמח"ס "סמיכת חכמים"

מתולדותיו

נולד באוסטרהא בשנת ה'ת"כ לאביו 'הרב הגדול המופלג בדורו' (מתוך נוסח המצבה ע"פ צוואתו) ר' יצחק הכהן שהי' דרשן בפראג ובלובלין ואב"ד סטעפין, עודו עול לימים נראו בו סימני כשרון וחריצות שכל, ויתנהו אביו ביד רבו החריף ר' יהושע מלמד מפרעמיסלא, עודו צעיר לימים הי' בצרה גדולה שנשבה בידי הטטרים הפראים, ויסחבוהו עמם הרחק מבית הוריו, ובדרך נס נפדה מיד גוי אכזרי, כאשר מספר בשירו הגדול המחובר לספרו 'סמיכות חכמים' וז"ל: נפת תטפנה פי ושפתי שיר ושבח לד' פדה אותי משבי הקשה מצרות, קראתי ועניני בצר לי, יללה הגה נהי ושברים בקול שאגתי משבי הקדרים, בשברון לב ובריסוק אברים... נפת צוף מרחמיו טעמתי, מרחוק אשיב למנוחתי אל בית אמי חדר הורתי, אל מקום אוה מושב לי, ע"כ.

האיש מקדש

הודות להנס הנעשה לו שב ללימודו ולשקידתו, לחזור על שיעוריו, ש"ס בבלי וירושלמי וכו' בעל פה, עד כי שמעו הולך בכל מדינות אשכנז ופולין לגאון וחריף איש פלא, ויתן לו הגאון האדיר ר' שמואל שמעלקא אב"ד ור"מ אוסטרהא את בתו לו לאשה, חותנו בראותו גדלותו נתן אותו בראש ישיבתו כאשר מספר בשירו הנ"ל וז"ל: נפתולי אלקים נפתלתי, עם חותני גאון נתחברתי, להיות לראש ישיבה נמניתי, נעימים נפלו חבלים לי, ילוו אלי אשים חשובים, יגילו בי רעים אהובים, בתורתי יהגו ימים רבים, בחשקם יאמרו מזה אל תפן, ע"כ. לאחר הסתלקות חותנו, בשנת תמ"ז, נתמנה למלאות מקומו כאב"ד אוסטרהא והגלילות.

ישיבתו בפוזנא

בשנת ה'תמ"ט נתמנה לכהן כרב בעיר הגדולה והחשובה אשר כיהנו בה גדולי ארץ ק"ק פוזנא, שם בפוזנא, התקין "בית וועד", וציווה לדורות ששום בית-דין לא יפסוק דין תורה הבא לפניו, כי אם באותו בית, וכאשר ציווה כן עשו כל הבתי הדינים אחריו, יסופר סיפור נורא, הגאון רבי עקיבא אייגר זצ"ל שכיהן בפוזנא כמאה ועשר שנים אחר ר"ג, בא לפניו דין תורה ואותו היום הי' יום גשם מאוד והדרכים היו מלאים טיט ורפש, פסק הגרע"א את פסקו, לא ב"בית הוועד" אלא בביתו, כשהוא אומר כי אין דברי ה"סמיכת חכמים" אמורים במקום סכנה וכדו', בלילה ההוא, נתגלה לרע"א בחלומו אביו, ויאמר לו: צו לביתך כי הנך מת... שאלו מה פשעו ומה חטאתו אשר חטא, באה תשובת אביו יען כי פסק דינו שלא במקום המיועד, ורבי נפתלי התקינו בכח גדול, שלא יוכלו לטעון שם טענה שקר וכוזב, ביקש רעק"א מאביו שיעורר עליו רחמי שמים, והוא יתקן את אשר עיוות, בבוקר השכם הזדרז הגאון לאותו בית לראות ולהתבונן איזה כוחות טמונים שם חיפש ופשפש ולא מצא מאומה, עד שהגיע אל המזוזה הוציאה מנרתיקה וראה שהיתה כרוכה בנייר, עליו הי' רשום "נפתלי הכהן", אז הבין שבשם זה טמונים כוחות הכותב (מאורן של ישראל – רעק"א, ח"א פ"י).

בשנים בהם שרת שם בפוזנא כרב קרה לקהילה דשם תלאות על גבי תלאות בעלילות עלילות ופוגראמים מהגוים על היהודים, והמלאך המשחית לא אמר הרף כי גם בו ובבת עינו נגעה יד ד', כי מת בנו החסיד ר' חיים כאשר מקונן בשירו הנז': נופת אלי נתהפך למר, גם עוגבי לאבל הומר, אף הנה א-ל שלום מר לי מר, כי ענה בי ש-ד-י המר לי ילהגו בי נתנו בי עינים, אשר שבק אל כולנו חיים בני הרב החסיד ר' חיים (שהי' רב דקלויז אוסטרהא).

שמו הטוב הלך למרחוק ודבריו נשמעו בין גדולי הדור ההיא, עד שמנוהו לראש של ועד ארבע הארצות כאשר יאמר בשירו הנז': "ולווני טובה כמה שנים, ונמניתי גם פרנס לקצינים".

ישיבתו בפראנקפורט

ט"ו שנים עמד בראש עדת פוזנא משנת תמ"ט עד שנת תס"ד, אז נפטר הגאון הגדול ר' שמואל אב"ד דפראנקפורט, אז נתנו עליו עיניהם ראשי העדה בראש ה"ועד ארבע ארצות" ה"ה ר' נפתלי ומנוהו כרב בעיר פראנקפורט, לערך שבע שנים ישב בשלוה בפ"פ עד אשר מצאתו התלאה דבכ"ד טבת שנת תע"א, יצאה אש מביתו ותאכל ותלהט את כל רחוב היהודים עם הבית הכנסת וכו' ונשרפו יותר מחמש מאות בתים ולערך שמנה אלף איש נשארו מבלי מחסה וכו' ורבים מצאו חן בעיני נוצרים האזרחים ויאספו אותם הביתה ויתנו להם לחם לאכול ובגד ללבוש, גם רבי נפתלי חנן אותו חייט נוצרי ליתן לו מקום ללון, אבל גם שם לא מצא מנוח כי העלילו עליו בבית המשפט כי ידו היתה במעל השריפה וישב בבית האסורים, ההמון האמינו לשמועות שיצאה עליו ביניהם כי רצה להראות כחו בהשבעות ובשמות, ויצת הוא בעצמו אש בביתו לכבותו ע"י קמיע, אך טעה וישבע את שר האש תחת שר המים שיעשה פעולתו, רבי נפתלי יצא לחירות כאשר נודע אמת כי חייט אחד עבד עבודתו לצורך בני ביתו ושכח את הנר דולק על השלחן ותאחז האש בכל.

ישיבתו בפראג

אבל לא קמה הסערה לדממה והוכרח לעזוב העיר, וגלה גולה אחר גולה עד שהגיע לפראג מקום מטה אבותיו (כי הי' נכד המהר"ל מפראג) ושם נרגע נפשו מרוב עמל וכעס, שם בבירת בעהמין הי' סמוך ונראה לבניו שכיהנו פאר בערי פלך

הנז' ר' שאלתיאל אייזיק בפרוסניץ ר' עזריאל בגאמביטש ר' יעקב באוגארישׁ–בראד, ר' פנחס יצחק רב בקרעמזיר, ביקש לישב בשלוה קפץ עליו רוגזו של הרשע נחמי' חייא חיון שהי' מכת שבתי צבי ימ"ש שעוד קיננה בעיר סלוניקי, שבא אליו חיון, ובא במסוה פניו לעיר פראג, והוציא בערמה הסכמה על ספרו על קבלה "עוז לאלוקים", ואז הסיר נחמי' המסוה והעיז פניו לפני כל כי ידבר עם המלאך שר הפנים, ומלאכי מעלה הם משרתיו ויודע להחיות מתים וכדו', ויאמינו לו המון עם בראותם כחו בקמיעות, גם רב העיר רבי דוד אופפענהיים סמך על ההסכמה הנ"ל, רבי נפתלי בראותו כי הוא נפל בפח יוקשים ויסרוהו כליותיו להיות כתב ידו לאבן נגף ומכשול לאחרים, יצא נגדו במלחמת קודש עד חרמה לקנא קנאת ד' צבקות בדברים חוצבים להבות אש, ונסע אחריו לברעסלוי ולברלין להוציא מלב ההמון אמונתם בחיון, חיון פגש את רבי נפתלי בברלין בביהכ"נ, ככותב (במכתבו להחכ"צ) מברעסלוי ה' אלול תע"ג לפ"ק: והייתי הולך רכיל ומגלה סוד כל תחבולותיו ומעשיו הרעים, ואח"כ לא ידעתי אז ולא ראיתיו כל ימי היותי שם רק פעם אחת בבית הכנסת בשבת שנתן לי שלום ולא החזרתי לו ושוב לא ראיתיו כל ימי היותי שם כי לא הי' שוב בבה"כ, והי' בדעתי אז לבוא עליו בעקיפין כדי להוציא ממנו את הסכמתו ולרסם את מעשיו, והייתי מפרסם את מעשיו ותחבולותיו ושקריו וכו', כשראה רבי נפתלי את תרמיתו של חיון שטעה אחריו ההמון, כתב להחכם צבי למען יהי' לו לעזר ללחום נגד המין הזה בהמשך מכתב הנ"ל כותב: ועתה נתגלגל שבא האיש הזה למחיצתו הרמה ידי עמו בכל אשר יעשה וכו', ופשיטא להכריז על הספרים לשרפם בבל יראה ובל ימצא וכו' ע"כ עם רום פאר מעלתו החכמה והמדע לידע כדת מה לעשות ואני באתי כמתנצל נגד ד' ונגד אחינו בנ"י שאין לי חלק במעל הזה כי מאז ומעולם אני מרחיק את הדת ההיא..., בשנים תע"ג ותע"ד החליף מכתבים עם הח"צ במלחמתם נגד חיון, ואז יצא אש המחלוקת של הרב הספרדים שהאמין בחיון נגדו וכאשר כותב ר' יעקב עמדין (בנו של החכ"צ ונכדו של ר"נ חתן בנו) בספרו מגלת ספר השתלשלות הדברים, וכשעלה עשן באפם של הספרדים ויתנו דבר בערכאות של גוים אז עזב החכ"צ את אמסטרדם, והודיע לר' נפתלי על החלטתו במכתב וכעבור שנה לא החליפו מכתבים, עד שהגיעו לברעסלוי שם פגש את רבי נפתלי שישב באותו עת בבערסלוי, והי' שמחתם רבה כאנשים שגורלם שוה, כי שניהם לעת זקנתם אבדו רבנותן ושניהם לחמו בעד רעיון אחד קודש לד', גם השתדכו ביניהם שנתן לבנו רבי יעקב (עמדין) את נכדתו רחל בת בנו ר' יעקב מרדכי, והי' שמחתו רבה ויתפאר כי הזוג הזה הוא כ'יעקב ורחל' מבחר האבות (כן כתב היעב"ץ בספרו הנ"ל). בדרך בעיר ליסא נחלה ושכב על ערש דוי בחולי גדול עד שנתחזק וישב לברעסלוי, ומשם לפוזנא, אח"כ חזר לעיר מולדתו אצל בנו הר"ר בצלאל אב"ד דשם.

איש אלקים קדוש

נתפרסם כאיש אלקים קדוש, ועשה נפלאות גדולות לישועתן של ישראל כשהוא משתמש לשם כך בקמיעות ואף בשדים וכמו שכותב הגה"ק מקאמארנא זי"ע ב"זכרון דברים" (ח"ב דף יד) "יש צדיקים שרואים אותן (את השדים) ומשתמשים עמהם... כי הם נכנעין מאד לתורה ולומדיה הצדיקים... וכך עשה רבינו נפתלי הכהן שהיה משתמש עמהם, עכ"ל, וכן כותב עליו החיד"א בשם הגדולים "הי' מקובל מופלא קבלה מעשית ואלקית",

כתוב בספר חוט המשולש וז"ל: אגב אזכיר דבר פלא, בהיותי בפוזנא בדירת זקני הגאון ר' עקיבא אייגר ראיתי על האכסדרה בכותל בולט ראש צבי גדול עם קרניו, ושאלתי לדעת מה זה, והשיבו לו: הראש צבי הזה עשהו הגאון הקדוש רבי נפתלי כהן זצ"ל כאשר בא לישב על כסא הרבנות בפוזנא, נתן שמות הקדושים בתוכו, ומנו אז והלאה בכל הרחוב ההוא אשר רובם יהודים דרים לא היתה שום שרפה (כי היתה שם כמה שריפות גדולות עיין בשו"ת מהרש"ל סי' ס"ד), וכאשר בא זקני זצ"ל (הגרע"א) לישב על כסא הרבנות שמה נטל השמות ובדקן והחזירן לתוכו ועד היום לא היתה שריפה שמה.

ובא השמש

אחר פטירת בנו האב"ד אוסטרהא, בכ"א סיון תע"ז, גמר בדעתו לעלות לארץ הקודש, בשנת תע"ח שם דרך פעמיו ביחד עם בני ביתו, המון רב לווהו ביחד עם רבני וגדולי הדור, ויבוא עד העיר קונסטנטינופל (קושטא, איסטאנבול) שמה חרדו לקראתו ראשי העדה, ויפגוש שם את הרשע חיון, והי' שם גדול אחד שרצה לעשות שלום ביניהם והוא באחד ומי ישיבנו חלילה להתחבר עם המין הזה, לא זכה קדוש זה לחונן את עפר ארה"ק, שם נפל לחולי אשר ממנה לא קם, עיין בספר 'שלשלת הזהב' שמביא באריכות ענינים נוראים ונשגבים אשר ראו אצלו כאשר קרבו ימיו האחרונים עלי אדמות, בהם גילה עתידות למו ושורש נשמתם של כל הסובבים אותו, וכן שנשמתו היא גלגול חזקיה מלך יהודה, לפני פטירתו קיבל את אבותיו הק' באמרו לכל אחד שמו ברוך הבא, וימת בעיר ההוא ביום כ"ד טבת תע"ח ויקבר שם, ידוע שכשהי' הבעשטה"ק בקושטא, בדרכו לא"י, והשתטח על קבר ר' נפתלי, ובלילה נתגלה לו ר"נ בחלום ואמר לו שתכף יחזור לביתו ולא ימשיך בדרכו לא"י כי אם לא כן, יגיע עת פקודתו בעודו בקושטא,

ספריו

"פי ישרים" – על התיבה הראשונה ע"ד הקבלה, "ברכת ה' ב"ח – ח"א 'סמיכת חכמים' שעל שמו נקרא, בו מקשר סמיכות כל מסכתא לזו שאחריה, ח"ב 'קדושה וברכה' עמ"ס ברכות, "שער הכונה וידויים ותפילות לחולה ובסופו צוואתו הקדושה, ועוד ועוד.

דבר בעתו

גודל מעלת אמירת תהלים בימי השובבי"ם

לקט מפי קודש כפי צ"ק וקדוש עליון, גודל קדושת תהלים וסגולתן

בימי השובבי"ם יתאמץ ויזדרז לקרות התהלים בשלימות בכל יומא ויומא כי הוא תיקון גדול לפגם הברית, תהלים נוטריקון ת'ועלת הל'ימוד י'תוקן מ'ילה.

(הכתוב לחיים)

◆◆◆

מובא בספר יראים לגמור בכל שבוע שני פעמים תהלים, וזה תיקון לכל העבירות ובכללות גם כן תיקון גדול לפגם היסוד, דהיינו שיאמר תהלים בכל יום, ופעם אחת כל התהלים בלי הפסק וזה מסר הבעש"ט ז"ע שהוא כמנין כפ"ר שני פעמים ק"ן מזמורים.

(טהרת הקודש)

◆◆◆

כתב בספר מדבר קדמות וז"ל: דוד המלך התפלל יהי לרצון אמרי פי, שהקורא תהלים יהא חשוב כעוסק בנגעים ואהלות, וכתבו גורי האריז"ל כי העוסק בסדר טהרות היא תיקון לפגם הברית, ואפשר שזה היתה כוונת דוד המלך ע"ה דהקורא תהלים יהיה חשוב כנגעים ואהלות ויהיה תיקון משום פגם הברית עכ"ל.

(בנין יוסף)

◆◆◆

וצריך לתקן לגמור תהלים פעם אחד בכל שבוע ושבוע בציבור כי הוא תיקון ויסוד גדול לירידת השפע וזהו הדרך ישכון אור באור החיים לאחוז האדם דרכו לעשות תקנות לגמור תהלים פ"א בשבוע בציבור והיינו באשמורות ליל ו' שהוא תיקון גדול מאד כידוע.

(קדושת יו"ט)

◆◆◆

קבלתי מרבותי הגה"ק בעל ייט"ל מסיגעט ומבנו מ"מ בעל קדויו"ט זצוק"ל והם לא באו להעמיס על החוטא אדרבה רק ענינים קלים, ואת זה אשר הראה לי מו"ר בעל קדושת יו"ט בספר לקוטי עצות להקדוש מוהר"ן זצ"ל וז"ל תיקון גדול למקרה לילה ח"י לומר עשרה קאפיטל תהלים לאותו היום ואלו הן, טז, לב, מא, מב, נט, עז, צ, קה, קלז, קן, ומי שזוכה שאומרם באותו היום אין צריך לפחוד עוד מהפגם הנורא כי בוודאי נתקן ע"ז.

(נר דוד)

◆◆◆

סיפר לי ש"ב הרה"ק ר' איטשילא מפרשיסחא בשנת תרכ"ד, בהיותי לבקר ציון א"ז היהודי ז"ל, שפעם אחת שאל הגה"ק מו"ה ישעי' ז"ל מפשעדבורז תלמידו המובהק, על מנהגו שהיה לו לומר איזה מזמורי תהלים קודם התפילה, הלא אמרו חז"ל שביקש דוד המלך ע"ה שיהי' נחשב אמירת תהלים כנגעים ואהלות, והוא בכ"ף הדמיון, והשיב לו על פי מה שאחז"ל כל הנגעים אדם רואה חוץ מנגעי עצמו, ורמזו בזה הספה"ק שאין אדם רואה על עצמו שום חסרון, ועפי"ז י"ל שביקש דוד המלך שע"י אמירת תהלים יהא נחשב כנגעים ואהלות דהיינו שיזכה לראות נגעי עצמו וחסרונותיו שיוכל לתקנם, ולכן בימי השובבי"ם כאשר האדם מפשפש במעשיו ורוצה לשוב אל השי"ת בתשובה הזמן גרמא להרבות באמירת תהלים כדי שהקב"ה יאיר עיניו שיראה נגעי לבבו.

(תפארת היהודי)

◆◆◆

אמירת תהלים מסוגל לתשובה, כי יש נון שערי תשובה, ומ"ט שערים יכול האדם ליכנס בהם ולהשיגם, אך שער החמישים הוא בבחינת התשובה של השי"ת בעצמו כביכול, כי גם אצלו ית' מצינו בחינת תשובה, כמו שכתוב שובו אלי ואשובה אליכם, ואלו המ"ט שערי תשובה הם בחינת מ"ט אותיות שיש בשמות שני עשר שבטי יה כי כל שער ושער יש לה אות ממ"ט אותיות השבטים, והנה הכל חפצים ליראה את שמך, ואעפ"כ לאו כל אדם זוכה לעשות תשובה, כי יש אחד שאין לו התעוררות כלל לתשובה, ואפילו מי שיש לו התעוררות לתשובה אינו זוכה להגיע אל האות והשער תשובה השייך לו, ואפילו אם מגיע לשם, יכול להיות שהשער של תשובה סגור, ומחמת כל זה אין האדם זוכה לתשובה, ועל ידי אמירת תהלים אפילו מי שאין לו שום התעוררות לתשובה, הוא מתעורר לעשות תשובה, וגם זוכה על ידי תהלים להגיע אל השער ואות השייך לו ולפתוח השער, נמצא שזוכה ע"י תהלים לעשות תשובה, וזהו ואל"ה שמו"ת בנ"י ישרא"ל הבאי"ם מצרימ"ה א"ת יע"ב אי"ש ובית"ו, סופי תיבות הם אותיות "תהלים" ואותיות "תשובה" כי על ידי תהלים זוכין לתשובה, שהיא בחינת "שמות בני ישראל הבאים מצרימה", כי מ"ט שערי תשובה, הם בחינת מ"ט אותיות שיש בשמות בני ישראל הבאים מצרימה להזדכך שם כנזכר לעיל.

(ליקוטי מהר"ן)

מרומז בפ' שמות

ואלה שמות בני ישראל הבאים מצרימה. הנה הראשי תיבות מן ש'מות ב'ני י'שראל ה'באים מ'צרימה הוא השבי"ם וסופי תיבות תהלי"ם, כי מסוגל לחטאים ובפרט בימי השובבי"ם לומר תהלים, ואמרו משמו של הרב הקדוש מוהר"ר מרדכי מטשערנאביל זלה"ה שסגולה לזה להתענות בעש"ק ובשב"ק יאמר תהלים וטוב לתיקון החטא.

(דברי יחזקאל)

ברכות והודאות

ברגשי הודאה והערכה, נשגר בזה כוס של ברכה, בברכת מז"ט בשיר ושבחה,
קדם ידידינו הנכבד והנעלה, נודע לשם ולתהילה, תוך נדיבי עם סגולה,
רודף צדקה וחסד, מגדולי תומכי מוסדותינו הק' בכל עת תמיד

מו"ה נחמן שלאגער הי"ו

בן ידידינו הרבני הנגיד הנכבד והמרומם רודצו"ח

מו"ה אהרן משה שלאגער הי"ו

חבר הנהלת מוסדות שב לב בארה"ק

לרגל נישואי בנו - נכדו למזל טוב בשעטו"מ

החתן החשוב המופלג בתוי"ש

כמר **אליעזר דוד** ני"ו

עב"ג הכלה החשובה והמהוללה שתחי' בת ידידינו החסיד המרומם

מו"ה אברהם מייער הי"ו

בן מוה"ר **יואל צבי** הי"ו

וחתן מוה"ר **חיים יושע פריינד** הי"ו

ומנשים באהל תבורך זוגתו החשובה תחי'

חברת וועד הנשים (לעדים אגזילרי) לטובת מוסדותינו הק'

וצרופה בזה ברכתינו המרובה, ברגשי הודאה וחיבה, שיזכו לרב תענוג ונחת,
מתוך אושר ועושר בכל עת, וימשיכו לעמוד לימין מוסדותינו הקדושים
מתוך הרחבת הדעת דקדושה, ובשכר זאת יתברך בברכאן דנפישא.

המברכים ברעשי הוקרה והערכה
אסירי התודה והברכה

מאיר נפתלי פסרל	*יחזקאל רעזלער*
בשם הנהלת מוסדות שב לב בארה"ק	בשם הנהלת המוסדות בבני ברק

פנימי תשע"ח בלתי מוגה

משולחן מלכים

שיחות קודש שנשמעו מפי כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

ביקור אצל הגאון רבי שלום פריעדמאן שליט"א

סגן גאב"ד התאחדקה"ח בלאנדאן יע"א, בעמח"ס פותח שער

יום ה' פרשת ויגש תשע"ט לפ"ק

הגאון שליט"א הציג את בניו וחתניו, והראה על בנו הרה"ג ר' יצחק שליט"א, שהוא מו"ץ וחבר וועד השחיטה דהתאחדקה"ח

ואמר: ער איז אויך אין די שחיטה.

בנו הרה"ג ר' יצחק שליט"א: כ'האב נישט געקענט זיין היינט ביי די שחיטה, וועז דער רבי איז געווען.

רבינו: כ'בין טאקע געווען דא ביי די שחיטה היינט, ברוך ה', ס'איז זייער שיין, כ'האב זייער הנאה געהאט. מ'האט גע'שחט'ן היינט אינדיקעם דא.

הגר"ש: ביי אונז דא איז עם אויף א קליינעם פארנעם, קענן רבינ'ם שחיטה אין קרית יואל.

רבינו: אוודאי איז עם אויף א קליינעם פארנעם, אבער ס'איז רב האיכות ברוך ה', מ'איז שוין געווען אמאל אין קרית יואל ביי די שחיטה?

הגר"ש: ניין. אבער אונזער משגיח איז יא געווען, ער איז זייער נתפעל געווארן דארט. ער האט מיר געזאגט אז ער האט שוין געזעהן מאסן שחיטה, אבער א מאסן שחיטה מיט אזא הידור דאס האט ער נאכנישט געזעהן.

רבינו: ברוך ה', מ'פראבירט דאס בעסטע, מ'לייגט אריין גרויסע כוחות.

הגר"ש: יעדעס הינדל דא ביי אונז, ווערט געעפנט אויפן טיש.

רבינו: יא, כ'האב געזעהן, אזן כ'האב שוין געזעדט אהיים קיין אמעריקא, קיין קרית יואל, וועז כ'בין צוריק געקומען דא היינט פון די שחיטה, כ'בין איבערגענאנגן וואס כהאב אלץ געזעהן וואס מ'קען נאכמאכן. וועז מ'גייט אלץ אין אנדערע פלעצער זעהט מען פארשידענע זאכן.

הרה"ח ר' אשר זעליג לעוו הי"ו, ראה"ק דקהלתינו לאנדאן: דער רבי האט געזעדט קיין אמעריקא אז ער האט געזעהן דא זאכן וואס ער וויל מ'זאל דארט נאכמאכן. דער רבי האט געזאגט ס'איז כדאי צו שיקן איינעם פון דארט צו זעהן דא געוויסע הידורים.

רבינו: עס איז א גרויסער אחריות אז מ'געט פאר אידן צו עסן פלייש. אז מ'מאכט א חשבון, פון איין עוף דארפן צו עסן פינעף–זעקס מענטשן. מ'שחט ביי אונז אין א טאג איבער פערציג טויזענט עופות, איז אין פינעף טאג א וואך איז עס צוויי הונדערט טויזענט עופות א וואך. און אז יעדער עוף איז פאר פינעף–זעקס מענטשן, קומט אוים אז א מיליאן מענטשן עסן א וואך די עופות, מ'קען זיך פארשטעלן וואספארא אחריות דאס איז?

הגר"ש: [בצחות] אדער א האלבע מיליאן עסן צוויי פארציעס.....

רבינו: אבער פון די אנדערע זייט איז דא איינער וואס עסט וויניגער אויך....

און מ'שחט שוין היינט מער ווי פערציג טויזענט א טאג... כ'האב געזאגט נאר אזוי בערך....

רא"ז: קענן יעדן וואס עסט דאפעלט איז דא א אנדערער וואס עסט וויניגער...

הגר"ש: אין ירושלים, נאך פאר זיבעציג יאר צוריק האבן געקענט צעהן מענטשן עסן פון איין עוף.

רבינו: כ'רעד אבער פון היינט. מ'דארף היינט רעכענען פון איין עוף פאר פינעף זעקס מענטשן.

רא"ז: די גמרא זאגט דארט ששה מתכסין בטלית אחד (סנהדרין כ.).

רבינו: יא, דאס איז א גרויסער אחריות. און א יעדער דיעבד וואס מ'איז מקיל, איז מען מקיל פאר אזויפיל מענטשן.

ס׳איז מיר אויסגעקומען אמאל צו רעדן מיטן טאטן ז״ל וועגן עפעס א קולא בדיעבד, האט ער געזאגט, ״דאס ענין איז אזוי, לויט״ן יורה דעה וואלט מען געקענט אפשר מקיל זיין, אבער לויט״ן חושן משפט קען מען עס נישט מקיל זיין׳....

די מענטשן וואס זיי קויפן דאס, זיי מיינען דאך אז דאס איז בתכלית ההידור, במילא ווערט עס אויך א חושן משפט שאלה.

אין חת״ם איז דא א תשובה (הו״מ סי׳ ק״פ) **ווי ער שרייבט אז עם וועגדט זיך צו ער האט שוין באצאלט צו נישט,**[1] **אזן נתיבות** (ביאורים סק״ג) **איז משמע אז ער דאף איהם באצאלן די פולע פרייז.**[2]

הגר״ש: מ׳זעהט אז מ׳איז מתיר אמאל לכבוד אן אורח חשוב. אבער דער אורח חשוב וואלט זיכער נישט געוואלט מ׳זאל זיך פארלאזן אויף דעם, מ׳זאגט אים נישט.

רבינו: מענטשן צאלן געלט וויייל זיי ווילן ס׳זאל זיין בתכלית הכשרות, זיי ווילן נישט קיין היתרים וואס מ׳זאל זיך פארלאזן אויף א קולא. נישט פאר דעם קויפט ער עם דא, איז עס א שאלה פון אונאה.

דארט ביי אן אורח חשוב, יענער צאלט דאך נישט. ער באצאלט נישט קיין געלט, און אז ער געט נישט קיין געלט איז נישט קיין שאלה פון אונאה, אבער איינער וואס געט געלט איז דא א שאלה פון אונאה.

הגר״ש: מ׳איז מכשיר ביי בהמת ישראל א שאלה וואס מ׳האט נישט מתיר געוועזן ביי בהמת נכרי (שו״ע יו״ד סי׳ ל״ט סעי׳ י״א, וכן בסי׳ מ״ב סעי׳ ד׳ ועוד שהתירו בבהמת ישראל משום הפסד).

אבער מ׳וועט נישט גיין שטעלן פלאקאטן אז מ׳האט מכשיר געוועזן, וואס מ׳האט בדוחק מתיר געוועזן.

רבינו: יא, ס׳איז אן אחריות אז מ׳גיט צו עסן פאר אידן. דער בעל שם הקדוש האט דאך געזאגט, ״בזעם תצעד ארץ׳ (חבקוק ג, יב), איינם פון די דריי זאכן דאס איז שחיטה. בזע״ם איז די ראשי תיבות ז׳ביהה ע׳ירובין און מ׳קוואות.[3]

הגר״ש: מיין זיידע ר׳ וואלף דרעזנער ז״ל,[4] **וועז ער איז** געקומען קיין מאנטשעסטער, האט ער יארן לאנג נישט געגעסן נאר וואס ער האט אליין גע׳שחט׳ן.

רבינו: ביי אונז איז מען בודק די צומת הגידין ביי די עופות. דאס האב איך אויך געזומען פון דאהי, כ׳בין געווען דא אין לאנדאן איינמאל און כ׳האב געהערט אז מ׳איז דא בודק צומת הגידין, האב איך געזאגט אז מ׳קען אין לאנדאן בודק זיין דארף מען ביי אונז אויך קענען בודק זיין.

הגר״ש: מ׳וויסט נישט די סיבה פארוואס ס׳איז אזוי... דאס איז א מחיש וואס קומט און גייט.

רבינו: יא, אבער ס׳איז א מציאות אזוי, און אז מ׳איז בודק טרעפט מען, ס׳איז געווען דעם זומער אפאר וואכן וואס איז געווען שרעקליך, זייער אסאך, גרויסע פראצענטן...

הגר״ש: מאכט׳זיך אמאל ר׳ יצחק פארט ארויס אין די פארם׳ס טשעקן נאך פארן שחט׳ן...

רבינו: אונז זעמיר שוין געווען נאך פארן פארם, אונז זעמיר שוין געווען אין די העטשערי. דארט איז דער מקור. דארט געבט מען דעם נידל פארן אפרוח איידער ס׳איז נולד.

א׳ הנוכחים: וואו נידלט מען די היזיגע?

הגר״ש: מ׳נידלט נישט.

רבינו: די גאווערמענט פארלאנגט נישט?

הרר״י: ניין.

רבינו: ביי אונז נידלט מען די אייער, אינעם אפרוח איידער ס׳איז נולד, ס׳איז דאך ראש אחד כד וראש אחד חד (ע״ז בשו״ע יו״ד סי׳ פ״ו ס״א), דארט וואו ס׳איז נישט רינדעכיג, דארט וואו

---

1 עיי״ש שמאריך לברר שאם כבר שילם על הבשר כאילו הוא בשר מהודר, אינו מקבל בחזרה את כספו, אבל אם עדיין לא שילם, ישלם כמחיר בשר זול, והובאו דברינו בפתחי תשובה (סק״א).

2 עיי״ש שמבאר שחייב לשלם מחירו המלא של בשר מהודר, כי בעת שאוכל ממנו, נהנה כאילו אוכל בשר מהודר, ע״כ.

3 עי׳ בספה״ק בעל שם טוב על התורה (פרשת יתרו) וז״ל: שמעתי שתלמידי הריב״ש ז״ל היו יושבים ביחד ומתווכחים איזהו הדבר העקרי שראש ומנהיג הדור צריך להשגיח עליו, יש מהם אמרו שהעיקר הוא להשגיח על הזביחה שיהיה השו״ב ירא שמים, וכן בכל שאר ענינים השייכים לזה, כי ח״ו מאכלות אסורים מטמטמים את הלב, ויש אמרו עירובין הוא העיקר כי הלכות שבת כהררים התלויים בשערה (חגיגה י.) והאיסור חמור מאוד, ויש אמרו מקוה היא העיקר להשגיח שהמקוה תהיה כשרה בלי שום חשש, כי אם יסוד בנין האדם הוא ח״ו בלי כשרות קשה לו מאוד להתגבר על הרע ר״ל, ואחר זה אמר להם מרן הריב״ש ז״ל בזה הלשון, תיתי לי כי בעת הזאת פלפלו גם כן במתיבתא דרקיע איזה מהם עיקר ואמרו כמר וכמר, והסימן הוא במקרא (חבקוק ג׳) בזע״ם תצעד ארץ, ראשי תיבות ז׳ביהה ע׳ירובין מ׳קוה, כל אלה הם יסוד הארץ. [בשם ס׳ ברכת אברהם מהאון רבי אברהם הערשקאוויטש דומ״ץ דק״ק מונקאטש פ׳ ואתחנן, וכ״כ בכתי אהלן בליקוטים בשם בנו מהר״א ז״ל - וע״ע בדגל מחנה אפרים (פר׳ עקב) מש״כ בשם זקנו מרן הבעש״ט בגודל הפגם שבמאכלות אסורות].

4 הרה״ח המפורסם ר׳ מרדכי זאב דרעזנער ז״ל, יליד בראד ומחשובי חסידי בעלזא, הי׳ ממיסדי ק״ק מחזיקי הדת במאנטשעסטער יצ״ו, נפטר ביום שמחת תורה שנת תשל״ו לפ״ק

ס׳איז דא לופט, ווי ס׳איז נישט דא די איי. דארט וואו ס׳איז ברייט, דארט געט מען אריין דעם נידל, אזוי אז עס קומט נישט אהן צום אפרות.

וכיבד את רבינו בברכת לחיים

הגר״ש: דאם איז א בעכער וואם כ׳האב א מתנה פונעם טשעבינער רב...

רבינו: אינדערהיים איז נישט געווען קיין גרעסערע בעכער׳ס. מ׳האט זיך באנוצט דארט מיט אזעלכע בעכער׳ס, א בעכער פון א שיעור.

הגר״ש: וויייל ס׳איז געווען א מאנגל אין וויין.

רבינו: יא, וויין איז געווען זייער א טייערע זאך.[5]

הגר״ש: גרעיפ דזשאוס (מיין ענבים) איז אינגאנצן נישט געווען.

רבינו: ניין, ס׳איז נישט געווען אזא מין זאך, ס׳האט זיך נישט געקענט האלטן.

רא״ז: וויפיל גראם איז געווען א בעכער, א שיעור, מ׳האט אמאל געזאגט כמנין כו״ס, זעקס און אכציג?

רבינו: אזא בעכער, דאם איז געווען די מאם פון א בעכער אמאל. אז דער טשעבינער רב האט געגעבן אזא בעכער, מסתמא האט ער געהאלטן אז דאם איז געגוג.

ובירכו רבינו: לחיים, מיט בריאות השלימות, דער אויבערשטער זאל העלפן ס׳זאל זיין הוראתו בקדושה, בלי שום מכשול, מיט תענוג ונחת, הרחבת הדעת און סייעתא דשמיא מיט געזונט.

והציג את חתנו הר״ר סענדר ליפא אייבנשטיין שליט״א

הרם״ל: דער רבי׳ם פאטער דער ברך משה האט געהאט דעם זעלבן פעטער ווי איך, רבי שמשון אלעסקער.[6] ער איז געווען א שוואגער מיט רבי העניך קערעצקיער.

מיין זיידע רבי מענדלע אלעסקער ז״ל,[7] זיין בכור איז געווען רבי שמשון. דער סאטמאר רב ז״ל (רביה״ק בעל דברי יואל) וועט די מאמע פלעגט אריין קומען – זי איז געווען א שוועסטער פון איין טאטן מיט רבי מענדל אלעסקער – איז דער רבי פלעגט איר פרעגן ׳דעם אלעסקער רב׳ם א אייניקל?׳ ער האט נישט געקענט דעם זיידן, איר פאטער רבי מענדעלע, אבער רבי שמשון האט ער יא געקענט, מ׳האט געזאגט אויף אים אז ער איז אינער פון די גרויסע צדיקי הדור, דאם איז געווען כמה פעמים וועט די מאמע פלעגט אריין צו קומען. דער רבי פלעגט איר ארויס באגלייטן, מיט א בענקל. און ער פלעגט זיך פארענטפערן, איר וייסט וועד דאם איז? דער רבי איז געווען זייער פארקאכט אין רבי שמשון, ער איז געווען זיין שוואגער׳ם שוואגער.[8] ער האט אים קענען געלערנט ביי התונות.

רבינו: רבי שמשון איז געווען א שוואגער מיט רבי העניך קערעצקי׳ער?

הרם״ל: יא, ער איז געווען אן איידעם ביי זיין פאטער.

---

5 בהזדמנות אחרת תחת אחד השיחים האריך כ״ק מרן רבינו שליט״א בענין זה כדלהלן: ״אינדערהיים זענען די בעכער׳ס [לקידוש] אויך נישט געווען צי גרויס, וויין איז געווען א טייערע זאך, וויייל מ׳האט מהדר געווען אז א איד זאל עס האבן געמאכט, ס׳איז נישט געווען ווי היינט אז מ׳קויפט אזוי אין גרויסן, מ׳האט געדארפט האבן א פארלעסליכן וואס זאל עס מאכן.

ווי אזוי האט מען אמאל געפרעסט? מ׳קען זיך היינט נישט פארשטעלן ווי אזוי מ׳האט געלעבט אמאל, מ׳האט אונטער געלייגט ברעטער, און מיט די הענט אדער מיט די פוס האט מען געטרעטן אויף די ברעטער (כמבואר בגמ׳ בכמה מקומות), היינט לייגט מען א עלעקטריק פרעס, און עס פרעסט אויס, און פון די אנדערע זייט קומט ארויס וויין, אמאל פלעגן די גוים טרעטן, מ׳האט געדארפט האבן אויף דעם געזונטע גוים זיי זאלן עס קענען מאכן, און ס׳איז נישט געווען קיין יין נסך, עס איז געווען פארשידענע היתרים, ממילא דער וואס האט מהדר געווען ס׳זאל זיין נאר א איד, וועגן דעם איז וויין געווען זייער א שווערע זאך ס׳זאל זיין בתכלית הכשרות און מיט הידורים.

אין אונגארן איז כאטש שכיח געווען טרויבן, אין פוילן איז נישט געווען קיין טרויבן, איז נישט געווען קיין וויין, האט מען געדארפט ברענגען פון אונגארן, האט עס געדארפט זיין אפגעזיגלט אויפן וועג ס׳זאל זיין פארלעסליך, ממילא איז וויין געווען א טייערע זאך, וועגן דעם האט מען אין פוילן געוואט וויין אויף קידוש, אבער ווען מ׳האט נישט געדארפט נוצן קיין וויין, האט מען געוואט עפעס אנדערש, וועגן דעם האט מען אין ראפשיץ געוואט בראנפן [לקידוש בצפרא דשבתא], וואס דאס האט מען איבעראל געקענט מאכן, און ביים טיש האט מען געוואט מע״ד (משקה שנעשה ממי דבש לאמיתת לחיים). ובפרט ווען ס׳איז נאכגישט געווען א באהן, איז דאך נאך שווערער געווען, מ׳איז דאך געפארן מיט א פערד און וואגן, איז עס געווען זייער שווער, א איד זאל עס א גאנצע צייט היטן. היינט גייט עס אינגאנצן אנדערש...״.

6 כ״ק הגאון הצדיק רבי שמעון אייבנשטיין ז״ל, הי׳ חתן הגה״צ רבי יוסף דוד בן הרה״ק רבי שלמה מסאסוב ז״ל, אביו של הגה״ק רבי העניך ז״ל.

7 כ״ק רבי אהרן מנחם מענדל אייבנשטיין ז״ל בנו של הרה״ק רבי אלכסנדר יו״ט ליפא ז״ל ונכד הרה״ק רבי יצחק אייזיק׳ל מזידיטשויב ז״ל, מילא את מקום חותנו כ״ק הרה״ק רבי יצחק ז״ל אבד״ק אלעסק בנו של כ״ק הרה״ק בעל לב שמח מאלעסק ז״ל, עד פרוץ מלחמת העולם הראשונה, ואז קבע דירתו ובית מדרשו בעיר לבוב, וניהל שם את חצרו עד יום פטירתו בשנת תרפ״ג לפ״ק, ושם מנו״כ.

8 שהי׳ גיסו של של הגה״ק רבי העניך מקערעצקי ז״ל, חתנו של מרן הגה״ק הקדושת יו״ט ז״ל.

רבינו: איר הייסט סענדער ליפא, א זידיטשויבער נאמען?.

הרס"ל: דער זיידע איז געווען רבי מענדל אלעסקער, א ברודער פונעם מלבוש,[9] א זוהן פון רבי סענדער ליפא.

רבינו: רבי מענדל אלעסקער איז געווען א אייכנשטיין הייסט עם.

ער האט געהייסן נאך רבי מענדלע זידיטשויבער?

הרס"ל: ניין, ער איז געווען א זוהן פון רבי סענדער ליפא, דער בכור פון רבי אייזיקל זידיטשויבער. און רבי מענדלע זידיטשויבער איז געווען זיינם א פעטער.

רבינו: יא, רבי מענדלע זידיטשויבער איז געווען דער יונגסטער זוהן פון רבי אייזיקל זידיטשויבער.

רבי מענדלע זידיטשויבער איז געווען אוסגעטוהן פון די וועלט. ער האט נישט געוואוסט גארנישט מעניני עולם הזה, און עמיצער האט געמאכט עפעם פאלטשע געשעפטן, און ווען מ'האט אים געכאפט, האט ער אריינגעמישט אין דעם רבי מענדלע, און ער האט אהער געשטעלט כאילו ער איז פארמישט אין דעם געשעפט.

זענען געקומען די רעגירונגס באאמטע און מ'האט אים אפגעהאלטן כאילו אלץ פארברעכער. איז געווען א משפט און מ'האט אים געברענגט פאר א ריכטער, דער ריכטער האט אהנגעקוקט דעם געשטעל אזוי, און מ'האט נאכדעם פארגעשטעלט די קלאגע אז ער האט אזוי און אזוי געטוהן, און דער רבי מענדלע הערט אוים וואס מ'באשולדיגט אים, האט ער זיך אויפגעשטעלט און גענאגט אזוי אויפן זידיטשויבער נוסח מיט א ברען 'חם ושלום, אז מ'איז פוגם אין דינא דמלכותא דינא, דינא איז דאך די אותיות אדנ"י, איז מען פוגם ח"ו אינעם שם אדנ"י, מלכות איז דאך אדנ"י'..., און האט אזוי וויטער גענאגט 'צוויי ריניש גיט מיר דער טאטע א וואך, און אויף יו"ט באקום איך נאך א ריניש, און מותרות הם ושלום...', אזוי אז ער פארשטייט גארנישט וואס מ'וויל פון אים דא, דער ריכטער האט אזוי צוגעקוקט וואו ער רעדט'זיך אזוי אוים, מיט אזא תמימות אזוי ערליך מיט אזא אמת, האט ער גענאגט 'ער קען דען שווינדלען? טראגטם אים ארויס פון דא.....!'.

הרס"ל: כ'האב געהערט צולייגן אויף דעם, אז ער האט נישט געוואלט אריין גיין דארט, ווייל ער האט געזעהן דעם נומער הונדערט אין אין דרייסיג.

רבינו: יא, דארט איז געשטאנען אויף די טיהר פונעם צימער דעם נומער הונדערט איין און דרייסיג, און ווען מ'ברענגט אים אריין, און ער זעהט דעם נומער הונדערט איין און דרייסיג, זאגט ער 'אוי, דער נומער הונדערט איך און דרייסיג, דאס איז דאך דער נאמען פונעם ס"מ (כי שמו השלם של הס"מ גימטריא קל"א), מ'קען נישט קוקן דערויף אפילו, אריין גיין זיכער נישט', אזוי האט ער געזאגט אויפן זידיטשויבער נוסח, און ס'איז געווארן א איבערקערעניש איבער דעם, בקיצור מ'האט געמוזט אראפ נעמען דאס טעוועלע וואס האט געהאט אויף זיך דעם נומער.

הרס"ל: מיין זיידע רבי מענדל אלעסקער איז גארנישט געווען אנדערש.

רבינו: ער האט טאקע נישט געוואוסט. און דער מלבוש האט אויך נישט געוואוסט פון די וועלט.

דער מלבוש האט געוואוינט אין גראסווארדיין און נאכדעם אין מונקאטש.

איינמאל האט זיך דער מונקאטשער רב געטראפן מיט אים, דער מנחת אלעזר, און איז זייער נתפעל געווארן פון אים, האט דער מונקאטשער רב אים געזאגט 'זידיטשויבער רבי, איר וויסט, איר זענט דער צדיק הדור!', זאגט ער 'חלילה, איך??, דער בעלזער רב איז דער צדיק הדור!'.

הרס"ל: ער האט נישט געוואוסט אז ס'איז געווען א מחלוקה (כידוע שהיה אז מחלוקה בין בעלזא לבין מנחת אלעזר ממונקאטש ז"ל).

רבינו: ער האט גארנישט געוואוסט.

אזוי האט ער געזאגט בתמימות, דער בעלזער רב איז צדיק הדור...

א' הנוכחים: ס'איז אבער אדורך געגאנגען בשלום...

רבינו: יא, דער מונקאטשער רב האט אים גארנישט געזאגט.

הרס"ל: ער האט געהאט גרויס דרך ארץ פאר אים.

רבינו: אז ער איז געווען דער צדיק הדור האט ער געהאט דרך ארץ פאר אים.

כ'האב געהערט פון טאטן ז"ל, ער פלעגט דערציילן, אז ווען דער מלבוש האט געוואוינט אין גראסווארדיין, ווען ער איז אנטלאפן ביי די ערשטע קריג, און די חסידים האבן געוואוינט אין זידיטשויב, ער האט געהאט דארט חסידים, מ'האט אים געשיקט געלט, מ'האט געשיקט א קוויטל א טעלעגראם, און א פדיון האט מען געשיקט אויף די פאסט, אזוי ווי דא הייסט עס א 'מאני ארדער', דעמאלטם האט עם געהייסן א 'פאסט אנווייזונג', געלט האט מען אזוי געשיקט,

---

9 ה"ה הרה"ק רבי בעריש אייכנשטיין ז"ל מוועראצקי מח"ס מלבוש שבת ויו"ט, בנו השני של הרה"ק רבי סענדר ליפא ז"ל. והרה"ק ר' אהרן מענדל ז"ל הי' בנו השלישי.

מ׳האט איינגעגעבן אין די פאסט אויפן פלאץ אוז מ׳האט מודיע געווען דארט, אוז מ׳איז געגאנגען אין די פאסט האט מען געקענט ארויס נעמען דאם געלט, אזוי איז געווען אינדערהיים, אזוי האט מען באקומען געלט, אלע רבי׳ם האבן באקומען אזוי געלט אויף די פאסט, אבער כדי צו באקומען דאם געלט פון די פאסט האט מען געדארפט אונטער שרייבן דעם נאמען, אזוי האט מען געקענט ארויס נעמען דאם געלט. ער האט דאך נישט געקענט אונטער שרייבן זיין נאמען אויף די גוי׳אישע שפראך, האט מען נישט געקענט ארויס נעמען דאם געלט, ער האט דאך געדארפט לעבן, ער האט געדארפט האבן... האט מען געזאגט אז מ׳וועט אים אויסלערנען, ער האט דאך געהייסן ר׳ בעריש אייכנשטיין, וועט מען אים אויסלערנען צו שרייבן די צוויי ווערטער ׳בעריש אייכנשטיין׳ אויף גוי׳איש, מ׳האט געגומען דעם רבי׳ן אוז מ׳האט אנגעהויבן צו לערנען... אוז ער האט זיך דאם נישט געקענט אויסלערנען. הכלל, ווי אזוי געט מען זיך אן עצה, ביז מ׳האט געפועל׳ט אז ער זאל זיך אויסלערנען די צוויי בוכשטאבן א ׳בע׳ אוז א ׳עה׳, דאהי רופט מען דאם א ׳בי׳ אוז א ׳עי׳, אז ער וועט קענען שרייבן א בי אוז א עי וועט עם שוין זיין געגנג, בקיצור מ׳האט גענומען דעם רבי׳ן אז ער זאל זיך אויסלערנען שרייבן די צוויי בוכשטאבן, אוז ער האט זיך דאם אויסגעלערנט.

דעם אנדערן טאג האט ער זיך געטראפן מיטן אהבת ישראל, ער איז דאך אוך גיווען פון די פליטים דארטן אין גראסוואردיין, האבן זיי זיך געטראפן דארט, פרעגט ער אים, ׳זידיטשויבער רבי וואם איז נייעס׳, זאגט ער ׳וויזניצער רבי איך קען שוין אונגאריש׳, פרעגט ער אים ׳וואם קענט איר שוין׳, זאגט ער ׳איך קען שוין א בע אוז א עה׳....

ער איז טאקע גיווען אויסגעטוהן פון דער וועלט, ער האט נישט גיווואוסט פון די וועלט זאבן גארנישט.

הרס״ל: אין אונגארין האט זיך געטוהן, ס׳איז גיווען דארט ביי די מלחמה איינער קאהנבעוילע, אזוי האט ער געהייסן, א איד א משומד וואם האט גיווואלט מאכן גזירות, ס׳האט געהייסן אז ער האט איבער גענומען אין אונגארין. האט זיך געטוהן אין די אידישע וועלט, ס׳האט זיך זייער ג׳רעש׳ט ווייל ער איז גיווען אקעגן די אידן, כאטש ער איז אליינם גיווען א איד.

בקיצור, איז מוצאי שבת פלעגט צו קומען דער וויזניצער רבי (בעל אהבת ישראל ז״ל) יעדע וואך צום זידיטשובער מלבוש, ער פלעגט עם צו רופן ׳דער שעיף פון די רביס׳ אזוי פלעג ער אים צו רופן, האט ער זיך אנגערופן ׳וואם טוהט זיך אין פארלאמענט?׳, אזוי פלעגט ער אים פרעגן, ער האט געמיינט צו פרעגן ׳וואם ס׳הערט זיך אויבן׳.

רבינו: וואם ס׳טוהט זיך אין הימל....

הרס״ל: יא, האט מען יענע וואך געשמועסט פון דעם קאהנבעוילע דער רשע וואם האט איבער גענומען, און די וועלט האט ג׳רעש׳ט פון דעם, וועד האט נישט גיווואוסט פון דעם? האט דער מלבוש גיזאגט ׳איך וויים נישט פון אים צו זאגן, איך זעה נישט זיין שר אין הימל׳! און כך הוה, צוויי וואכן שפעטער איז גיווען אינגעווייניג אין פארלאמענט א זאך און מ׳האט אים אליינם ארויס גערוקט, די אונגארישע אידן וויסן וועד דאם איז גיווען בשעתו.

רבינו: דער טאטע ז״ל פלעגט צו זאגן אז ער האט אים גיזעהן אמאל דעם מלבוש, אין סאבראנץ.

הרס״ל: כ׳מיין אז ער איז גיווען ביים ברית פונעם טאטן. אזוי האב איך גיעליינט.

רבינו: מיין טאטן׳ס ברית איז גיווען אין ראצפערט, דארט איז ער גיבוירן.

ר״ז: נישט אין סאבראנץ האט ער אים גיזעהן?

רבינו: יא, ער האט אים גיזעהן אין סאבראנץ אין באד (מקום נופש ורפואה).[10]

ר״ז: יא, וועז איך האב זיך משדך גיווען מיט די אייכנשטיין משפחה מיין איידעם ר׳ מנשה,[11] דעם מלבוש׳ם

---

10 מרן הגה״ק העצי חיים ז״ל נסע לשם כמה פעמים שהי׳ מקום מנוחה ורפואה, ופ״א לקח עמו את כ״ק מרן בעל ברך משה ז״ל בילדותו, ואז נחקקה בזכרונו היטב צורת קדשו של בעל המלבוש ז״ל.

ונעתיק כאן מתוך שיחת קודש של מרן רבינו שליט״א עם הרב הגאון רבי חיים יוסף אייכנשטיין שליט״א ר״מ דישיבה גדולה בעיר עדיסאן יצ״ו יום ג׳ פרשת תולדות תשע״ה לפ״ק

הגרח״י הראה שהביא לרבינו ספר אלפי מנשה עה״ת וספר מטה מנשה על המועדים מזקינו כ״ק האון הצדיק רבי מנשה אייכנשטיין ז״ל אדמו״ר מזידיטשוב ואבד״ק וועריעצקי שהוציאו לאור מחדש באותיות מאירות עינים עם הוספות מראי מקומות וכו׳

רבינו: ער איז גיווען א זוהן פונעם מלבוש.

הגרח״י: כ׳האב גיהערט פון מיין טאטן ז״ל (הגה״צ רבי אברהם אלי׳ אבד״ק וועריעצקי) אז ער איז גיווען זייער בידידות מיטן עצי חיים, און דער טאטע האט מיר אפילו גיזאגט אז ער האט גיעדענקט וועז מ׳איז אריין גיקומען אין בית המדרש צום זיידן און מ׳האט אים גיזאגט אז דער עצי חיים ז״ל איז אוועק (כשנסתלק ביום ו׳ שבט שנת תרפ״ו בעיר קליינוואדיין) איז ער גיווארן אויסער זיך.

אייניקל, האט מיר דער רבי דער ברך משה אזוי פארציילט, אז ער האט אים געזעהן אין סאבראנין. און דער עצי חיים האט פארהערט דארט זיין זוהן רבי מנשה'לע, דעם דזשיקוב'ער רב'ס איידעם, דער אלפי מנשה,[12] און ער איז זייער נתפעל געווארן.

ונפרד רבינו ממנו ברב ברכות

ביקור בבית הגאון רבי ארי' וויים שליט"א

רב דביהמ"ד אהבת ישראל וויזניץ בלאנדאן יצ"ו, בעמח"ס שו"ת עולת ראיה

יום ג' פרשת ויחי תשע"ט לפ"ק

הגר"א הציג את חתנו הר"ר יהושע העשיל קטינא הי"ו

כ'האב צוגעשטעלט צו דעם וואס כ'האב אויך געהערט פון מיין טאטן ז"ל אז דער מלבוש איז דאך געווען א שוואגער מיטן קדושת יו"ט (בויו"ר) – דער זיידע (בעל אלפי מנשה) האט טאקע געהייסן נאך רבי מנשה ראפשיצער (חותנו בויו"ר של מרן הגה"ק בעל קדושת יו"ט ז"ל) – און אין ווערעצקי זענען געווען פון משפחת ווילינגער, זיי זענען געווען סיגעט'ער חסידים, און ס'איז געווען א ברית, און דער זיידע דער מלבוש איז מכובד געווארן מיט עמידה לברכות - כ'מיין אז דער סדר איז געווען אז ער האט געהאט סיי סנדקאות און סיי סנדק עמידה - און וועז ס'איז געקומען צו 'ויקרא שמו בישראל' האט מען געזאגט 'חנני יו"ט', און ער האט נישט געווואוסט פון פריער אז דער קדושת יו"ט איז אוועק (ביום כ"ט שבט תרס"ד), [ועכשיו הבין מקריאת השם], האט ער אזוי געציטערט, אז דאס קינד איז אראפ געפאלן, און ער האט גלייך געזאגט אז ס'וועט גארנישט זיין פאר'ן קינד, און ס'איז ב"ה געווען אלעס גוט – כ'האב עס צוגעשטעלט צו דעם וואס דער טאטע האט געזאגט אז ער געדענקט אז וועז מ'איז געקומען זאגן פאר'ן זיידן (בעל אלפי מנשה) אז דער עצי חיים איז אוועק איז ער געווען אויסער זיך.

רבינו: דער טאטע ז"ל האט געזאגט אז ער האט געזעהן דעם מלבוש אין סאבראנין.

הגרה"י: וועז ס'האט זיך געהאנדלט דער שידוך פון מיין זוהן ר' מנשה מיט ר' אשר לעוו (ראה"ק דקהילתינו הק' בלאנדאן), איז ער אריין געגאנגען צום טאטן ז"ל (מחן רבינו בעל ברך משה ז"ל) פרעגן אויף דעם, האט ער טאקע אזוי געזאגט, 'איך געדענק נאך זייער זיידן דעם מלבוש פון סאבראנין פון די באד'.

איינמאל וועז דער עצי חיים איז געקומען שלום נעמען פונעם מלבוש אין סאבראנין, און דער מלבוש האט געבעטן דעם עצי חיים זאל פארהערן זיין אייניקל - ער איז געווען דעמאלטס פארן תפילין לייגן – און דער עצי חיים האט אים געזומען צו שפאצירן דארטן אין וואלד, און ער האט אים פארהערט אין מס' פסחים, אור לארבעה עשר און כל שעה וואס ער האט געלערנט ביים מונקאטשער רב, און ער האט שפעטער געזאגט פארן טאטן ז"ל דער ברך משה, 'יעהסט משה'לע – אויפן נאמען – ווי א בחור'ל לערנט קען מען'.

ואמר: ער איז אן אייניקל פון רבי דוד מאיר וויים, ער איז געווען א זוהן פון רבי אברהם הערש וויים וואס איז געווען דיין אין סאטמאר.

רבינו: פון נוה אחיעזר.[13]

הגר"א: ברוך ה', עם איז צוגעקומען א גרויסער כח התורה דא אין שטאט מיט דעם נייעם היכל. (כאשר זכו עתה לחנך את היכל התורה המפואר 'היכל ישעי' זאב' שע"י בית מדרשינו הגדול בעיה"ב לאנדאן יע"א).

רבינו: יא ברוך ה', מ'האפט אז ס'וועט נתרומם וועלן דער קרן התורה.

הגר"א: ס'איז דא א גרויסער ביקוש צו תורה דא, דאם קען איך מעיד זיין. דער עולם פארלאנגט, דער עולם וויל, אז מ'שטעלט צו אזא זאך וועט זיך עם זיכער אהנפילן אי"ה.

רבינו: איך האף אזוי, מ'דארף נישט קיין פאספארט אריין צו קומען.

הגר"א: ס'איז דא א ש"ך על התורה, א חידוש פון א זאך, ס'שטייט אין פרשת חקת, ביי די פטירה פון אהרן הכהן (במדבר כ, כט) 'ויבכו את אהרן שלשים יום כל בית ישראל',

---

12 ה"ה כ"ק הגה"צ רבי מנשה אייכנשטיין ז"ל אבד"ק וועדעצקי, בעהמח"ס אלפי מנשה על החו"מ, תורת האשם על שיעורי הכשר אוכלין, מטה מנשה על מועדים ועוד, חתן הגה"ק בעל עטרת יהושע מדזיקוב ז"ל.

13 נולד בי"א באייר תרס"ב לפ"ק בעיר בענדקאוויץ שבאונגארין להגאון ר' מנחם וויים ז"ל דומ"צ מונקאטש, אחיו של ה'אמרי יוסף' ז"ל. ומחבר ספר ברכת אברהם עה"ת ומועדים. - נסמך להוראה על ידי זקינו ועל ידי המהר"ש ענגיל ז"ל מראדומישלא, הגאון רבי אברהם יוסף גרינוואלד ז"ל אב"ד אונגוואר, הגאון רבי אליעזר דוד גרינוולד ז"ל אב"ד סאטמאר, ומביד"צ מונקאטש. הי' דומ"ץ בעיר סאטמאר, ולאחר המלחמה עלה לארץ ישראל, וכיהן כאב"ד הקהילה החרדית ביפו, ובשנת תשי"ד לפ"ק נתמנה לכהן כאב"ד הראשון של שכונת נוה אחיעזר בבני ברק, עד לפטירתו בשנת תשל"ט לפ"ק.

אזוי ענדיגט זיך די פרשה. און נאכדעם הייבט זיך אהן די פרשה (במדבר כא, א) 'וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל וישב ממנו שבי', עם זעהט אוים אז ס'האט א שייכות איינם צום צווייטן, זאגט ער, ווייל די אידן האבן מספיד געווען אהרן הכהן דרייסיג טאג, האבן זיי נישט געלערנט אין די צייט, וועגן דעם וישמע הכנעני וילחם בישראל.[14]

ס'איז א פלא פון א זאך, וואם האבן זיי דען געטוהן? זיי האבן מספיד געווען אהרן הכהן, און וועגן דעם זאגט ער איז געקומען עמלק מלחמה האלטן מיט די אידן.

כ'מיין אז ס'איז קלאר אז מ'קוקט אריין אז דאם מיינט ער, עם איז דא א טורי זהב אין יורה דעה אין הלכות צדקה (סי' רנא, סעי' יד), דארט איז דא אן הלכה ווען איינער האט אוועק געלייגט גועלט, ער האט מקדיש געווען געלט פאר א תלמוד תורה, און ס'איז אים אונטער געקומען א הצלת נפשות, דעמאלטם מעג ער עס נוצן פאר הצלת נפשות, אפילו נישט אויסבארגן נאר ער קען עס אינגאנצן אוועק געבן פאר הצלת נפשות, בפשטות הערט זיך עס זייער גוט, הצלת נפשות איז פאר אלעמען. אבער דער טורי זהב פרעגט דארט א קשיא די גמרא זאגט דאך אין מגילה (טז:) גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות, איז ווי אזוי קען ער נעמען געלט פון תלמוד תורה און געבן פאר הצלת נפשות?

זאגט דער טורי זהב, גדול תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות מיינט, אז איינער וואם קומט אים נישט אונטער קיין הצלת נפשות, ער קען זיצן און לערנען, איז אוודאי אז דער זכות פון לימוד התורה איז גרעסער ווי הצלת נפשות, אבער איינער וואם זיצט און לערנט און עס קומט אים אונטער א הצלת נפשות, דארף ער צומאכן די גמרא און גיין עוסק זיין אין הצלת נפשות.

רבינו: אוודאי, פיקוח נפש איז דאך אלעם דוחה.

הגר"א: יא, אבער ער האט שאדן געהאט א גרעסערן זכות, ווייל זכות פון תלמוד תורה איז דאך גרעסער, וועז עם קומט אים וועז נישט אונטער איז עם גרעסער.[15]

דאם מיינט דער ש"ך על התורה, זיי האבן טאקע געדארפט מספיד זיין אהרן הכהן, אז ס'איז אזוי געשעהן האבן זיי געדארפט מספיד זיין, אבער די שמירה פון די תורה, און די סגולה פון די תורה האבן זיי שאדן געהאט.

רבינו: שטייט אזוי ביי יששכר מיט זבולון, דער זבולון האט שכר אזוי ווי יששכר, אבער דאם וואם תורה ברענגט צו, די מדריגות, די סגולות התורה, דאם האט נישט זבולון, דאם קומט נאר פון תורה לערנען, החזקת תורה איז נאר שכר, דאם יא, ער באקומט שכר אזוי ווי ער וואלט געלערנט, אבער די מדריגות און דיקדושה וואם די תורה הקדושה ברענגט, דאם קען מען נישט דערגרייכן נאר דורך לערנען תורה בפועל.[16]

הגר"א: ס'איז דא וואם האבן תירוצים שטענדיג אז זיי האבן נישט געקענט קומען צום שיעור, אפילו די תירוצים זענען ריכטיגע תירוצים, ס'איז דא אסאך מאל אמת'דיגע סיבות, אבער ער האט שאדן...

רבינו: באמת איז אזוי, לויט'ן רמ"א אין יורה דעה (סי' רמ"ז ס"א) וועלט נחשב כאילו דער זבולון האט אליינם געלערנט,[17] און ער באקומט שכר דערויף. אבער דער

---

14 וז"ל שם: ויש מי שאמר שבא עליהם [עמלק], שכן צוה לו עשו ואמר לו אבא ברכני והיה כאשר תריד וגו' כשיבטלו מלעסוק בתורה בוא עליהם, וכן בא ברפידים כמו שאמרו חז"ל (תנחומא בשלח כ"ה) שרפו ידיהם מן התורה, וכן כאן נתעסקו בכבי שלושים יום ובטלו מדברי תורה, עמד וקיים ציווי אביו ובא עליהם. [וז"ש וישמע הכנעני כי בא ישראל דרך האתרים] האתרים עם הכולל בגימטריא בטול תורה.

15 וז"ל (שם): רש"ל הקשה על זה ותימה הלא מסקינן סוף פ' קמא דמגילה גדולה תלמוד תורה יותר מהצלת נפשות עכ"ל. ואין כאן קושיא, דודאי אין לך דבר עומד בפני פיקוח נפש, אלא דהתם אומר דיותר יש זכות למי שזוכה לעסוק בתורה ולא בא לידו הצלת נפשות, ממי שבא לידו הצלת נפשות ועל ידי כך צריך לבטל תלמוד תורה ולעסוק בהצלת נפש, ויליף לה ממרדכי בלשן שתחילה שלא בא לידו עסק של הצלת נפשות היה חשוב בעיני חכמים יותר, ממה שאחר כך בא לידו המצוה של הצלת נפשות והוצרך לבטל תורה, כדאי' שם שלא מנאו אותו חכמים כמו תחלה, וכו', עי"ש.

16 ועי' בדברי יואל (פ' ויהי תקב"ח ד"ה ומעתה וד"ה והנה) שכתב דאולי מקבל המחזיק גם יותר שכר מהלומד, אבל לשלימות הנפש זוכה הלומד ושכרו הוא בלי גבול וקץ, עי"ש.

17 וז"ל המחבר: כל איש ישראל חייב בתלמוד תורה, בין עני בין עשיר, בין שלם בגופו בין בעל יסורים, בין בחור בין זקן גדול. אפילו עני המחזר על הפתחים, אפילו בעל אשה ובנים, חייב לקבוע לו זמן לתלמוד תורה ביום ובלילה, שנאמר: "והגית בו יומם ולילה". ובשעת הדחק, אפילו לא קרא רק קריאת שמע שחרית וערבית, 'לא ימושו מפיך' קרינן ביה. ומי שאי אפשר לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים. וע"ז מוסיף הרמ"א: הגה: ותחשב לו כאילו לומד בעצמו. ויכול אדם להתנות עם חבירו שהוא יעסוק בתורה והוא ימציא לו פרנסה ויחלוק עמו השכר, אבל אם כבר עסק בתורה אינו יכול למכור לו חלקו בשביל ממון שיתנו לו.

חיד״א (מדבר קדמות מערכת מ׳ אות ל״ז) שרייבט נאך מער אז ער ווערט ממש ווי א תלמיד חכם.[18]

הגם פונעם הפלאה (מס׳ כתובות בהקדמה) שטייט נאך א דבר פלא, די גמרא זאגט דאך אין יבמות (צז.) אגורה באהליך עולמים, בעולם הזה און בעולם הבא, אז לאחר פטירתו פון א תלמיד חכם ווען מ׳זאגט נאך א דבר שמועה מפיו בעולם הזה איז שפתותיו דובבות בקבר, זאגט ער אויב האט ער געהאט א זבולון, איז די שפתותיו פונעם זבולון אויך דובבות בקבר, אן אינטערעסאנטער חידוש.[19]

*

הגר״א: מיין איידעם האט געוואלט מכבד זיין דעם רבי׳ן מיט א ספר וואם ער האט ארויס געגעבן פון זיין זיידן, דאם איז מעשיות וואם ער האט פארציילט. ער איז קיעה״ר א זקן מופלג, דער ר׳ דוד מאיר, עם גיסט זיך פון אים כמעיין המתגבר.

רבינו: איך קען אים נישט, ער איז דאך א היגער.

הגר״א: זיין פאטער רבי אברהם צבי האט דער רבי יא געקענט?

רבינו: יא, אים האב איך געקענט.

הגר״א: ער פלעגט צו קומען קיין וויזניץ.

רבינו עיין בהספר

ואמר: דאם איז מעשיות פון רבי אייזיקל זידיטשויבער?

חתנו הרי״ה: פונעם גאנצן זידיטשויבער חצר, ס׳איז דא פון סוואליעווער רב, פון אמרי יוסף, פונעם קאמארנער.

רבינו: דער קדושת יו״ט איז געווען אין זידיטשויב – ער פלעגט צו פארן פון טעטש (מקום כהונתו לאב״ד בשנות נעוריו) קיין צאנז – אבער ס׳איז געווען א איד דארטן אין טעטש וואם איז געווען א זידיטשויבער חסיד, און ער האט געזאגט פארן קדושת יו״ט אז ער פארט קיין זידיטשויב ׳אז דער רב וויל, נעם איך מיט דעם רב׳, האט ער געזאגט ׳גוט׳ אז איינער נעמט אים, פארט ער.

איז ער געקומען אויף שבת קיין זידיטשויב, און איז געווען פרייטאג צונאכט׳ס ביים טיש, און האט געזעהן די עבודה ווי אזוי דער זידיטשויבער רבי זאגט שלום עליכם און אזוי ווייטער, און ס׳איז אים זייער געפעלן, האט ער געטראכט ׳הלוואי קען איך דא זיין אויף נאך א שבת, אבער כ׳בין דאך געקומען מיט א איד, און ער פארט דאך אהיים זונטאג׳, ווען ס׳איז געקומען צום בענטשן, האט דער זידיטשויבער רבי געזאגט ׳טעטשער רב איר בלייבט דאך דא אויף נאך א שבת, וועט איר בענטשן דעם אנדערן שבת׳. און האט מכבד געווען א צווייטן מיטן בענטשן, האט ער פארשטאנען אז ער דארף טאקע בלייבן אויף נאך א שבת, איז ער דארט פארבליבן אויף נאך א שבת.

הגר״א: דער אמרי חיים זי״ע פלעגט אלץ רעדן פון צוויי שבתים, מ׳זאל פארן צו א רבי׳ן אויף צוויי שבתות, אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות מיד נגאלו (שבת קיח:).

ס׳ווערט אויך געברענגט פון צדיקים דריי שבתות. וויל דעם ערשטן שבת איז נאך דער קאפ נישט דארט, און דעם דריטן שבת איז שוין דער קאפ אויפן וועג צירוק, נאר דער מיטלסטער שבת איז מסוגל מקבל צו זיין.

---

18 וז״ל: מחזיק לתלמיד חכם להנותו מנכסיו שיוכל לעסוק בתורה, לעולם הבא אף אם הוא עם הארץ מלמדין אותו. (ילקוט ראובני סדר ראה דף קס״ה ע״ג). והרב מופת הדור מהר״ח אבולעפיה ז״ל בספר עץ החיים כתב דמהני ליה למחזיק התורה שלומד הת״ח להצילו מיצה״ר. ואע״ג דאמרו רז״ל דנשי הת״ח פלגו בהדייהו וא״כ השתא יהיה הלב מהסס כיצד יהיה דין הת״ח החצי לאשתו והחצי למחזיק והוא נשאר נקי, ויש לצדד צדדים.

וכבר ראיתי בספר דרשות לר״ש מולכו בהקדמת המביא הספר לדפוס ששמע מהרב הגדול ר׳ משה גלאנטי שהיה מצטער על זה ע״ש. אמנם אני בעניי מצאתי במפרשים שהקב״ה נותן מתנת חנם לאשת ת״ח שכר שיעור החצי מתורת הת״ח ולא יוכה מהת״ח מאומה.

19 עי׳ שם (אות לט) וז״ל: ויש לפרש מה שאמר דוד המלך ע״ה (בתהלים ס״א) אגורה באהליך עולמים אחסה בסתר כנפיך סלה כי אתה אלהים שמעת לנדרי וגו׳ ימים על ימי מלך וגו׳ כן אזמרה שמך לעד לשלמי נדרי יום יום, והנה אמרו חז״ל ביבמות (דף צ״ו) אגורה באהליך עולמים וכי אפשר לאדם לדור בשני עולמות אלא שאומרים דבר הלכה משמו, עוד אמרו חז״ל בעירובין דף פ״ו במה שאמר דוד המלך ע״ה ישב עולם לפני אלהים חסד ואמת מן ינצרוהו, אימתי ישב עולם לפני אלהים בזמן שחסד ואמת מן ינצרוהו.

יש לפרש המשך הפסוקים, על פי מה שכתבנו בסוף המסכתא (דף ק״א) שהמחזיקים ביד תלמידי חכמים זוכים לתחיה על ידי טל תורה, אם כן מה שהתלמידי חכמים נקראים חיים לעולם על ידי שאומרים דבר הלכה משמם, הכי נמי המחזיקים זוכים בירושה זו שיש להם שכר עולמים כיון שהם מספיקים ועל ידי זה מתרבה ומתגדל חדושי תורה, וזה שאמר אגורה באהליך על כללות ישראל אפילו אותן שאינם בעלי תורה, כי אתה אלהים שמעת לנדרי שנודרים ונודבים, ועל ידי זה נתת ירושת יראי שמך שהם מנחילים תורתם לדור דור, והיינו דקאמר ימים על ימי מלך תוסיף כמו שאמרו חז״ל מאן מלכי רבנן, וזהו אריכות ימים שזוכים על ידי התורה כמו שכתוב אורך ימים בימינה. ושנותיו כמו דור ודור על ידי שאומרים הלכה משמו, ועל זה אמר ישב עולם לפני אלהים דהיינו כל ישראל על ידי חסד ואמת שהם מאכילים מן לתלמידי חכמים, וכמו שהם נקראים חיים לדור דור, כן אזמרה שמך לעד לשלמי נדרי יום יום בשני עולמים בעולם הזה ובעולם הבא, עי״ש.

רבינו: דער ישמח משה זאגט, אז א ריכטיגע שבת מוז זיין קודם ששת ימי המעשה און נאכדעם שבת, וויל טאמער האט מען נישט געהאלטן קיין שבת, איז עס דאך נישט נאר ששת ימי המעשה, עס איז דאך אפאך מער, איז עס נישט קיין ריכטיגער שבת. איז אזוי, מ'מוז קודם האלטן איין שבת, כדי ס'זאל זיין נאכדעם ששת ימי המעשה, און נאכדעם קען זיין א אמת'דיגע שבת, דער ריכטיגער שבת איז וועק ס'איז דא פריער נאר זעקס וואכעדיגע טעג, במילא שטייט את שבתות"י תשמורו, אז אויף צו האלטן שבת מוז באמת זיין צוויי שבתים.

טייטשט ער 'ושמרו בני ישראל את השבת', און דורך דעם 'לעשות את השבת', מ'מוז קודם האלטן איין שבת כדי צו מאכן א שבת.[20]

הגר"א: במילא דאם איז דער אלמלא שמרו ישראל שתי שבתות, וויל נאר אזוי איז א ריכטיגער שבת.

רבינו: יא, אין פרשת כי תשא זאגט ער עס.

הגר"א: ס'איז דאך א תענית היינט (צום עשרה בטבת), קען מען נישט מכבד זיין.

ואמר רבינו: א יישר כח פארן ספר, אין כבוד אלא תורה, דאם איז א כיבוד...

הגר"א: ס'איז דא א מדובר אין הלכה צי מ'קען יוצא זיין משלוח מנות מיט דברי תורה.[21]

רבינו: מיט ספרים איז אויך דא וואם ווילן זאגן אז מ'קען יוצא זיין,[22] ס'איז אבער נישט אהנגענומען.

מ'טרעפט אין תשובות ווי מ'האט געשריבן אז די תשובה אדער חידוש זאל זיין במקום משלוח מנות, אבער ס'איז לכאורה נאר אזוי ווי א מליצה.[23]

לגבי שלש סעודות שטייט אז מ'קען יוצא זיין מיט דברי תורה (הובא במ"א סי' תס"ד סעי' ב' בשם השל"ה).

ונפרד רבינו ממנו ברב ברכות

---

20 וז"ל שם: ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת לדורותם וגו' (שמות לא טז). יבואר דהנה אמרו רז"ל (שבת קי"ח ע"ב) אלמלי שמרו ישראל שתי שבתות מיד היו נגאלין, שנאמר (ישעיה נו ד-ז) אשר ישמרו את שבתותי וגו' (ישעיה נו ז) והביאותים אל הר קדשי וגו', עד כאן. ואומרים הטעם ששני שבתות דוקא, דלא הוי שבת אמיתי מצוה כמאמרם שביתה ביום השביעי, רק אם שומר מקודם שבת אחד, ואם כן מתחילין אחריו ששת ימי המעשה, ואחר כך יום השביעי ושובת בו, אם כן הוי כמאמרם. אבל שבת הראשון ששמר, אם כן אין זה לו יום השביעי שאחר ימי המעשה, רק אחר כמה מאות או אלפים ימי המעשה, ואין זה לו יום השביעי ולא הוי מצוה כמאמרם, והבן זה.

ועל פי זה פירשתי בפרשת ויקהל (שמות לה ב) הפסוק ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קדש שבת שבתון לה' כמו שמבואר במקומו. וזה שאמר הכתוב ושמרו בני ישראל את השבת, ר"ל שצריכין לשמור שבת אחד לעשות את השבת, ר"ל כדי שיעשו את השבת האחר לשבת אמיתי, ואז לדורותיכם לברית עולם, כי אז יהיו נגאלין ויהיה כולו שבת כנ"ל, והבן. ועי' בדברי יואל לשבה"ג (דרוש א ודרוש ב) בביאור הדברים.

21 עי' בספר האשל (מערכת מ' אות לא) שכתב להסתפק בשולח לחבירו דבר חידוש שחידש בתורה, ויודע שזה חביב אצלו יותר מדברי מאכל, אם יוצא בזה ידי חובת משלוח מנות, והעלה שם לדינא שכיון שכתיב במגילה משלוח מנות משמע שהוא מלשון מן, דהיינו מילי דזייני ומטעים, זה לא מועיל לשלוח ספרים.ו

גם בס' קרבן תודה על מגילה (חידושי דינים סק"ח) נסתפק אם יוצאין יד"ח במשלוח מנות של דברי תורה, ושם כתב שאפשר שיצא יד"ח, שהתורה הקדושה נמשלה לאכילה ושתיה, כמו שכתוב "לכו בלחמי בלחמי ושתו בין מסכתי". וגם בשמחת הלב איכא פקודי ה' ישרים משמחי לב. ובשו"ת תירוש ויצהר (סי' קנ) מביא ספיקו של הקרבן תודה בזה ונשאר בספק.

ובס' בני שמעיה (בשו"ת סימן כב) כתב שיתכן שאף לשיטת התרומת הדשן הסובר שהטעם של שמלוח מנות הוא כדי לספק צרכי סעודה יתכן שיצא, שהרי כתוב באבות (פרק ג' מ"ג) שלשה שאכלו על שלחן אחד ולא אמרו עליו ד"ת כאילו אכלו מזבחי מתים ע"כ, וכ"ז אינו להלכה אלא דברי מליצה.

וע"ע בשו"ת דברי ישראל [וועלין] (ח"א סימן רכב) שפסק שיוצאים יד"ח, כי הרי סוכ"ס איכא בזה הרבית אחוה ושלום ורעות.

22 הנה הרמ"א בהקדמה לפירושו "מחיר יין" על המגילה כותב, שבשנת שט"ז שברחו יהודי קרקוב מפני מחלת החולי רע ולא יכלו לקיים ימי הפורים במשתה ובשמחה, שלח בימי הפורים ספר זה לאביו עי"ש. והנה אפשר שזה היה בדיעבד שלא יכלו לשלוח אפילו לחם יבש וכו', וע"כ בדיעבד שלח משלוח זה לאביו, או משום כדי לשמחו.

ועי' בשו"ת יהודה יעלה (סימן רו) שכתב מהר"י אסאד "ויקבל ממני פאר רו"מ חידוש זה במקום משלוח מנות איש לרעהו", וקשה לומר שכתב זה במליצה, ובע"ד דהיינו כדברי המנות הלוי שיוצאים יד"ח לא רק בחידו"ת כתובים עלי ספר, אלא אף בחידוש בע"פ.

23 ומן הענין לציין שבס' בית מאיר מביא על אחד מן הגדולים ששלח פעם להגה"ק מאוסטרובצא ז"ל שיכתוב לו שני דברי תורה ויקיים בזה מצות משלוח מנות, השיבו הגה"ק מאוסטרובצא "הלא איתא בגמ' (מגילה יח.) מילה בסלע משתוקא בתרין, והיינו שהמילה שווה סלע, אמנם השתיקה חשובה יותר ושוויה שני סלעים, וא"כ כמה חידושי תורה שרק אכתוב לך, לא יהיה נחשב כי אם כמנה אחת בלבד, וע"כ עדיף שאשתוק".. ע"כ.

הקושיא

שהציע כ"ק מרן רבינו הגה"ק שליט"א

מס' שבת ד.

לפני תלמידיו היקרים בהיכל מתיבתא הק' תורה ויראה
יום ב' שמות תשפ"ה לקראת נסיעתו למקום הנופש פאלם ספרינגס

בגמרא (שבת ד.) גופא נעי רב ניסי בר חנני הדניק פת בתנור המירו לו לרדותה קודם שיצוע לידי חיוב חטאת או לא המירו וכו', ולמאן המירו לאחריס מתקיף לה רב עשת וכי חוששים לו לחדש חטאת כדי שיזכה חבירך וכו'.

בתוס' (ד"ה וכי חוששים) כתבו לייש מה שקשה מסוגיא דריש תמיד נשחט (פסחים דף נט.) דמינו דאמי עשה דפסח שים בו כרת ודאי עשה דהשלמה, דהא לכאורה 'העשה דהשלמה' דהכהנים עוברים עליה, וה'עשה דקרבן פסח' המקריב מקיים, ואין נאמר להכהן 'חטאת', ועבור על עשה דהשלמה, כדי שיזכה 'חבירך' דישראל בתנור דקרבן פסח.

והנה הרמב"ן (ד"ה וכי) ג"כ הקשה קושיא, זו, ותירץ בדרך אחר, דליכא למימר שאני כהנים דשלומי ישראל שוינהו רחמנא והוא אינו יכול לזכות מעצמו, ע"כ יעשה חומו הכהן במקומו, עכמו"ד. ולפי זה מבואר שע"כ יכולין הכהנים להקריב הקרבן פסח להישראל הגם שים בה ביטול עשה דהשלמה, מכיון שהם שלומי ישראל, שוב אין שייך לומר דהוי 'חטאת' בשביל שיזכה חבירך.

והנה בסוגיא דהני כהני שלומי דידן או שלומי דרחמנא ניהו, מצינו בגמרא בנדרים (דף לב:) דבעי הני כהני שלומי דרחמנא הוו או שלומי דידן, ולא מיפשטיה. והקשו התוס' (קידושין כג, ד"ה דאמר) מהא דאמר רב יהושע בריה דרב יהושע הני כהני שלומי דרחמנא ניהו דניים בריה דרב יהושע למיפשטא. ותירצו התוס' ויש לומר דלחורמיה דגמרא הוא בכמה דוכתי דלא מיפשטא מלא ממשנה או מברייתא אע"ג דמני למיפשט מדברי אמוראי, ע"כ דהתם הכי קמיבעיא ליה הני כהני שלומי דרחמנא דוקא ניהו ולא שלומי דידן וכו' הוו נמי שלומי דידן וכו'.

וברמב"ן בקידושין (שם) גם כן הקשה קושיית התוס', ותירץ מדעתו וי"ל דהכא בישראל דומיא כיון דאין לו מקיון למיעבד ואינהו מצוי מעבד שלומי דרחמנא ניהו, ומיבעיא ן התם בכהן דליתיה להאי טעמא מי אמרינן כיון דגבי ישראל שלומי דרחמנא ניהו גבי כהן נמי או דלמא ישראל דלא מצי משוי להו שליח שוו להו רחמנא שליח, כהן דמצי משוי שליח, ע"כ. מבואר מדברי הרמב"ן שלכן לא מיפשטיה מסוגיא דקידושין, דבישראל בודאי הדין דשלומי דרחמנא ניהו, והמיבעי בסוגיא דנדרים הוא רק לענין כהן השולח כהן אחר.

נחזור לדברי הרמב"ן שבסוגיין, שהקשה מסוגיא דעשה דהשלמה, ותירץ הרמב"ן דכיון שהכהנים שלומי דידן שוב שפיר יוכלין לעבור מעשה דהשלמה כדי להקריב הקרבן פסח, ולפ"ז לכאורה יש לנו מקום לפשוט הבעיא מי הני כהני שלומי דידן או שלומי דרחמנא, דהא מהקרבת קרבן פסח, למידוקו של הרמב"ן מוכרח דהני כהני שלומי דידן ניהו. ואין יתיישב זה עם דברי הרמב"ן בסוף קידושין בתירוצו הראשון דסב"ל דבישראל בודאי הוי שלומי דרחמנא, וכמו כן ק"ע לתירוץ השני, דהא שפיר יש כאן בריעא מפורשת לפשוט הבעיא דסוף סנהדרין.

באותות הוקרה והודאה, נברך בזה מעומקא דליבאה, ברכת מזלא טבא וגדיא יאה, קדם מעלת כבוד ידידינו היקד המהולל בתשבחות, רב תבונות ונעים הליכות, מסוד בלב ובנפש חפיצה למענינו, בכשרונותיו הברוכים עומד תמיד לימינינו, מריחוק מקום מצודתו פרוסה עלינו, אר"י שבחבורה, משליך עצמו מנגד לבוא בעזרת קהילתינו המעטירה, ה"ה

מוה"ד יואל פריד מאן הי"ו

מגדולי עסקני קהילתינו הק' בבארא פארק יע"א

לרגל שמחתו היכנס בנו ני"ו לעוהתוה"מ

ובהאי עידנא דחדוותא, נשגר כסא דברכתא, ביקר ורבותא על התמסרותו התמידית למענינו בפעולותיו הברוכים, ובמיוחד משליך עצמו מנגד לבוא בעזרתינו בערבי פסחים, לטובת הקמחא דפסחא לאנשי שלומינו פה בני ברק יצ"ו יחד כולם הודו לשמו להללו ולשבחו בכל השבחים

יה"ר שיזכה לראות ולדוות ממנו ומכל יוצ"ח רב תענוג ונחת דקדושה, במידה מרובה וגדושה, מתוך בריות גופא ונהודא נפישא, אושר ועושר והרחבת הדעת, רב ברכות ושובע שמחות, תמיד בכל עת, וכל טוב סלה.

החותמים למען שמו ברגשי תודה והערכה

הנהלת הקהילה

פה בני ברק יצ"ו

הזורעים בדמעה ברנה יקצורו!

תורה תורה חגרי חיל
הנה ימים באים

מתכוננים!

ליום הגדול והנשגב לכבודה של תורה

חבורת
יסודי התורה
שעי' השתדלות אברכים דקהל יסוד לב דשאמאר
שפ"ח
ניישטה ע"י כ"ק מרן רבינו עמדי שליט"א
המפיץ תורה ישראל - לזיכוי השידוך לזיכוי

חגיגת

סיום מסכת גיטין

וההתחלת מס' קידושין

שישו ושמחו בשמחת התורה

אשרי מי שעמלו בתורה

באופן נהדר ומיוחד בשבת אחים גם יחד

מוצש"ק פרשת בא

ג' שבט תשפ"ה לפ"ק הבעל"ט

באולם אימפעריאל

גדול יהי' כבוד המעמד הזה!